

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC QUẢN LÝ VÀ CÔNG NGHỆ HẢI PHÒNG**

ISO 9001:2015

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP

NGÀNH : VIỆT NAM HỌC (VĂN HÓA DU LỊCH)

Sinh viên : Văn Thị Hà

Giảng viên hướng dẫn: ThS. Vũ Thị Thanh Hương

HẢI PHÒNG – 2019

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC QUẢN LÝ VÀ CÔNG NGHỆ HẢI PHÒNG**

**THỰC TRẠNG VÀ GIẢI PHÁP KHAI THÁC LỄ HỘI ĐỀN
NGHỀ PHỤC VỤ DU LỊCH TẠI THÀNH PHỐ HẢI PHÒNG**

**KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP ĐẠI HỌC HỆ CHÍNH QUY
NGÀNH: VIỆT NAM HỌC (VĂN HÓA DU LỊCH)**

Sinh viên : Văn Thị Hà

Giảng viên hướng dẫn: ThS. Vũ Thị Thanh Hương

HẢI PHÒNG – 2019

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC QUẢN LÝ VÀ CÔNG NGHỆ HẢI PHÒNG

NHIỆM VỤ ĐỀ TÀI TỐT NGHIỆP

Sinh viên: Văn Thị Hà

Mã SV: 1412751007

Lớp: VH1901

Ngành: Việt Nam học (Văn hóa du lịch)

Tên đề tài: Thực trạng và giải pháp khai thác lễ hội Đền Nghè phục vụ du lịch
tại thành phố Hải Phòng

NHIỆM VỤ ĐỀ TÀI

1. Nội dung và các yêu cầu cần giải quyết trong nhiệm vụ đề tài tốt nghiệp

- Tìm hiểu về lễ hội Đền Nghè và Nữ tướng Lê Chân
- Giới thiệu về lịch sử xây dựng công trình kiến trúc tưởng niệm nữ tướng Lê Chân tại Hải Phòng
- Trình bày lịch sử hình thành và phát triển của lễ hội Đền Nghè
- Phân tích, đánh giá thực trạng khai thác và công tác quản lý tại lễ hội trong những năm gần đây
- Đề xuất định hướng và giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả khai thác và công tác quản lý phục vụ cho sự phát triển của du lịch Hải Phòng

2. Các tài liệu, số liệu cần thiết

- Các số liệu về lực lượng tham gia lễ hội
- Số liệu về nguồn vốn xã hội hóa thu được

3. Địa điểm thực tập tốt nghiệp

Công ty cổ phần du lịch khách sạn Hải Đăng

CÁN BỘ HƯỚNG DẪN ĐỀ TÀI TỐT NGHIỆP

Họ và tên : Vũ Thị Thanh Hương

Học hàm, học vị: ThS

Cơ quan công tác: Trường Đại học Quản lý và công nghệ Hải Phòng

Nội dung hướng dẫn:

- Hướng dẫn cách tìm kiếm, thu thập và xử lý tài liệu
- Hướng dẫn xây dựng đề cương chi tiết
- Hướng dẫn cách làm nghiên cứu khoa học
- Đọc và chỉnh sửa, góp ý nội dung khóa luận

Đề tài tốt nghiệp được giao ngày 20 tháng 03 năm 2019

Yêu cầu phải hoàn thành xong trước ngày 12 tháng 06 năm 2019

Đã nhận nhiệm vụ ĐTTN

Sinh viên

Đã giao nhiệm vụ ĐTTN

Giảng viên hướng dẫn

Văn Thị HàThS. Vũ Thị Thanh Hương

Hải Phòng, ngày 12 tháng 06 năm 2019

HIỆU TRƯỞNG

GS.TS.NGŨT Trần Hữu Nghị

PHIẾU NHẬN XÉT CỦA GIẢNG VIÊN HƯỚNG DẪN TỐT NGHIỆP

Họ và tên giảng viên: ThS. Vũ Thị Thanh Hương

Đơn vị công tác: Trường Đại học Quản lý và công nghệ Hải Phòng

Họ và tên sinh viên: Văn Thị Hà Chuyên ngành: Văn hóa du lịch

Đề tài tốt nghiệp: Thực trạng và giải pháp khai thác lễ hội Đền Nghè phục vụ du lịch tại thành phố Hải Phòng

1. Tinh thần thái độ của sinh viên trong quá trình làm đề tài tốt nghiệp

- Thực hiện nghiêm túc các yêu cầu để phục vụ nội dung nghiên cứu.
- Có thức kỉ luật tốt, chăm chỉ chịu khó học hỏi.
- Hoàn thành đề tài đúng thời hạn.

2. Đánh giá chất lượng của khóa luận (so với nội dung yêu cầu đã đề ra trong nhiệm vụ Đ.T.T.N trên các mặt lý luận, thực tiễn, tính toán số liệu...)

- Về lý luận tác giả đã nêu khái quát, phân tích và đưa ra các khái niệm, hình ảnh điểm đến du lịch.
- Về thực tiễn tác giả đã nêu và đánh giá thực trạng phát triển du lịch và công tác quản lý điểm đến du lịch thành phố Hải Phòng, từ đó đưa ra một số đề xuất những phương pháp hoàn thiện công tác quản lý điểm đến du lịch Hải Phòng sẽ mang lại những nhận thức đúng đắn về việc tạo dựng hình ảnh du lịch, xây dựng thương hiệu, về vai trò quản lý công tác quản lý điểm đến để du lịch Hải Phòng có thể phát triển bền vững. Nhằm thu hút khách du lịch.
- Đề tài đáp ứng yêu cầu đề ra về lý luận và thực tiễn, đạt chất lượng tốt của khóa luận tốt nghiệp đại học ngành Việt Nam học (Văn hóa du lịch).

3. Ý kiến của giảng viên hướng dẫn tốt nghiệp

Được bảo vệ Không được bảo vệ Điểm hướng dẫn

Hải Phòng, ngày 12 tháng 06 năm 2019

Giảng viên hướng dẫn

LỜI CẢM ƠN

Là một sinh viên ngành Văn hóa du lịch, được làm khóa luận tốt nghiệp thực sự là một vinh dự đối với em. Việc làm khóa luận đòi hỏi sự cố gắng học hỏi, tìm tòi kiến thức của bản thân, sự giúp đỡ hướng dẫn của giáo viên cùng sự giúp đỡ động viên của gia đình bạn bè. Trước tiên, em xin trân trọng cảm ơn thạc sĩ Phạm Thị Hoàng Điệp, người đã động viên, giúp đỡ em hoàn thành bài khóa luận, hướng dẫn, chia sẻ kinh nghiệm trong học tập và suốt quá trình em nghiên cứu, hoàn thành khóa luận. Em xin gửi lời cảm ơn tới Ban giám hiệu trường Đại học Dân lập Hải Phòng, cùng các thầy cô trong Khoa Du lịch đã tạo mọi điều kiện cho em hoàn thành bài khóa luận. Được sự giúp đỡ của trường Đại học Dân lập Hải Phòng, thầy cô, gia đình và bạn bè cùng với sự cố gắng nỗ lực của bản thân, em đã hoàn thành đề tài khóa luận: “THỰC TRẠNG VÀ GIẢI PHÁP KHAI THÁC LỄ HỘI ĐỀN NGHÈ PHỤC VỤ DU LỊCH TẠI THÀNH PHỐ HẢI PHÒNG”. Trong quá trình làm đề tài khóa luận do kiến thức, kinh nghiệm còn hạn chế nên không tránh khỏi những thiếu sót, em rất mong nhận được những kiến đóng góp để bài khóa luận được hoàn thiện hơn.

Em xin chân thành cảm ơn!

Sinh viên

Văn Thị Hà

MỤC LỤC

Phần mở đầu	1
Chương I: Cơ sở lý luận chung và các điều kiện hình thành lễ hội Đền Nghè	4
1.1. Một số khái niệm về văn hóa, du lịch.....	4
1.1.1. Khái niệm về văn hóa.....	4
1.1.2. Khái niệm về du lịch.....	5
1.2. Một số vấn đề về di tích lịch sử văn hóa.....	6
1.2.1. Khái niệm di tích lịch sử văn hóa.....	6
1.2.2. Vai trò của di tích lịch sử văn hoá trong hoạt động du lịch.....	6
1.3. Khái niệm về lễ hội và lễ hội truyền thống.....	6
1.4. Giới thiệu về quận Lê Chân thành phố Hải Phòng.....	8
1.4.1. Vị trí địa lý và điều kiện tự nhiên.....	8
1.4.2. Khái quát về tình hình kinh tế, xã hội, văn hóa.....	9
1.5. Lịch sử và truyền thuyết về lễ hội Nữ tướng Lê Chân.....	10
1.6. Địa điểm diễn ra lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân.....	10
1.6.1. Đền Nghè.....	10
1.6.2. Đình An Biên.....	12
1.6.3. Khu vực tượng đài Nữ tướng Lê Chân.....	12
1.7. Vai trò của lễ hội nữ tướng Lê Chân đối với đời sống văn hóa cộng đồng.....	12
1.8. Những giá trị văn hóa tiêu biểu của lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân.....	13
1.8.1. Giá trị lịch sử.....	13
1.8.2. Giá trị tâm linh.....	14
1.8.3. Giá trị cổ kết cộng đồng.....	14

1.8.4. Giá trị kinh tế - xã hội.....	15
Tiểu kết.....	15
Chương II: Thực trạng di tích và lễ hội Đền Nghè.....	17
2.1. Lịch sử tổ chức lễ hội đền Nghè.....	17
2.1.1. Tên gọi, xuất xứ của lễ hội.....	17
2.1.2. Không gian và thời gian tổ chức lễ hội.....	17
2.1.3. Mục đích, lý do tổ chức lễ hội.....	17
2.1.4. Nội dung của lễ hội.....	18
2.1.4.1. Lễ hội truyền thống.....	18
2.1.4.2. Lễ hội hiện đại.....	21
2.1.5. Nguyên nhân biến đổi	
2.2. Tổng quan về các công trình kiến trúc tưởng niệm nữ tướng Lê Chân ở Hải Phòng.....	24
2.2.1. Đền Nghè(An Biên cổ miếu) - một công trình kiến trúc thờ tự tiêu biểu.....	24
2.2.2. Đình An Biên - nơi thờ Thành hoàng làng An Biên - Thánh Chân công chúa.....	25
2.2.3. Tượng đài Nữ tướng Lê Chân - một công trình tưởng niệm quy mô.....	25
2.3. Thực trạng khai thác các công trình tưởng niệm nữ tướng Lê Chân hiện nay.....	26
2.3.1. Thực trạng khai thác tại Đền Nghè.....	26
2.3.1.1. Hiện trạng tài nguyên.....	26
2.3.1.2. Thực trạng khai thác trong đời sống và trong du lịch.....	28
2.3.2. Thực trạng khai thác tại Đình An Biên.....	31
2.3.2.1. Hiện trạng tài nguyên.....	31
2.3.2.2. Thực trạng khai thác trong đời sống và trong du lịch.....	32
2.4. Các nghi lễ chính và tổ chức các hoạt động trong lễ hội.....	33
2.5. Tổ chức các hoạt động trong lễ hội.....	35

2.6. Thực trạng công tác quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân.....	36
2.6.1. Công tác đảm bảo an ninh, trật tự, an toàn giao thông trong các địa điểm diễn ra lễ hội.....	36
2.6.2. Công tác đảm bảo vệ sinh môi trường, an toàn thực phẩm tại lễ hội.....	38
2.6.3. Công tác quản lý tài chính.....	38
2.6.4. Công tác thanh tra, kiểm tra hoạt động tổ chức lễ hội.....	39
2.6.4.1. Kiểm tra công tác quản lý, tổ chức nội dung hoạt động của lễ hội.....	39
2.6.4.2. Kiểm tra công tác quản lý tài chính của lễ hội.....	39
2.6.4.3. Kiểm tra công tác quản lý an ninh - xã hội của lễ hội.....	40
2.6.4.4. Quản lý vấn đề bảo vệ môi trường.....	40
2.6.4.5. Quản lý, bảo vệ khu di tích, cơ sở thờ tự.....	40
2.7. So sánh công tác quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân trong 3 năm trở lại đây.....	41
2.7.1. Ưu điểm.....	41
2.7.2. Hạn chế.....	44
Tiểu kết.....	46
Chương III: Giải pháp khai thác lễ hội đền Nghè phục vụ du lịch tại thành phố Hải Phòng.....	48
3.1. Giải pháp khai thác di tích lịch sử văn hóa Đền Nghè.....	48
3.1.1. Đề xuất định hướng và giải pháp bảo tồn, trùng tu, tôn tạo đối với các di tích thờ nữ tướng Lê Chân trên địa bàn Hải Phòng.....	48
3.1.2. Giải pháp về khôi phục lễ hội cổ truyền và qui hoạch không gian Lễ hội thờ nữ tướng Lê Chân.....	50
3.2. Giải pháp phát triển du lịch.....	54
3.2.1. Xây dựng hình ảnh điểm đến.....	54
3.2.2. Xây dựng chương trình tham quan di tích trong ngày.....	56
3.2.3. Kết hợp với các loại hình du lịch khác.....	59
3.2.3.1. Kết hợp với du lịch biển.....	59

3.2.3.2. Kết hợp với chương trình du khảo đồng quê.....	59
3.2.3.3. Kết hợp với du lịch mua sắm.....	60
3.2.3.4. Kết hợp với du lịch MICE.....	61
3.2.3.5. Kết hợp với di tích văn hóa khác.....	61
3.2.4. Khai thác trong “Lễ hội Hoa phượng đỏ Hải Phòng”.....	62
3.3. Giải pháp nâng cao hiệu quả công tác quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân , quận Lê Chân, thành phố Hải Phòng.....	63
3.3.1. Định hướng công tác quản lý lễ hội truyền thống hiện nay.....	63
3.3.1.1. Định hướng chung.....	63
3.3.1.2. Định hướng trong công tác quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân.....	65
3.3.2. Giải pháp nâng cao công tác quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân.....	65
3.3.2.1. Hoàn thiện cơ chế chính sách.....	65
3.3.3. Nâng cao nhận thức, tuyên truyền giáo dục.....	68
3.3.3.1. Nâng cao nhận thức cho cán bộ, đảng viên và các tầng lớp nhân dân trên địa bàn quận Lê Chân về vai trò của cộng đồng trong việc tổ chức, tham gia quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân.....	69
3.3.3.2. Tăng cường các hoạt động tuyên truyền, giáo dục nhằm nâng cao nhận thức của nhân dân về giá trị văn hóa lễ hội Nữ tướng Lê Chân.....	70
3.3.4. Đẩy mạnh hoạt động nghiên cứu, sưu tầm, phục dựng các giá trị văn hóa trong lễ hội.....	72
3.3.5. Tổ chức các hoạt động trong lễ hội.....	73
3.3.5.1. Bảo đảm việc tổ chức các hoạt động trong lễ hội Nữ tướng Lê Chân.....	73
3.3.5.2. Tổ chức các hoạt động hướng đến cộng đồng và gắn với việc tưởng nhớ đến Nữ tướng Lê Chân.....	73
3.3.6. Tăng cường kiểm tra giám sát thi đua khen thưởng và sự phối hợp giữa các đơn vị có liên quan.....	74
Tiểu kết.....	76

Kết luận77

Tài liệu tham khảo78

Phụ lục

Phần mở đầu

1. Lý do chọn đề tài

Nữ tướng Lê Chân, sinh năm 20, mất năm 43, là nữ tướng thời kỳ Hai Bà Trưng. Bà còn được biết đến là người có công khai khẩn vùng An Dương, cửa sông Cẩm, giúp người dân phát triển nghề trồng dâu, nuôi tằm và đánh bắt thủy hải sản tạo nên một vùng đất trù phú, vùng đất đời sau phát triển thành thành phố Hải Phòng ngày nay. Chính vì vậy, để tưởng nhớ những đóng góp của bà đối với quê hương, đất nước, người dân đã tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân trong 3 ngày từ 7 đến 9/2 (âm lịch) với nhiều hoạt động hấp dẫn. Đây là một lễ hội truyền thống, được diễn ra tại 3 địa điểm là: đền Nghè, đình An Biên, quảng trường tượng đài Nữ tướng Lê Chân. Trong lễ hội, nhiều hoạt động văn hóa truyền thống diễn ra như trong phần Lễ có các hoạt động: lễ cáo yết, lễ dâng hương, tế nữ quan, lễ rước, đánh trống khai hội, lễ tạ. Phần Hội, có rất nhiều nội dung phong phú, hấp dẫn như: cờ người và các trò chơi dân gian (đánh chắt, đánh chuyền, ô ăn quan, nhảy dây, pháo đất...). Đặc biệt, chương trình văn nghệ hầu hết hướng về các loại hình nghệ thuật truyền thống như: hát xẩm, hát văn, dân ca, chèo cổ, biểu diễn nhạc cụ dân tộc tại đền Nghè và đình An Biên, khu vực tượng đài Nữ tướng Lê Chân,... và một số chương trình biểu diễn võ thuật dân tộc cũng như nhiều hoạt động văn hóa khác. Phần lễ và phần hội đan xen nhau, tạo không khí lễ hội sôi động.

Trong những năm gần đây, lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân đã trở thành một trong những lễ hội tiêu biểu của thành phố Hải Phòng, thực sự đáp ứng được nhu cầu giao lưu, nhu cầu tâm linh, đạo lý uống nước nhớ nguồn, nhu cầu hưởng thụ và sáng tạo những giá trị truyền thống của dân tộc. Trước hết là cho người dân quận Lê Chân, sau đó là người dân thành phố Hải Phòng và đông đảo du khách gần xa khi về dự lễ hội. Tuy nhiên, trước đây, do nhiều yếu tố về điều kiện kinh tế, lịch sử, địa lý, sự đô thị hóa, sự thay đổi về địa giới hành chính,... lễ hội chỉ tổ chức trong phạm vi không gian nhỏ hẹp của đền Nghè và đình An Biên thuộc phường An Biên, quận Lê Chân với hoạt động chủ yếu là: lễ tế, lễ dâng hương, dâng hoa ... và đối tượng chủ yếu là nhân dân địa phương quận Lê Chân; từ năm 2011, với tinh thần trách nhiệm phát huy bảo tồn các giá trị văn hóa, lịch sử, quận Lê Chân đã tổ chức hội thảo phục dựng lại lễ hội và trong điều kiện mở rộng phạm vi tổ chức sang cả quảng trường tượng đài Nữ tướng Lê Chân, đồng thời nhiều hoạt động lễ hội cũng được phục dựng, tái hiện như: lễ cáo yết, lễ tạ, lễ dâng hoa Thủy tiên cùng nhiều hoạt động văn hóa truyền thống (Chợ quê, cờ người, pháo đất, hát xẩm...) và có sức lan tỏa, đón nhận được hầu hết tinh thần sự ủng hộ tích cực của đông đảo nhân dân trong, ngoài thành phố và từ đó đã đặt ra nhiều vấn đề trong công tác: truyền thông, trang trí, chuẩn bị nội dung,... Do quy mô lễ hội lớn như vậy, nên việc khai thác lễ hội để phục vụ cho du lịch ngày một cấp thiết. Vì thế em lựa chọn đề tài **“Thực trạng và giải pháp khai thác lễ hội Đền Nghè phục vụ du lịch tại thành phố Hải Phòng”** làm đề tài luận văn của mình,

nhằm góp phần đưa ra những giải pháp nâng cao hoạt động khai thác lễ hội Nữ tướng Lê Chân trong thời gian tới.

2. Mục đích nghiên cứu

- Tổng kết cơ sở lý luận chung và thực tiễn về du lịch, văn hóa, di tích lịch sử văn hóa, lễ hội và lễ hội truyền thống.

- Nghiên cứu, tìm hiểu thực trạng di tích lịch sử văn hóa và lễ hội đền Nghè.

- Đề ra các giải pháp khai thác di tích và lễ hội đền Nghè nhằm phát triển du lịch văn hóa của thành phố.

3. Đối tượng nghiên cứu

Di tích lịch sử văn hóa và lễ hội đền Nghè phục vụ cho phát triển du lịch của thành phố Hải Phòng.

4. Phạm vi nghiên cứu

Không gian: tại đền Nghè, đình An Biên và quảng trường tượng đài Nữ tướng Lê Chân, quận Lê Chân, thành phố Hải Phòng.

Thời gian: Từ năm 2017 đến nay.

5. Phương pháp nghiên cứu

-Phương pháp khảo sát thực địa: Tìm hiểu thực trạng của hoạt động diễn ra trong lễ hội tại 3 địa điểm, đó là đền Nghè, đình An Biên và quảng trường tượng đài Nữ tướng Lê Chân. Phỏng vấn, lấy ý kiến từ cán bộ quản lý, người dân tham gia trực tiếp, cũng như du khách tham dự trong thời gian diễn ra lễ hội.

-Phương pháp tổng hợp, phân tích: Xử lý, kế thừa tài liệu có liên quan đến lễ hội, trong đó tập hợp, sắp xếp lại những nội dung liên quan đến khai thác lễ hội Nữ tướng Lê Chân phục vụ cho du lịch Hải Phòng, để từ đó có được cái nhìn tổng quan về những thực tế đang diễn ra và đề xuất những giải pháp nâng cao hiệu quả của công tác khai thác lễ hội Nữ tướng Lê Chân trong thời gian tới.

-Phương pháp tiếp cận liên ngành: làm rõ hơn mối liên hệ giữa giá trị văn hóa truyền thống với các yếu tố thúc đẩy kinh tế - xã hội qua việc tổ chức lễ hội.

6. Cấu trúc luận văn

Ngoài phần mở đầu, kết luận, phụ lục và tài liệu tham khảo, khóa luận gồm:

Chương I: Cơ sở lý luận chung và các điều kiện hình thành lễ hội đền Nghè.

Chương II: Thực trạng di tích và lễ hội đền Nghè.

Chương III: Một số giải pháp nhằm khai thác hiệu quả di tích và lễ hội đền Nghè phục vụ hoạt động du lịch tại thành phố Hải Phòng.

Chương I

Cơ sở lý luận chung và các điều kiện hình thành lễ hội đền Nghè

1.1. Một số khái niệm về văn hóa, du lịch

1.1.1. Khái niệm về văn hóa

Văn hóa là toàn bộ những giá trị vật chất và tinh thần do con người sáng tạo ra bằng lao động và hoạt động thực tiễn trong quá trình lịch sử của mình, biểu hiện trình độ phát triển xã hội trong từng thời kỳ lịch sử nhất định. Khi nghiên cứu quy luật vận động và phát triển của xã hội loài người, C.Mác và Ph.Ăngghen đã khái quát các hoạt động của xã hội thành hai loại hình hoạt động cơ bản là "sản xuất vật chất" và "sản xuất tinh thần". Do đó, văn hóa bao gồm cả văn hóa vật chất và văn hóa tinh thần.

Văn hóa vật chất là năng lực sáng tạo của con người được thể hiện và kết tinh trong sản phẩm vật chất. Văn hóa tinh thần là tổng thể các tư tưởng, lý luận và giá trị được sáng tạo ra trong đời sống tinh thần và hoạt động tinh thần của con người. Đó là những giá trị cần thiết cho hoạt động tinh thần, những tiêu chí, nguyên tắc chi phối hoạt động nói chung và hoạt động tinh thần nói riêng, chi phối hoạt động ứng xử, những tri thức, kỹ năng, giá trị khoa học, nghệ thuật được con người sáng tạo và tích lũy trong lịch sử của mình; là nhu cầu tinh thần, thị hiếu của con người và những phương thức thỏa mãn nhu cầu đó.

Như vậy, nói văn hóa là nói tới con người, nói tới việc phát huy những năng lực thuộc bản chất của con người nhằm hoàn thiện con người. Do đó, văn hóa có mặt trong mọi hoạt động của con người, trên mọi lĩnh vực hoạt động thực tiễn và sinh hoạt tinh thần của xã hội.

Tuy nhiên, với tư cách là hoạt động tinh thần, thuộc về ý thức của con người nên sự phát triển của văn hóa bao giờ cũng chịu sự quy định của cơ sở kinh tế, chính trị của mỗi chế độ xã hội nhất định. Tách rời khỏi cơ sở kinh tế và chính trị ấy sẽ không thể hiểu được nội dung, bản chất của văn hóa. Do đó, văn hóa trong xã hội có giai cấp bao giờ cũng mang tính giai cấp. Đây cũng là quy luật của xã hội có giai cấp, vì rằng phương thức sản xuất tinh thần, văn hóa không thể không phản ánh và không bị chi phối bởi phương thức sản xuất vật chất. Điều kiện sinh hoạt vật chất của mỗi xã hội và của mỗi giai cấp khác nhau, đặc biệt là của giai cấp thống trị, là yếu tố quyết định hình thành các nền văn hóa khác nhau.

Nói đến văn hóa là nói đến khía cạnh ý thức hệ của văn hóa, tính giai cấp của văn hóa và trên cơ sở đó hiểu rõ sự vận động của văn hóa trong xã hội có giai cấp. Với cách tiếp cận như vậy, có thể quan niệm: nền văn hóa là biểu hiện cho toàn bộ nội dung, tính chất của văn hóa được hình thành và phát triển trên cơ sở kinh tế - chính trị của mỗi thời kỳ lịch sử, trong đó ý thức hệ của giai cấp thống trị chi phối phương hướng phát triển và quyết định hệ thống các chính sách, pháp luật quản lý các hoạt động văn hóa. Mọi nền văn hóa trong xã hội có giai cấp bao giờ cũng có tính giai cấp

và gắn với bản chất của giai cấp cầm quyền. Văn hóa luôn có tính kế thừa, sự kế thừa trong văn hóa luôn mang tính giai cấp và được biểu hiện ở nền văn hóa của mỗi thời kỳ lịch sử trên cơ sở kinh tế, chính trị của nó.

Một nền kinh tế lành mạnh được xây dựng trên những nguyên tắc công bằng, thật sự vì đời sống của người lao động sẽ là điều kiện để xây dựng một nền văn hóa tinh thần lành mạnh, và ngược lại, một nền kinh tế được xây dựng trên cơ sở bất bình đẳng của chế độ tư hữu với sự phân hóa sâu sắc thì sẽ không có được nền văn hóa lành mạnh. Nếu kinh tế là cơ sở vật chất của nền văn hóa, thì chính trị là yếu tố quy định khuynh hướng phát triển của một nền văn hóa, tạo nên nội dung, thức hệ của văn hóa. Trong xã hội có giai cấp, các giai cấp thống trị của mỗi thời kỳ lịch sử đều in dấu ấn của nó trong lịch sử phát triển của văn hóa và tạo ra nền văn hóa của xã hội đó.

1.1.2. Khái niệm về du lịch

Đứng trước thời cơ và thách thức đó, bên cạnh việc làm thế nào để phát triển ngành du lịch trở thành kinh tế chủ đạo thì việc nghiên cứu thị trường, thị hiếu khách du lịch cũng như tìm ra những yếu điểm của ngành để có hướng khắc phục là điều vô cùng quan trọng. Hải Phòng là một thành phố biển với tiềm năng phát triển du lịch lớn. Trong rất nhiều giải pháp để tăng lượng khách, doanh thu ngành thì phát triển sản phẩm du lịch cũng là một trong những giải pháp mang tính khả thi.

Ở nước Anh du lịch xuất phát từ tiếng “To Tour” có nghĩa là cuộc dạo chơi. Trong tiếng Pháp xuất phát từ tiếng “Le Tour” cũng có nghĩa là cuộc dạo chơi, cuộc dã ngoại. Theo nhà sử học Trần Quốc Vượng thì du lịch được hiểu như sau: Du có nghĩa là đi chơi, Lịch có nghĩa là lịch lãm, từng trải, hiểu biết. Như vậy du lịch được hiểu là đi chơi nhằm tăng thêm kiến thức.

Vậy, du lịch là hoạt động của con người ngoài nơi ở thường xuyên của mình nhằm thoả mãn các nhu cầu tham quan, giải trí, nghỉ dưỡng trong một khoảng thời gian nhất định. Du lịch có thể hiểu một cách tổng quát là tổng hợp các quan hệ, hiện tượng và hoạt động kinh tế bắt nguồn từ cuộc hành trình và lưu trú tạm thời của một du khách nhằm thoả mãn các nhu cầu khác nhau với mục đích hoà bình hữu nghị.

1.2. Một số vấn đề về di tích lịch sử văn hóa

1.2.1. Khái niệm di tích lịch sử văn hóa

Di tích lịch sử, văn hóa là những công trình xây dựng, địa điểm, đồ vật, tài liệu và tác phẩm có giá trị lịch sử, khoa học nghệ thuật, giá trị văn hóa hoặc có liên quan đến những sự kiện lịch sử, quá trình phát triển văn hóa, xã hội. Pháp luật quan niệm di tích lịch sử là những di tích có giá trị về mặt lịch sử, văn hoá, khoa học, nghệ thuật và liên quan đến quá trình phát triển lịch sử. Di tích lịch sử văn hoá phải có một trong các tiêu chí sau đây:

- Công trình xây dựng, địa điểm gắn với sự kiện lịch sử tiêu biểu trong quá trình dựng nước và giữ nước.
- Công trình xây dựng, địa điểm gắn với thân thế và sự nghiệp của anh hùng dân tộc, danh nhân của đất nước.

- Công trình xây dựng, địa điểm gắn với sự kiện lịch sử tiêu biểu của các thời kỳ cách mạng, kháng chiến.
- Địa điểm có giá trị tiêu biểu về khảo cổ.
- Quần thể các công trình kiến trúc hoặc công trình kiến trúc đơn lẻ có giá trị tiêu biểu về kiến trúc, nghệ thuật của một hoặc nhiều giai đoạn lịch sử phát triển văn hoá, xã hội của đất nước.

1.2.2. Vai trò của di tích lịch sử văn hoá trong hoạt động du lịch

- Di tích lịch sử văn hoá là bằng chứng xác thực nhất về đặc điểm văn hoá của mỗi quốc gia, mỗi dân tộc. Nó chứa đựng những gì tốt đẹp nhất về truyền thống văn hoá về tinh hoa của mỗi quốc gia. Là tài nguyên quan trọng trong việc phát triển du lịch cũng như góp phần phát triển kinh tế địa phương.
- Di tích lịch sử văn hoá là không gian văn hoá cho nhân dân trong những dịp sinh hoạt lễ hội truyền thống của địa phương.
- Là địa điểm tham quan, tìm hiểu và nghiên cứu khoa học của du khách.

1.3. Khái niệm về lễ hội và lễ hội truyền thống

Lễ là hệ thống các hành vi, động tác nhằm biểu hiện lòng tôn kính của con người đối với thần linh, phản ánh những ước mơ chính đáng của con người trước cuộc sống và bản thân họ chưa có khả năng thực hiện. Hội là sinh hoạt văn hóa, tôn giáo, nghệ thuật của cộng đồng, xuất phát từ nhu cầu cuộc sống, từ sự tồn tại và phát triển cộng đồng, sự bình yên cho từng cá nhân, hạnh phúc cho từng gia đình, sự vững mạnh cho từng dòng họ, sự sinh sôi nảy nở của gia súc, sự bội thu của mùa màng, mà từ bao đời nay quy tụ niềm mơ ước chung vào 4 chữ “nhân khang, vật thịnh”. Lễ hội là hoạt động của một tập thể người, liên quan đến tín ngưỡng, tôn giáo. Do nhận thức, người xưa rất tin vào trời đất, sông núi, vì thế ở các làng xã thường có miếu thờ thiên thần, thổ thần, thủy thần, sơn thần, lễ hội cổ truyền đã phản ánh hiện tượng đó. Tôn giáo có ảnh hưởng đáng kể đối với lễ hội, ngược lại lễ hội thông qua tôn giáo để thần linh hóa những gì trần tục.

Như vậy, lễ hội là một trong những hiện tượng sinh hoạt văn hoá tiêu biểu của nhiều tộc người ở nước ta cũng như trên thế giới. Nó là “tấm gương” phản chiếu khá trung thực đời sống văn hóa của mỗi dân tộc. Theo **Công ước bảo vệ di sản văn hóa phi vật thể**, lễ hội được xếp vào loại hình di sản văn hóa phi vật thể. Theo công ước, di sản văn hóa phi vật thể được thể hiện qua các hình thức sau:

- Các truyền thống và biểu đạt truyền khẩu, trong đó ngôn ngữ là phương tiện của di sản văn hóa phi vật thể;
- Nghệ thuật trình diễn;
- Tập quán xã hội, tín ngưỡng và các lễ hội;

- Tri thức và tập quán liên quan đến tự nhiên và vũ trụ;
- Nghề thủ công truyền thống.

Giá trị văn hoá và liên kết cộng đồng qua tôn giáo, tín ngưỡng là một giá trị tiêu biểu của lễ hội truyền thống. Giá trị này được trao truyền qua các thế hệ và tạo nên sức sống lâu bền, tồn tại với lịch sử của các cộng đồng làng xã cho đến hôm nay. Tính liên kết và cố kết cộng đồng được phản chiếu trong lễ hội chính bởi yếu tố di truyền văn hóa và môi trường sinh thái đã khiến con người có nhu cầu hướng và tìm về nguồn cội tự nhiên của mình, gắn kết với nhau và điều này tạo nên bản sắc riêng trong sự vận động chung. Trong xã hội đương đại, giá trị này không còn có tác dụng giúp mỗi thành viên trong cộng đồng chống chọi với điều kiện khắc nghiệt của tự nhiên, hay vì yếu tố mưu sinh trong điều kiện khó khăn, thiếu thốn mà mỗi cá nhân như tìm được về cội nguồn của truyền thống văn hoá dân tộc, được kế thừa những tinh hoa văn hóa mà các thế hệ cha ông đã tích lũy, trao truyền qua nhiều thế hệ và điều này giúp cho chúng ta cân bằng với sự hối hả, bộn bề của cuộc sống hiện đại. Theo đó, những giá trị của lễ hội trước đây mang đậm màu sắc tín ngưỡng, tôn giáo khi hướng đến niềm tin vào thế giới siêu nhiên nhưng giờ đây cũng đã có sự biến đổi theo hướng tưởng niệm, đậm tính văn hóa và chất “Hội” đem lại sự sáng khoái, vui vẻ cho cộng đồng hơn cả.

Để có cái nhìn tổng thể về lễ hội cần xem lễ hội là một thể thống nhất, một toàn thể, một tổng hệ thống bao hàm nhiều hệ thống theo quy mô và vị trí trong không gian hội, theo trật tự và trường độ diễn ra trong thời gian hội. Điều quan trọng nhất trong cách nhìn tổng thể về lễ hội không phải là sự chú ý đến từng mảng không gian, từng trường đoạn thời gian, từng nhân tố hay từng tiểu hệ... tạo thành lễ hội mà là cái quan hệ tương tác nhiều chiều giữa chúng với nhau, tạo thành mạng tương quan thời gian - không gian của lễ hội. Có thể hiểu lễ hội truyền thống là một sinh hoạt tổng hợp bao gồm các mặt: tinh thần và vật chất, tôn giáo tín ngưỡng và văn hóa nghệ thuật, linh thiêng và đời thường. Lễ hội được xem như một sinh hoạt có quy mô lớn về tâm vóc, có sức lôi cuốn thu hút một số lượng lớn những hiện tượng của đời sống xã hội.

Dưới góc độ của những người làm công tác quản lý nhà nước về lễ hội, năm 2001, Bộ trưởng Bộ VH, TT & DLT (nay là Bộ VHTTDL) ban hành quyết định số 39/2001/QĐ-BVHTT kèm theo Quy chế tổ chức lễ hội. Quy chế này đã đưa ra 4 loại lễ hội ở nước ta thuộc đối tượng cần điều chỉnh là: Lễ hội dân gian, lễ hội lịch sử cách mạng, lễ hội tôn giáo, Lễ hội du nhập từ nước ngoài vào Việt Nam. Tiếp đến, ngày 18 tháng 01 năm 2006, Chính phủ ra Nghị định số 11/2006/NĐ-CP về việc ban hành Quy chế hoạt động văn hóa và kinh doanh dịch vụ văn hóa công cộng, chương VI: Tổ chức lễ hội, viết: “Điều 23. Lễ hội quy định tại Quy chế này bao gồm: lễ hội dân gian, lễ hội lịch sử cách mạng, lễ hội văn hóa du lịch và lễ hội có nguồn gốc từ nước ngoài tổ chức tại Việt Nam”.

Theo đó, các lễ hội truyền thống được hiểu là những lễ hội mà chủ thể là do dân chúng tham gia tổ chức và hưởng thụ, khai thác triệt để các sinh hoạt văn hóa, văn nghệ dân gian làm nền tảng cho hoạt động hội. Có lễ hội dân gian truyền thống và lễ

hội dân gian hiện đại. Lễ hội dân gian truyền thống được hiểu là lễ hội đã xuất hiện trước thời điểm tháng 8 năm 1945, chủ yếu ở các làng, bản, ấp, gắn với nông dân, ngư dân, thợ thủ công. Loại lễ hội này được cộng đồng tổ chức định kỳ, lặp đi, lặp lại, với các sinh hoạt văn hóa tương đối ổn định; là bộ phận không thể thiếu trong đời sống tinh thần của người dân vào thời gian nhàn rỗi của chu kỳ sản xuất nông nghiệp trước đây.

1.4. Giới thiệu về quận Lê Chân thành phố Hải Phòng

1.4.1. Vị trí địa lý và điều kiện tự nhiên

Quận Lê Chân được thành lập năm 1961, ban đầu gồm 11 phường: “An Biên, An Dương, Cát Dài, Đông Hải, Dư Hàng, Hàng Khê, Hồ Nam, Lam Sơn, Mê Linh, Niệm Nghĩa, Trại Cau”.

Ngày 20/12/2002, Thủ tướng Phan Văn Khải đã ban hành Nghị định 106/2002/NĐ-CP về việc điều chỉnh địa giới hành chính quận Lê Chân thành phố Hải Phòng. Theo đó, quyết định sáp nhập nguyên trạng diện tích tự nhiên và dân số của hai xã Vĩnh Niệm và Dư Hàng Khê thuộc huyện An Hải vào quận Lê Chân. Thành lập phường Vĩnh Niệm và phường Dư Hàng Khê thuộc quận Lê Chân. Trong đó, diện tích tự nhiên phường Vĩnh Niệm là 562,66ha và 11.202 nhân khẩu, phường Dư Hàng Khê rộng 246,60ha và 23.373 nhân khẩu. Ngày nay, quận Lê Chân là một quận nội thành của Hải Phòng với vị trí tiếp giáp quận Ngô Quyền và một phần quận Hải An ở phía Đông; quận Kiến An, huyện An Dương ở phía Tây; quận Dương Kinh ở phía Nam và quận Hồng Bàng ở phía Bắc.

Hiện nay, quận Lê Chân gồm 15 phường, đó là các phường: An Biên, An Dương, Cát Dài, Đông Hải, Dư Hàng, Dư Hàng Khê, Hàng Khê, Hồ Nam, Kênh Dương, Lam Sơn, Nghĩa Xá, Niệm Nghĩa, Trại Cau, Trần Nguyên Hãn, Vĩnh Niệm.

1.4.2. Khái quát về tình hình kinh tế, xã hội, văn hóa

Điểm khác biệt của quận Lê Chân so với các quận khác thuộc thành phố Hải Phòng là không có diện tích đất canh tác nông nghiệp, diện tích đất tự nhiên nhỏ và không có các trung tâm kinh tế, chính trị, văn hoá lớn. Theo báo cáo tình hình kinh tế xã hội của quận Lê Chân năm 2016, quận Lê Chân là nơi tập trung nhiều cơ sở sản xuất công nghiệp, tiêu thủ công nghiệp với 450 doanh nghiệp tư nhân, 78 hợp tác xã, xí nghiệp tập thể và 3.000 hộ kinh doanh cá thể. Tính đến thời điểm năm 2016, với 47 dự án có tổng giá trị đầu tư phát triển là 105 tỷ, trong đó có các dự án tiêu biểu như: Nhà máy giấy xuất khẩu công suất 3 triệu đôi/năm, trị giá đầu tư 29 tỷ đồng của Công ty Trách nhiệm hữu hạn Vạn Đạt (hiện tại, dự án này đã đưa vào sản xuất giai đoạn 1 có hiệu quả với công suất 1,5 triệu đôi/năm); nhà máy Bao bì PP của Xí nghiệp Ngọc Quyền, công suất 13 triệu bao/năm, trị giá đầu tư 10 tỷ đồng; Xưởng Sản xuất Nhựa Ngọc Hải, công suất 2 triệu sản phẩm/năm, trị giá đầu tư 12 tỷ đồng; Xưởng Sản xuất Giấy DUPLEX của hợp tác xã Mỹ Hương, công suất 4.000 tấn/năm, trị giá 14 tỷ đồng.

Những nhà máy này sau khi hoàn thành và đi vào hoạt động đã góp phần tạo ra các ngành hàng thế mạnh trong cạnh tranh, phát triển kinh tế của quận Lê Chân như: sản xuất bao bì giấy, bao bì PP, đồ gỗ, nhựa, cơ khí,...

Địa bàn quận Lê Chân cũng nổi tiếng là mảnh đất anh hùng với tinh thần quật khởi, ý chí đấu tranh anh dũng, kiên cường. Trong lịch sử hình thành, phát triển, người dân Lê Chân luôn sát cánh, đóng góp tích cực vào sự nghiệp giải phóng và bảo vệ Tổ quốc, có thể kể đến như vào năm 938, trong cuộc kháng chiến chống quân Nam Hán, nhân dân các làng An Biên, Niệm Nghĩa, An Dương, Hàng Kênh, Dư Hàng đã tích cực tham gia đóng góp sức người, sức của cho trận tuyến của Ngô Quyền trên sông Bạch Đằng. Bên cạnh đó, quận Lê Chân cũng là mảnh đất giàu truyền thống văn hoá. Nét đẹp văn hoá ấy đã được ghi chép, phản ánh qua nhiều văn bia, di tích còn lại đến ngày nay. Ở phường Niệm Nghĩa hiện còn lưu giữ bia Văn hội bi kí (tạo năm 1782), ghi chép việc đóng góp xây dựng Văn Từ - một trong những nơi sinh hoạt văn hoá cộng đồng, ở Dư Hàng có bia ghi chép về Hội Tư Văn.

1.5. Lịch sử và truyền thuyết về lễ hội Nữ tướng Lê Chân

Tương truyền, Nữ tướng Lê Chân quê làng An Biên (tên cổ là làng Vèn), huyện Đông Triều, phủ Kinh Môn, xứ Hải Dương (nay thuộc thôn An Biên, xã Thủy An, thị xã Đông Triều, tỉnh Quảng Ninh). Theo thần tích đền Nghè, cha Nữ tướng Lê Chân là Lê Đạo và mẹ là Trần Thị Châu. Lê Chân là người có nhan sắc, giỏi võ nghệ lại có tài thơ phú nên tiếng đồn đến tai Thái thú nhà Hán là Tô Định; Tô Định toan lấy nàng làm thiếp nhưng đã bị Lê Chân cự tuyệt, theo truyền thuyết, chính vì thế mà cha, mẹ bà đã bị sát hại. Trong hoàn cảnh đó, Lê Chân phải bỏ quê theo đường sông xuôi xuống phía Nam, đến vùng An Dương, cửa sông Cấm (bây giờ), thấy địa hình, đất đai thuận lợi bà dừng lại lập trại khai khẩn, chăn nuôi, trồng trọt và đánh bắt thủy hải sản tạo dựng nên một vùng đất trù phú. Nhớ quê cội, bà đặt tên vùng này là An Biên trang. Cùng với phát triển sản xuất, bà chiêu mộ trai tráng để luyện binh và được nhân dân quanh vùng nô nức ủng hộ. Binh sỹ của Lê Chân được huấn luyện chu đáo, giỏi về thủy trận.

Khi Hai Bà Trưng dựng cờ khởi nghĩa, Nữ tướng Lê Chân cùng nghĩa quân ở căn cứ An Biên đã lập nên chiến công vang dội. Khởi nghĩa thành công, Lê Chân đã ra sức tổ chức, xây dựng lực lượng. Khi Mã Viện đem quân sang phục thù, do tình thế bất lợi, bà phải rút quân về bảo vệ căn cứ Mê Linh. Sau khi căn cứ này bị vỡ, Hai Bà Trưng tử trận, Nữ tướng Lê Chân đem quân về lập căn cứ địa ở Lạt Sơn, thuộc huyện Kim Bảng, tỉnh Hà Nam ngày nay nhằm khôi phục cơ đồ. Một lần nữa, Mã Viện đem lực lượng lớn tới tấn công, nghĩa quân chống trả quyết liệt nhưng không bảo toàn được lực lượng. Cuối cùng, Nữ tướng Lê Chân trầm mình xuống sông Giát Dâu để bảo toàn danh tiết.

Sau khi mất, bà hiển linh báo tin cho dân làng. Truyền thuyết kể rằng sau khi bà mất, có người mơ thấy bà báo mộng về: Ta vốn là tiên nữ trên thiên đình xuống hạ giới, nay đã hết duyên trần phải về châu Thượng đế. Thượng đế ân phong làm thành hoàng, các người nếu mai ra bờ sông thấy vật lạ gì thì rước về mà thờ phụng.

Khi được báo mộng, sáng hôm sau người dân làng An Biên ra bờ sông và thấy một phiến đá trôi ngược dòng nước bèn lể tạ, rước về lập đền thờ phụng ở xứ Đồng Mạ (khu vực đền Nghè, quận Lê Chân ngày nay). Đến đời vua thời Trần Anh Tông, bà được phong là Thành hoàng xã An Biên huyện An Dương. Hàng năm, cứ đến ngày Thánh Đản (ngày sinh) mùng 8 tháng 2 âm lịch, ngày hoá 25 tháng chạp và ngày Khánh hạ (ngày thăng trận) 15 tháng 8 âm lịch, nhân dân An Biên nô nức đến đền Nghè cùng dâng lễ tưởng niệm vị Nữ tướng.

1.6. Địa điểm diễn ra lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân

1.6.1. Đền Nghè

Di tích lịch sử văn hóa đền Nghè nằm ở trung tâm thành phố Hải Phòng, giáp hai mặt phố Mê Linh và phố Lê Chân, thuộc phường An Biên, quận Lê Chân, thành phố Hải Phòng.

Trước đây, đền Nghè có tên gọi là An Biên cổ miếu (miếu cổ làng An Biên). Theo *An Biên thần tích bi ký* ghi: “Khi Nữ tướng Lê Chân mất, bà đã báo mộng cho nhân dân làng An Biên ra bờ sông rước vật thiêng về lập miếu thờ”. Đến thời Trần (thế kỷ XII-XIII), Nữ tướng Lê Chân được vua Trần Nhân Tông sắc phong là “Nam Hải uy linh” và miếu An Biên được cấp tiền tu sửa, mở rộng. Công trình kiến trúc đền Nghè hiện nay được người dân trùng tu trong khoảng thời gian từ năm 1924 đến năm 1927, triều vua Khải Định, nhà Nguyễn. Trải qua năm tháng chiến tranh và thời gian, di tích bị xuống cấp nghiêm trọng. Từ năm 2007 - 2009, đền Nghè được Nhà nước đầu tư, cấp kinh phí tu bổ, tôn tạo như hiện nay.

Công trình kiến trúc của đền Nghè gồm có:

-*Nghi môn*: gồm có 3 cửa vào, cửa chính giữa (trung quan) là cửa lớn nhất và chỉ mở vào dịp chính lễ của đền. Khi đoàn rước kiệu đến đền thì đội cờ, lọng, tế đi cửa này. Hai cửa (hữu quan, tả quan) mở vào những ngày thường để người dân vào văn cảnh đền.

-*Nhà Tiền tế*: Qua Nghi môn là vào sân rộng, phía trước là gian Tiền tế. “Tiền tế được dựng theo kiểu *tường hồi bít đốc*. Tiền tế có kiểu nóc *chông rường con thuyền*”. Trung tâm của gian tiền tế là ban thờ Công đồng các quan, những người giúp sức, cùng chinh chiến với Nữ tướng Lê Chân. Ban thờ có một nhang án lớn trên đặt long ngai thờ bài vị công đồng, hai bên là hai lọng che, phía trước nhang án là một lư hương lớn đặt chính giữa và hai hạc châu hướng vào. Hai bên nhang án là hệ thống bát biểu. Hai gian bên cạnh tòa tiền tế là nơi đặt Long kiệu và Phụng kiệu, hai kiệu này phục vụ trong những ngày lễ chính của đền.

-*Tòa Thiêu hương*: nằm chính diện, cân đối theo đường thần đạo về phía trong là tòa thiêu hương.

-*Hậu cung*: Hậu cung là một tòa nhà ba gian kiểu *tường hồi bít đốc*. Phía mái trước hậu cung có kiểu mái chông diêm, trên đắp các bức phù điêu. Mỗi một mảng phù điêu gắn với xuất thân, công trạng và hiển linh

của Nữ tướng. Trên hiên hậu cung có một bàn thờ đá, trên thờ miếu đá. Mặt bên của thân miếu chạm nổi hình cửa võng, bên ngoài thân miếu khắc chìm câu đối chữ Hán. Trong cung cấm là ban thờ Nữ tướng Lê Chân. Thần tượng bà ngự trong khám thờ với dáng vẻ uy nghi, khuôn mặt đôn hậu... Gian bên phải hậu cung là ban thờ thân mẫu, gian bên trái là ban thờ thân phụ của Nữ tướng. Hai ban thờ vọng không đặt thần tượng.

-Giải vũ: Giải vũ gồm hai tòa (tả vũ, hữu vũ). Hai tòa này được xây kiểu *đầu hồi bít đốc trụ đầu*, mỗi nhà ba gian mái chày.

Hiện nay, trong đền Nghè còn lưu giữ một số di vật như: “Bia thân tích; voi đá, ngựa đá, khánh đá, sập đá,...

1.6.2. Đình An Biên

Đình An Biên thờ Đương cảnh Thành hoàng Nam hải Uy linh Thượng đẳng tôn thần Thánh Chân Công chúa, tước hiệu được triều đình sắc phong cho nữ tướng Lê Chân. Đình nằm trên khuôn viên đất chữ nhật, có diện tích khoảng 3.000 m², nằm trên phố Hai Bà Trưng, quận Lê Chân. Qua khảo sát, mặt bằng của đình bố trí theo lối chữ công (I), gồm 5 gian đại đình (tiền đường), ba gian nhà cầu (ống muống) và 3 gian hậu cung (cung cấm). Đình có sân rộng vừa là nơi bài trí sân khấu diễn chèo, tuồng và cũng là nơi để mọi người về dự hội thường thức những tiết mục văn nghệ dân gian. Ở đình An Biên, các mái chiếm 2/3 chiều cao của đình, xòe rộng và lan xuống thấp, hơi võng, hai đầu nhô vút ra ngoài như hai con thuyền lớn. Bờ nóc đắp đôi chim phượng hoàng bò xoắn cùng châu vào mặt nhật tròn, xung quanh có vàng đao lửa do hồ phù nổi khối lớn đội. Điểm nổi bật ở công trình kiến trúc đình An Biên chính là các thành phần trong đình như câu đầu, xà nách, ván lá giông đến rường, bẩy,... đều được trang trí, chạm khắc mà bất kỳ vị trí nào cũng tuân thủ theo nguyên tắc đăng đối, cùng với kỹ thuật chạm khắc tinh xảo tiêu biểu cho nghệ thuật đình làng thế kỷ XIX.

1.6.3. Khu vực tượng đài Nữ tướng Lê Chân

Khu vực tượng đài Nữ tướng Lê Chân nằm ở dải trung tâm thành phố Hải Phòng, bên bờ sông Tam Bạc, xung quanh có các kiến trúc như Nhà hát thành phố, hồ Tam Bạc. Tại đây, tượng Nữ tướng Lê Chân được đúc bằng đồng nguyên khối, có chiều cao 10.09 m, nặng 19 tấn, trong đó phần tượng Nữ tướng cao 7.49 m. Được khởi công xây dựng vào ngày 30 tháng 11 năm 1999, khánh thành ngày 31 tháng 12 năm 2000, tượng đúc bằng đồng, cao 7,5 mét, nặng 19 tấn.

1.7. Vai trò của lễ hội nữ tướng Lê Chân đối với đời sống văn hóa cộng đồng

Việc tổ chức lễ hội đã trở thành nét đẹp văn hóa truyền thống, khơi dậy niềm tự hào dân tộc, giáo dục thế hệ trẻ đạo lý uống nước nhớ nguồn, truyền thống lịch sử, văn hóa của vùng đất, con người An Biên xưa cho đến thành phố Hải Phòng ngày nay.

Qua các hoạt động văn hóa tổ chức trong lễ hội đã nâng cao ý thức của người dân đối với việc bảo tồn, phát huy giá trị của lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân, cũng như di tích lịch sử văn hoá cấp quốc gia đền Nghè và công trình kiến trúc nghệ thuật cấp quốc gia đình An Biên. Bên cạnh những hoạt động phục dựng như phân tể, lễ thì nhiều tiết mục, chương trình văn hóa cũng được tổ chức phù hợp với nhu cầu thưởng thức của cộng đồng địa phương, du khách đến tham dự lễ hội, góp phần nâng cao đời sống văn hóa của đông đảo người dân vào dịp tết đến, xuân về. Những hoạt động được tổ chức trong lễ hội đều hướng người dân đến việc tri ân công đức Nữ tướng Lê Chân, từ đó giáo dục truyền thống uống nước nhớ nguồn, phát huy niềm tự hào cho các thế hệ, người dân thành phố. Nhiều trò chơi dân gian từ đây mà sản sinh và phát triển. Chính những sinh hoạt cộng đồng này giúp con người gần gũi nhau hơn, hiểu biết lẫn nhau, đôi khi giúp xoa dịu những mâu thuẫn, căng thẳng trong quan hệ hàng ngày, từ đó có thể là tăng dần những điểm chung và giảm dần những điểm khác biệt. Đây chính là biểu hiện giá trị văn hoá của cộng đồng. Có thể nói, trong thời gian diễn ra lễ hội, đời sống văn hoá được nâng lên ở mức cao hơn so với ngày thường, bởi sau những ngày lao động sản xuất, tất bật với “com, áo, gạo, tiền” con người có dịp thư giãn, chia sẻ và thụ hưởng các giá trị của cuộc sống đối với cộng đồng. Nơi đây cái đẹp có cơ hội phát huy, cái xấu sẽ bị cộng đồng đào thải, con người tìm đến đây với mục đích hướng thiện và thanh lọc tâm hồn, tái tạo năng lượng cho cuộc sống. Có thể thấy rằng có 2 nhóm cộng đồng được thụ hưởng chính từ việc tổ chức lễ hội, đó là:

-*Nhóm cộng đồng địa phương*: Bằng việc tham gia các hoạt động trước, trong và sau lễ hội giúp họ hiểu hơn về truyền thống của vùng đất, cũng như việc trao truyền văn hóa tại địa phương giữa các thế hệ được diễn ra một cách tự nhiên.

-*Nhóm cộng đồng du khách*: Có thêm được một sản phẩm du lịch lễ hội truyền thống có ý nghĩa, được hòa mình trong không khí vui tươi, những hoạt động vui chơi lành mạnh diễn ra trong lễ hội để từ đó tự hào hơn về truyền thống vẻ vang của một vùng đất, cũng như của cả dân tộc trong quá trình dựng nước và giữ nước.

1.8. Những giá trị văn hóa tiêu biểu của lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân

Do nhiều yếu tố biến động của lịch sử, lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân không được tổ chức thường xuyên với quy mô lớn nhưng lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân có sức sống mạnh mẽ trong cộng đồng dân cư, thể hiện được bản sắc văn hóa, tinh thần của người dân quận Lê Chân nói riêng và người dân thành phố Hải Phòng nói chung.

1.8.1. Giá trị lịch sử

Lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân được tổ chức nhằm tưởng nhớ cũng như bày tỏ lòng ngưỡng vọng và biết ơn đối với vị Đương cảnh Thành hoàng Nam hải Uy linh Thượng đẳng tôn thần Thánh Chân Công chúa, vị Nữ tướng tài ba đã cùng với Hai Bà Trưng chống lại sự xâm lược nhà Đông Hán, thế kỷ thứ nhất. Nữ tướng Lê Chân còn là người có công khai phá vùng đất văn biển từ vùng bãi bồi sinh lầy thành vùng đất An Biên trù phú, đặt cơ sở đầu tiên cho việc hình thành thành phố Hải Phòng ngày nay, một trung tâm kinh tế, đô thị loại 1 cấp quốc gia.

Sự kiện Hai Bà Trưng khởi nghĩa đánh đuổi giặc ngoại xâm được sử sách ghi chép lại rất nhiều. Theo những tư liệu thành văn lịch đại như Việt sử lược, Đại Việt sử kí Toàn thư, Khâm định Việt sử thông giám cương mục,..., thì đây là một chiến công hiển hách, một trang lịch sử bất hủ của dân tộc ta. Cuộc khởi nghĩa của Hai Bà Trưng đã làm chấn động cõi Nam, là lời tuyên bố hào hùng về truyền thống yêu nước, lòng dũng cảm trong việc bảo vệ chủ quyền của dân tộc. Do đó, những nhân vật lịch sử trong thời đại Hai Bà Trưng, như Nữ tướng Lê Chân, luôn có vị trí nhất định trong đời sống văn hóa của người dân. Qua lễ hội, những thế hệ trẻ được trao truyền các giá trị về sự biết ơn, lòng thành kính với những đóng góp của các thế hệ đi trước trong quá trình giữ nước và dựng nước trong lịch sử dân tộc, để từ đó mọi người hiểu biết hơn về lịch sử của vùng đất mà mình sinh sống cũng như tự hào về truyền thống anh hùng của đất nước.

1.8.2. Giá trị tâm linh

Lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân được tổ chức nhằm ghi nhớ công lao to lớn của nữ anh hùng dân tộc, một nữ tướng tài ba thời đại Hai Bà Trưng. Việc tổ chức lễ hội đã khơi dậy tinh thần tôn kính tổ tiên, đạo lý uống nước nhớ nguồn, tạo nên ý thức về tình cảm cộng đồng, về sức mạnh truyền thống của dân tộc giúp cho con cháu hậu thế thêm sức mạnh, niềm tin yêu vào cuộc sống hàng ngày. Đến với lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân, mọi người như được tăng thêm sức mạnh tinh thần với đời sống tâm linh. Theo đó, mọi người tự nhận thấy phải luôn sống hướng thiện, sống có đạo đức, cùng cầu cho quốc thái dân an, bản thân và gia đình gặp nhiều may mắn, hạnh phúc, ai cũng phải có trách nhiệm với quê hương, đất nước nên nhiều người đã làm nhiều việc tốt hơn, con người trở nên hoàn thiện hơn. Tính tâm linh và linh thiêng của lễ hội nó quy định “ngôn ngữ” của lễ hội là ngôn ngữ biểu tượng, tính thăng hoa, vượt lên thế giới hiện thực, trần tục của đời sống thường ngày và những yếu tố này được biểu hiện qua các diễn xướng mang tính biểu tượng như rước kiệu, thi pháo đất trong lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân. Chính điều này tạo nên không khí linh thiêng, hứng khởi và thăng hoa của lễ hội.

1.8.3. Giá trị cố kết cộng đồng

Lễ hội nào cũng là của nhân dân và thuộc về một cộng đồng người nhất định, đó có thể là cộng đồng làng xã (hội làng), cộng đồng nghề nghiệp (hội nghề), cộng đồng tôn giáo (hội chùa, hội đền, hội nhà thờ), cộng đồng dân tộc (lễ hội Đền Hùng) đến cộng đồng nhỏ hẹp hơn, như gia tộc, dòng họ... chính lễ hội là dịp biểu dương sức mạnh của cộng đồng và là chất kết dính tạo nên sự cố kết cộng đồng. Mỗi cộng đồng hình thành và tồn tại trên cơ sở của những nền tảng gắn kết, như gắn kết do cùng cư trú trên một lãnh thổ, gắn kết về sở hữu tài nguyên và lợi ích kinh tế, gắn kết bởi số mệnh chịu sự chi phối của một lực lượng siêu nhiên nào đó, gắn kết bởi nhu cầu sự đồng cảm trong các hoạt động sáng tạo và hưởng thụ văn hoá... Chính yếu tố này trong lễ hội đã làm mọi người đến với lễ hội như tìm kiếm lại sự cố kết mà dường như đang thiếu dần trong xã hội hiện đại hay càng phát triển thì con người càng có nhu cầu nương tựa vào cộng đồng, có nhu cầu cố kết cộng đồng. Trong điều kiện như vậy, lễ hội vẫn giữ nguyên giá trị biểu tượng của sức mạnh cộng đồng và tạo nên sự

cố kết cộng đồng ấy. Ở phương diện này, lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân đã kết tinh những giá trị tốt đẹp của dân tộc ta có hàng nghìn năm lịch sử, thể hiện sự ghi nhận công đức và lòng tri ân của các thế hệ đối với các bậc tiên hiền đã có công giúp dân khai hoang, lập ấp, trồng trọt, chăn nuôi; đánh đuổi ngoại xâm, bảo vệ nền độc lập của Tổ quốc trong suốt chiều dài lịch sử của dân tộc. Lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân phản ánh những nét đẹp văn hoá truyền thống, mang tính giáo dục tư tưởng, đạo đức lối sống, lòng yêu quê hương đất nước, lòng tự hào dân tộc với truyền thống lịch sử vẻ vang mà thế hệ tiên nhân đã gây dựng, với những sự hy sinh to lớn, góp phần xây dựng tinh thần đoàn kết trong cộng đồng và xã hội. Chính điều này làm mọi người thêm gắn kết, chia sẻ và tăng thêm tình đoàn kết trong cộng đồng.

1.8.4. Giá trị kinh tế - xã hội

Để tổ chức lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân thành công thì cần có sự phối hợp chặt chẽ giữa nhiều lực lượng, đơn vị cũng như của người dân. Đến với lễ hội, mọi người tạm gác hết những bộn bề, lo toan của cuộc sống hàng ngày mà cùng chung sức thực hiện tốt nhất những nhiệm vụ được giao như khiêng kiệu, rước cờ cho đến cùng nhau sắm lễ dâng lên Nữ tướng, cùng tham gia và thưởng thức các tiết mục văn nghệ dân gian, cỗ vũ cho các cuộc thi... Bên cạnh đó, trong những lễ hội được phục dựng như lễ hội Nữ tướng Lê Chân thì cần nhiều kinh phí để tổ chức thành công những hoạt động trong lễ hội như: tuyên truyền, quảng bá; tổ chức đoàn rước, trang phục, đồ dùng, vật dụng trong hoạt động tế, lễ, vui chơi,... Trong khi đó, việc tổ chức lễ hội không sử dụng nguồn kinh phí từ ngân sách, mà chủ yếu bằng sự vận động tài trợ từ các đơn vị, tổ chức trên địa bàn, cũng như các nhà hảo tâm. Tuy nhiên, việc tổ chức lễ hội thành công trên địa bàn được xem là cơ hội quảng bá thế mạnh văn hóa, vùng đất, kinh tế, xã hội đến với đông đảo người dân trong và ngoài phạm vi, không gian tổ chức lễ hội. Thậm chí, thời gian tổ chức lễ hội là dịp thúc đẩy sự phát triển nhiều mặt, từ đời sống văn hóa cho đến kinh tế của người dân, nơi tổ chức lễ hội.

Tiểu kết

Trong lịch sử đấu tranh bất khuất chống ngoại xâm của dân tộc, phụ nữ Việt Nam luôn song hành cùng nam giới, làm nên những chiến công bất hủ. Trong cuộc khởi nghĩa Hai Bà Trưng, những người phụ nữ đóng vai trò then chốt cả về chỉ huy và chiến đấu. Trong đó, Lê Chân là vị nữ tướng xuất sắc, công lao, chiến tích của bà lưu dấu ấn sâu đậm. Nội dung chương 1 đã làm rõ một số khái niệm liên quan đến đề tài như: Văn hóa, du lịch, di tích lịch sử văn hóa, lễ hội và lễ hội truyền thống. Đây là cơ sở, nền tảng để phục vụ cho việc nghiên cứu chuyên sâu về phát triển du lịch.

Có thể nói Hải Phòng là một thành phố giàu tài nguyên du lịch nhân văn để phục vụ cho việc phát triển du lịch, một trong những điểm đến hấp dẫn của chương trình du lịch Hải Phòng. Không chỉ nghiên cứu về di tích và lễ hội mà còn biết thêm về một thời kì lịch sử hào hùng gắn liền với tên tuổi của nữ tướng Lê Chân. Qua Lễ hội này, Ban tổ chức muốn gửi gắm cho nhân dân thành phố Hải Phòng biết được công lao đóng góp của Nữ tướng Lê Chân đối với sự nghiệp xây dựng và phát triển của thành phố. Qua đó, cán bộ đảng viên và nhân dân thành phố Hải Phòng noi gương Nữ tướng

để gìn giữ những nét đẹp văn hóa và xây dựng, phát triển thành phố Hải Phòng trong thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa.

Chương II

Thực trạng di tích và lễ hội Đền Nghè

2.1. Lịch sử tổ chức lễ hội đền Nghè

Để nhớ đến công lao của Nữ tướng Lê Chân, từ xa xưa nhân dân Hải Phòng tổ chức nhiều hoạt động lễ hội tại đền Nghè để bày tỏ lòng ngưỡng vọng và biết ơn một vị tướng tài ba, tâm phúc của triều đại Trung Vương. Trong số nhiều hoạt động lễ hội thì lễ Thánh Đản (lễ hội đền Nghè) được tổ chức long trọng và quy mô hơn cả. Những giá trị tinh thần đó trải qua thời gian được kết tinh lại thành giá trị văn hóa vô giá của dân tộc nói chung và trong tâm thức nhân dân thành phố Hải Phòng nói riêng, tiếp nối lưu truyền trong dân gian từ đời này qua đời khác, từ thế hệ này qua thế hệ khác.

2.1.1. Tên gọi, xuất xứ của lễ hội

Lễ hội đền Nghè có tên gọi là lễ Thánh đản tức là ngày Thánh được sinh ra.

2.1.2. Không gian và thời gian tổ chức lễ hội

Lễ hội diễn ra từ ngày mùng 7 đến ngày mùng 10 tháng 2 Âm lịch hàng năm. Đây cũng là dịp để tưởng nhớ ngày sinh của Thánh Chân Công chúa (ngày mùng 8 tháng 2 Âm lịch).

Gắn liền với không gian lễ hội làng An Biên là các di tích: Đình An Biên và đền Nghè. Đình là không gian chính diễn ra hội làng, miếu là nơi thờ thánh và nơi xuất phát lễ rước anh linh thần về đình bái tế an vị. Tuy đình là nơi diễn ra các hoạt động chủ yếu của lễ hội nhưng thánh ngự tại đền Nghè vì vậy mà tại đền Nghè các nghi lễ được cử hành trang nghiêm, kính cẩn.

2.1.3. Mục đích, lý do tổ chức lễ hội

Đây là một trong những lễ hội lớn nhất từ trước tới nay của địa phương, một sự kiện quan trọng của Đảng bộ, chính quyền và nhân dân trong quận, thể hiện trách nhiệm và lòng thành kính của các thế hệ con cháu hôm nay, góp phần tôn vinh công đức của Nữ tướng Lê Chân. Việc tổ chức thành công lễ hội không chỉ đáp ứng niềm mong mỏi của nhân dân địa phương, mà qua đó còn góp phần ôn lại truyền thống, giáo dục con cháu lòng yêu nước, đạo lý uống nước nhớ nguồn, tự hào dân tộc và trách nhiệm của mỗi người dân đối với quận Lê Chân, thành phố Hải Phòng và đất nước Việt Nam.

2.1.4. Nội dung của lễ hội

2.1.4.1. Lễ hội truyền thống

* Phần lễ

Trước khi tiến hành Lễ Thánh đản, nhân dân trong làng cử ra một ban hành lễ để điều hành lễ hội. Theo truyền thống trọng xỉ, những người trong Ban hành lễ là các cụ cao tuổi trong làng và các vị chức sắc hàng Tổng (Chánh tổng, Phó Chánh tổng) và xã (Lý trưởng, Tiên chỉ). Những người tham gia trong thời gian lễ hội phải kiêng kị nhiều điều: gia đình không có tang ma, con cái song toàn, mạnh khỏe, kiêng kị chuyện chăn gối...

Ngày mùng 7 tháng 2 nhân dân thực hiện Lễ Nhập tịch (còn gọi là Lễ vào đám).Lễ vào đám là lễ chuẩn bị cho ngày chính lễ.Thủ từ biện lễ cáo thần xin phép được chuẩn bị cho ngày chính hội. Thủ từ cùng những người trông coi đền chỉ đạo việc quét dọn vệ sinh khu đền, loại bỏ những đồ hư hỏng trong đền, sửa chữa bổ sung các trang thiết bị cần thiết phục vụ lễ hội, lau dọn nhà đền, bao sai đồ tế khí: chấp kích, bát biểu, kiệu...Việc bao sai đồ tế khí phải dùng nước sạch, khăn lau để tẩy uế.

Trong ngày mùng 7, Thủ từ làm Lễ Mộc dục(Lễ tắm tượng), một nghi lễ quan trọng trong Lễ Vào đám. Thủ từ thắp nhang, gieo quẻ âm dương để âm dương để xem thần có ưng trì cho việc làm Lễ Mộc dục không.Nếu được đồng ý (bằng quẻ âm dương), Thủ từ sẽ đưa tượng ra tòa Đại bái hoặc ra sân. Nước tắm tượng do một trai đình bới ra giữa dòng sông Tam Bạc lấy chước đựng nước, sau đó rước về bao sai tượng, sau khi tắm tượng , dùng nước thơm (ngũ vị hương) để xông, thay áo mới cho thần tượng. Dân gian gọi đó là Lễ Mộc dục (tắm tượng) với hi vọng thần tượng mới sẽ mang lại nhiều phúc ấm cho nhân dân.

Đồng thời với việc làm Lễ nhập tịch, mọi công việc chuẩn bị về người, cơ sở vật chất cho lễ hội cũng được hoàn tất trong ngày mùng 7.

Sau khi tiến hành Lễ Mộc dục là Lễ Cáo yết.Lễ Cáo yết là lễ báo cáo với thần linh mọi công việc chuẩn bị đã hoàn tất để chuẩn bị cho ngày chính lễ. Lễ vật dùng trong Lễ Cáo yết gồm 2 mâm xôi, 2 con gà.

Lễ Tế là nghi lễ trang nghiêm và long trọng nhất tại Đền Nghè. Lễ vật do Cai đám của năm đó phụ trách, chủ yếu là lợn, mỗi con khoảng 70kg. Lợn thờ được làng phân công cho Cai đám năm đó nuôi . Lợn phải được chọn và nuôi cẩn thận, phải gọi là ông lợn (lợn tế thánh), và phải được ăn theo chế độ riêng, khác lợn nuôi thường. Đến ngày Vào đám sẽ được tắm sạch sẽ, thả riêng. Lợn nuôi phải đủ cân, nếu thiếu cân nào, Cai đám năm đó phải chịu trách nhiệm, phải đền tiền cho làng là 5 hào, một chân rượu. Lợn được thịt lấy đầu và đuôi để biện lễ trên nhang án.Ngoài đình, nhân dân còn làm Lễ Mao huyết (tế máu và long gáy của lợn để tẩy uế khai quang).Ngoài lễ phẩm, Ban hành lễ cử người viết văn tế, thường do một người hay chữ, có uy tín trong làng viết (các thầy cúng hay các ông nghè). Văn tế ca ngợi công đức của vị thánh, thể hiện được ước muốn của nhân dân hướng lên Lê Thánh Công chúa để được ban ơn mưa cho mùa màng bội thu, hải vật phong phú, cầu mong sự phù trì để nhân dân ấm no, quốc thái, dân an, nhân khang vật thịnh.

Khi lễ vật đã hoàn tất, trước khi rước về Đình An Biên, Ban hành lễ tổ chức tế tại đền Nghè. Ban tế gồm 17 người; một Hội chủ, 1 Đông xướng, 1 Tây xướng, 12 Chấp sự chia đều đứng hai bên. Ban hành tế được bố trí dọc theo trục thần đạo hai bên nhang án, dưới đất trải chiếu.

Lễ đầu tiên là Lễ trình. Lễ trình bắt đầu khi Đông xướng hô: “Khởi chiêng cổ”, lúc này 2 Chấp sự đánh 3 hồi trống, 3 hò chiêng, Đông xướng tiếp xướng: “Quán tẩy sở” thì vị Chủ tế tiến hành rửa tay vào chậu nước thơm sẵn có, tiếp đến Đông xướng hô: “Phế cân”, vị Chủ tế tiến hành lau tay chuẩn bị lam lễ. Tiếp hô: “Nghệ hương tiền” thì vị Chủ tế lên chiếu đầu tiên chấp tay. Tiếp hô:“Thượng hương”: hai người bồi bái thấp nền và thấp hương đặt trên nhang án, bước tiên lên và lui xuống đều hướng về phía trước, không được quay lưng lại. Trong nhiều lễ, Ban hành lễ tiến thoái theo chữ

“á”. Tiếp hô: “Nghênh Hoàng Đế cúc cung Nam Hải uy linh Thánh Chân Công chúa cúc cung bái”. Chủ tế quỳ xuống bái 5 bái, Bồi tế cũng bái theo. Tây xướng hô: “Hung”, Chủ tế và Bồi bái đứng dậy tại vị. Đông xướng hô: “Bình thân phục vị”. Mỗi một tư thế cử động đều có nhạc (trống, chiêng) kèm theo làm nền cho lễ tế. Lễ trình xong.

Tiếp theo là Lễ Tiến phẩm. Vào lễ, Đông xướng: “Nhang hoa tiến cúng”. Hội chủ đánh 3 tiếng trống, 2 Bồi tế dâng hoa theo lễ trình: tiếng thứ nhất: Đặt tay vào vật phẩm; tiếng thứ hai: Đưa ra trước mặt; tiếng thứ 3: Dâng lên đầu. Theo nhạc điệu, các Bồi tế tiến lên dâng hoa trước nhang án rồi trở lại (phục vị), tiếp theo tuần tế dâng hoa là tuần tế dâng trà theo tuần tự như dâng hoa. Xong cả 3 tuần, Chủ tế tạ; “Hoàng đế cúc cung bái” rồi bái 5 bái, sau đó cả Đoàn tế vào bái 5 bái. Lễ tất.

Sau khi lễ tế tại Đền Nghè kết thúc, đoàn rước sẽ đưa bát nhang từ Đền Nghè lên kiệu để rước về đình An Biên. Trước khi kiệu khởi hành, từ Đền Nghè, trống chiêng đánh liên hồi để mọi người biết được chuẩn bị tham gia. Khi rước kiệu ra khỏi đền, kiệu dừng lại một hồi để mọi người xếp vào hàng. Thứ tự rước đi như sau:

Đi đầu là cờ hiệu, sau đó là 5 cờ đuôi nheo, màu sắc theo Ngũ hành: Cờ màu vàng, cờ màu đỏ, cờ màu xanh, cờ màu trắng và cờ màu đen. Những người vác cờ do làng cất cử đều là những trai tráng khỏe mạnh, mặc trang phục áo nâu. Tiếp theo cờ ngũ hành là trống cái to do 2 người khiêng, một người đánh trống (gọi là Thủ hiệu). Đây cũng là người chỉ huy nhạc điệu của đoàn rước và có người che lọng. Tiếp đến là chiêng do 2 người vác và một người đánh. Trống và chiêng sẽ giữ nhịp cho đám rước. Tiếp theo là những người rước bát biểu và bộ chấp kích, phía sau người rước bát biểu là 2 người đi song song mang biển: “Tĩnh túc” (giữ nghiêm trang) và biển: “Hồi tỵ” (thấy thì phải quay đầu tránh). Những người mang bát biểu và chấp kích đều là những trai đinh khỏe mạnh mặc trang phục áo nâu song giống những người vác cờ. Sau đoàn vác biểu là phường đồng văn gồm: Một người cai cầm trống khẩu, một người cầm thanh la, hai người cầm sênh tiền, 4 người đánh trống bản ngũ hồi. Sau phường đồng văn là một người mặc áo thụng xanh, vác cờ thêu chữ “lệnh”. Tiếp theo là phường bát âm gồm: đàn, sáo, nhị,... Sau phường bát âm là kiệu hương. Trên kiệu đặt bát nhang hoặc trầm hương và lễ vật là mâm hoa quả. Tiếp theo kiệu hương là kiệu võng do các trinh nữ mặc áo đỏ thay nhau khiêng kiệu. Sau kiệu võng là kiệu thánh. Kiệu thánh là trung tâm của đoàn rước do tám trai đinh khỏe mạnh khiêng. Tiếp theo kiệu là các đoàn tế nam, đoàn tế nữ của các địa phương lân cận tham gia, các chức sắc, bô lão đi theo hộ giá, sau là nhân dân tham gia đông đảo. Theo quy định từ xa xưa, đoàn rước đi từ đền Nghè, qua lối Cầu Đất rẽ vào Cát Dài để vào đình An Biên. Thời gian rước khoảng một canh giờ.

Kiệu thánh rước về tế an vị tại đình An Biên, ban hành lễ tiếp tục thực hiện lễ tế, đọc chúc văn và hóa chúc.

***Phân hội**

Sau khi phần lễ xong, các trò chơi diễn ra sôi nổi tiêu biểu như: trò đấu vật, trò chơi pháo đất, đánh phết, đánh cờ,... Các trò chơi này gắn với xuất xứ từ lúc sinh thời của Nữ tướng nhằm tập luyện sức khỏe và giải trí ngoài giờ thao trường của quân lính

và được dân gian hóa và duy trì qua nhiều thế hệ, ăn sâu vào tiềm thức của nhân dân trở thành một dịp lễ hội vui chơi giải trí sau những ngày mưa nắng ngoài đồng.

Trò đấu vật còn gọi là vật đập đất. Trước kia Nữ tướng đã cho quân sĩ tập luyện bằng cách đấu vật để rèn luyện sức khỏe, cổ vũ tinh thần và xung khí chiến trận. Trong thời bình, vật là hoạt động dân gian mua vui cho dân chúng. Các đô vật là các trai đinh khỏe mạnh trong giáp đăng kí tham dự.

Đánh phết là một trò chơi dân gian phổ biến ở vùng đồng bằng Bắc Bộ. Tương truyền Nữ tướng Lê Chân qua vùng Tam Nông (nay thuộc tỉnh Phú Thọ) thấy trẻ em chơi trò này Bà đã về An Biên bày lại cho mọi người chơi. Người tham gia chơi cầm một chiếc gậy tre cong một đầu, hoặc đẽo vát một đầu đánh vào quả cầu để đưa cầu đi. Gậy đó gọi là gậy phết quả cầu đó gọi là quả phết. Những người chơi phết chia làm hai bên, số người tham gia không hạn chế, thường là 10 người. Ở mỗi đầu bãi phết có một cái hố tròn sâu từ 40 – 50 cm, bên nào đánh được quả phết vào lỗ là thắng cuộc.

Ngoài ra còn có hội thi hoa Thủy Tiên là một nét đẹp văn hóa của nhân dân Hải Phòng. Theo nguồn tư liệu của Hội hoa cung cấp từ năm 1920 đến 1943 hằng năm đền Nghè đều mở Hội thi hoa Thủy Tiên. Chỉ những dòng thủy Tiên có cánh trắng mới được tham dự thi để dâng cúng nữ anh hùng vào ngày Thánh Đản của nữ tướng.

2.1.4.2. Lễ hội hiện đại

*** Phần lễ**

Về công tác chuẩn bị cho lễ hội ban tổ chức đã phối hợp cùng các Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch, Xây dựng, Giao thông Vận tải; Công ty Điện lực Hải Phòng, Công viên cây xanh, Môi trường đô thị Hải Phòng; Lãnh đạo Bảo tàng Hải Phòng; Đoàn chèo; Trung tâm triển lãm mỹ thuật thành phố; Lãnh đạo Quận ủy, Ủy ban nhân dân quận; Trưởng các phòng, ban, ngành, đoàn thể, đơn vị thuộc quận; Các đồng chí Bí thư Đảng ủy, Chủ tịch Ủy ban nhân dân, Ban quản lý các cơ sở tín ngưỡng 15 phường để tổ chức thành công lễ hội. Phần lễ bao gồm các hoạt động: lễ cáo yết, dâng hương; tế nữ quan, lễ rước; lễ tạ.

Lễ cáo yết là việc báo cáo những hoạt động về tình hình kinh tế, chính trị, xã hội của thành phố, những việc đã làm được và những việc đề xuất sẽ làm trong năm tới. Trong cuộc sống hiện đại đây là việc tiếp nối sự nghiệp của nữ tướng Lê Chân xây dựng thành phố Hải Phòng thêm giàu mạnh.

Sau lễ cáo yết là lễ dâng hương – tên gọi khác của lễ trình trong lễ hội truyền thống. Lễ dâng hương được tiến hành đơn giản hơn lễ trình. Khi có trống và nhạc điệu thì người chủ sự (trưởng ban tổ chức) – Chủ tịch UBND thành phố Phạm Tiến Du lên thắp hương trên nhang án. Tiếp theo là lễ dâng hương của lãnh đạo các ban ngành, những người có vị trí quan trọng trong lễ hội.

Sau khi lễ dâng hương kết thúc là lễ tế nữ quan diễn ra tại đền Nghè và đình An Biên vào sáng ngày 7-2 Âm lịch theo đúng nghi thức truyền thống

Trước khi tiến hành lễ hội nhân dân địa phương cùng ban tổ chức cử ra một Ban hành lễ để điều hành lễ hội. Theo truyền thống trọng xỉ những người trong Ban hành lễ là các cụ cao tuổi hoặc những người có địa vị. Những người tham gia trong thời gian diễn ra lễ hội phải kiêng kị nhiều điều: gia đình không có tang ma, con cái song toàn, mạnh khỏe...

Đầu tiên là phần tế nữ quan diễn ra tại Đền Nghè và đình An Biên sáng 7-2 Âm lịch theo đúng nghi thức truyền thống. Lễ phẩm trong lễ tế là một con lợn được thịt lấy đầu và đuôi để biện lễ trên nhang án. Ban hành lễ còn cử người viết văn tế, thường do người hay chữ viết là các thầy cúng hay ông nghệ. Văn tế ca ngợi công đức của vị thánh, thể hiện ước muốn của nhân dân hướng lên Lê Thánh Công chúa để được ban ơn mưa cho mùa màng bội thu, hải vật phong phú, cầu mong sự ấm no cho nhân dân, quốc thái dân an, nhân khang vật thịnh

Khi phần tế thực hiện xong là phần lễ rước, có 2 đoàn tiến hành từ 6 giờ sáng ngày 8-3, một đoàn theo hành trình từ Đền Nghè ra đường Nguyễn Đức Cảnh, rẽ qua quán hoa, đường Quang Trung đến Tượng đài Nữ tướng Lê Chân; một đoàn khởi hành từ đình An Biên ra đường Hai Bà Trưng, Cát Cụt, Nguyễn Đức Cảnh về quảng trường Tượng đài Nữ tướng Lê Chân. Các đoàn rước đều có đội múa lân, cờ đỏ sao vàng, cờ hội, trống, chiêng, đoàn bát biểu, kiệu Long Đình; đoàn nhạc bát âm, đoàn tế nữ quan, đoàn dâng lễ, đoàn phụ nữ, đoàn cựu chiến binh và đoàn lãnh đạo, cán bộ, giáo viên, cơ sở tín ngưỡng và nhân dân các phường...

Kết thúc là phần lễ tạ, sau đó là màn đánh trống khai hội, đọc chúc văn, biểu diễn trống hội, múa lân sư...

***Phần hội**

Phần hội hấp dẫn bao gồm nhiều hoạt động như thi thể dục dưỡng sinh của Hội người cao tuổi; thi cắm tỉa hoa của Hội phụ nữ quận cùng các tiết mục hát ca trù, chèo cổ, nhạc cụ dân tộc, kịch...Hội thi cắm tỉa hoa là bắt nguồn từ hội thi hoa Thủy Tiên của lễ hội truyền thống. Ngoài ra còn có các trò chơi dân gian như: đấu vật, đánh phết, đánh cờ, chương trình Duyên dáng Lê Chân, giải chạy tập thể Olympic vì sức khỏe toàn dân, biểu diễn võ dân tộc...

Dịch vụ mới xuất hiện tại lễ hội: Những năm gần đây vào dịp lễ hội, nhiều hàng quán bán hàng được dựng tạm bợ và một số lều quán tổ chức các trò chơi vui chơi có thưởng đã xuất hiện.

2.1.5. Nguyên nhân biến đổi

Tìm hiểu nguyên nhân của sự biến đổi lễ hội Đền Nghè là cơ sở hết sức quan trọng để xác định những quan điểm và biện pháp đặt ra trong công tác bảo tồn bền vững và phát huy giá trị của lễ hội.

Sự biến đổi của lễ hội Đền Nghè xuất phát từ những nguyên nhân cơ bản sau:

Tự thân lễ hội dân gian luôn có sự biến đổi: Theo quy luật, bản thân lễ hội dân gian theo thời gian và giao lưu tiếp biến văn hóa diễn ra tự nhiên đã khiến cho lễ hội có sự biến đổi. Lễ hội Đền Nghè cũng không nằm ngoài quy luật đó.

Kinh tế thị trường và hội nhập quốc tế: Kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế, công nghệ thông tin phát triển, giao lưu văn hóa trong nước và thế giới diễn ra nhanh. Bên cạnh những thuận lợi còn có những khó khăn: việc chuẩn bị lễ tế sẽ khó phân cho các gia đình như trước được, khuôn viên lễ hội được bê tông hóa nên việc tổ chức các trò chơi truyền thống bị hạn chế.

2.2. Tổng quan về các công trình kiến trúc tưởng niệm nữ tướng Lê Chân ở Hải Phòng

2.2.1. Đền Nghè (An Biên cổ miếu) - một công trình kiến trúc thờ tự tiêu biểu

❖ Lịch sử xây dựng Đền Nghè

Di tích lịch sử Đền Nghè hiện nay tọa lạc ở trung tâm thành phố Hải Phòng. Vị trí ngôi đền nằm giáp hai mặt phố Mê Linh và phố Lê Chân, thuộc phường An Biên, quận Lê Chân, thành phố Hải Phòng. Đền Nghè xưa xưa thuộc xã An Biên (tên nôm là làng Vén), huyện An Dương, phủ Kinh Môn, tỉnh Hải Dương. Đền Nghè ban đầu là một ngôi miếu nhỏ nằm trên bãi soi, nơi ngã ba sông Tam Bạc gặp sông Cấm, cũng là nơi đầu tiên Lê Thánh Công chúa từ làng quê của mình đặt chân lên vùng đất ven biển. Khi thực dân Pháp xâm lược, theo hòa ước Giáp Tuất (tháng 4 năm 1874), vùng đất này thuộc đất nhượng địa của thực dân Pháp, nhân dân làng An Biên khi đó đã di chuyển Đền Nghè về phía Nam. Đến vùng đất hiện nay thì đây khiêng “thạch quang” bị đứt (theo truyền thuyết, “thạch quang” là vật thiêng do Nữ tướng sau khi mất báo mộng về), khiêng đi không được nên nhân dân đã dựng đền tại đây để thờ phụng.

Đền Nghè bản nguyên có thể đã được nhân dân dựng từ rất xa xưa. Trong *An Biên thần tích bi ký* ghi: Khi Nữ tướng Lê Chân mất, Bà báo mộng cho nhân dân làng An Biên ra bờ sông rước vật thiêng về lập miếu thờ, mọi việc cầu đảo hết thấy đều ứng nghiệm. Ban đầu, đền có thể chỉ là một ngôi miếu thờ nhân thần là nữ nhân vật lịch sử triều Trung có công đánh giặc Hán đô hộ với tên gọi An Biên cổ miếu (miếu cổ làng An Biên). Miếu xưa chỉ là tranh, tre, nứa, lá, dần dần sau này được làm to đẹp hơn. Đến thời Trần (thế kỉ XII - XIII), Thánh Chân công chúa báo mộng âm phù giúp vua Trần Anh Tông đánh thắng giặc Chiêm Thành nên được phong mỹ tự là Nam Hải uy linh và miếu được cấp tiền tu sửa (văn bia ghi là 100 quan). Bằng tấm lòng "hàng tâm, hàng sản" của nhiều thế hệ người Hải Phòng, di tích đền Nghè ngày một khang trang. Năm 1919, toà hậu cung 3 gian được xây dựng theo lối "chồng diêm tầng 4 mái". Đặc biệt, trong thời gian từ năm 1924 đến năm 1927 dưới triều vua Khải Định thời Nguyễn, Đền Nghè được nhân dân trùng tu trên quy mô lớn. Trong văn bia tại nhà giải vũ Đền Nghè ghi rõ vào mùa xuân năm Giáp Tý, niên hiệu vua Khải Định năm thứ 9 (năm 1924), dân làng An Biên hội họp để khởi công trùng tu, tôn tạo di tích miếu An Biên; năm 1926 xây tòa thiêu hương, dựng tòa tiền tế..., sau ba, bốn năm mới hoàn thành. Riêng nhà tứ phủ Đền Nghè có lẽ công trình này được trùng tu, tôn tạo thời gian sau khoảng cuối thập kỷ 30 của thế kỷ XX. Trải qua thời gian và di chứng của chiến tranh, di tích bị xuống cấp nghiêm trọng. Đến khoảng năm 2007 - 2009, đền Nghè đã được Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch đầu tư cấp kinh phí tu bổ, tôn tạo như hiện nay.

2.2.2. Đình An Biên - nơi thờ Thành hoàng làng An Biên - Thánh Chân công chúa

❖ Lịch sử xây dựng đình

Từ khu vực trung tâm thành phố Hải Phòng đi theo đường Cầu Đất rồi rẽ vào phố Hai Bà Trưng (Cát Dài) khoảng 200m là tới di tích đình An Biên, nơi thờ Nữ tướng Lê Chân, người khai phá vùng đất Hải Phòng và tham gia khởi nghĩa Hai Bà Trưng năm 40 sau Công nguyên.

Sau khi Bà hy sinh, nhân dân trang An Biên dựng ngôi miếu ở xứ Đồng Mạ để hương khói thờ Bà. Đến đời vua Trần Anh Tông, vì có công âm phù giúp vua Trần đánh thắng giặc Chiêm Thành, Bà được vua Trần phong là Thành hoàng trang An Biên. Các triều đại sau đều gia phong mỹ tự.

Khởi thủy, vào cuối thế kỷ XIX, đình An Biên còn lợp tranh, vách liếp, nằm ở địa điểm “Lục Hải Thông” (phố Quang Trung ngày nay). Khi người Pháp qui hoạch xây dựng Hải Phòng, cho đào con kênh Bon Nan (sông Lấp) để phân chia ranh giới người Âu, người Việt, họ đã phá dỡ ngôi đình đó và bắt dân làng di dời địa điểm của đình. Nhận thấy khu vực hiện nay vị trí thuận lợi ngay cửa sông Cấm, nhân dân quyết định dựng ngôi đình mới tại đây. Vì thế, đình An Biên còn có tên là đình Đông An. Công trình được hoàn thành vào năm 1929.

Đình và miếu An Biên là những di tích gắn liền với sự nghiệp của Nữ tướng Lê Chân, nơi bà chỉ đạo khai hoang lập ấp, phát triển nông nghiệp, chăn nuôi cho nhân dân đồng thời cũng là nơi ghi dấu Bà đã khởi binh tham gia khởi nghĩa Hai Bà Trưng giành thắng lợi.

2.2.3. Tượng đài Nữ tướng Lê Chân - một công trình tưởng niệm quy mô

Năm 1982, chủ trương xây dựng tượng đài nữ tướng Lê Chân được khởi thảo với rất nhiều dự kiến và được nhiều nhà chuyên môn tham gia. Nhưng đến cuối năm 2000 tượng đài này mới hoàn thành. Cũng có thể coi đó là tượng đài đầu tiên của thành phố được đầu tư với quy mô lớn và đã được chú trọng nhiều về nghệ thuật, kỹ thuật, khả dĩ tồn tại lâu dài.

Tượng đài Nữ tướng Lê Chân tọa lạc ở trung tâm dải vườn hoa thành phố Hải Phòng. Dải công viên trung tâm thành phố là địa điểm hấp dẫn: từ nơi đây có thể chiêm ngưỡng nét cổ kính của Nhà hát thành phố, sự thanh lịch, tươi trẻ của Quán Hoa, ngắm những đường vòng, uốn lượn của vòi phun nước nghệ thuật, thả bộ cùng sự tĩnh lặng của hồ Tam Bạc. Trong dải công viên cây xanh, tượng Nữ tướng Lê Chân có dáng đứng uy nghi, tay cầm đốc kiếm, áo choàng tung bay. Thần thái tượng thể hiện vẻ mạnh mẽ của một tướng lĩnh nhưng đầy nữ tính, biểu tượng cho vẻ đẹp và sự can trường của người phụ nữ Việt Nam. Nữ tướng có khuôn mặt đôn hậu, trẻ trung, đứng nhìn ra biển Đông như đang thị sát để chuẩn bị kế hoạch chống giặc, dựng ấp.

Tượng Nữ tướng được đúc bằng đồng nguyên khối, chiều cao tổng thể 10,09m, nặng 19 tấn. Trong đó, phần tượng Nữ tướng cao 7,49m, phần lông chim Hạc trên đầu cao 0,7m. Các họa tiết hoa văn đều được khai thác từ hoa văn thời đại Hùng Vương với các hình tượng sóng nước cuộn, lông chim hạc trên đỉnh đầu...

Tượng Nữ tướng Lê Chân là mẫu dự thi của 2 họa sĩ Nguyễn Phúc Cường và Nguyễn Mạnh Cường, sau khi được lựa chọn, tượng do Công ty Đúc đồng Hải Phòng thi công. Hình tượng Nữ tướng Lê Chân cưỡi thuyền thị sát cũng được khắc trên Trống đồng do Bảo tàng Hải Phòng và Hội Cổ vật đúc cung tiến vào Đền Nghè nhân dịp kỷ niệm 1000 năm Thăng Long - Hà Nội (năm 2010).

Tượng đài là công trình tưởng niệm ghi nhớ công lao của Nữ tướng Lê Chân đối với thành phố Hải Phòng. Tượng được nhân dân thành phố Hải Phòng khánh thành vào tháng 1 năm 2001.

2.3. Thực trạng khai thác các công trình tưởng niệm nữ tướng Lê Chân hiện nay

2.3.1. Thực trạng khai thác tại Đền Nghè

2.3.1.1. Hiện trạng tài nguyên

Có thể nói, Đền Nghè là một công trình kiến trúc nghệ thuật cổ kính, một địa chỉ văn hóa, nơi sinh hoạt tín ngưỡng cô truyền quen thuộc đối với mỗi người dân đất Cảng. Theo truyền ngôn, buổi đầu đền Nghè chỉ là một tòa miếu nhỏ đơn sơ, trải qua thời gian, bằng sự đóng góp của bao thế hệ người dân Hải Phòng, qui mô của đền đã trở nên ngày càng khang trang. Cho đến nay, Đền Nghè là một trong số ít các di tích ở thành phố Hải Phòng còn bảo lưu được nhiều cổ vật có giá trị lịch sử, nghệ thuật và văn hóa như: Tượng nữ tướng Lê Chân, sập đá, khánh đá, kiệu bát cống, kiệu phượng, hoành phi, cửa võng long khảm, tượng voi đá ngựa đá, bát bửu chấp kích, bi ký... Hầu hết hệ thống các di vật, cổ vật này đều có niên đại cuối thế kỷ XIX, đầu thế kỷ XX và là những di vật được hình thành trong quá trình xây dựng và tôn tạo di tích do nhiều cá nhân, tập thể cung tiến vào Đền Nghè.

Hiện nay việc quản lý di tích và tổ chức lễ hội tại Đền Nghè được UBND thành phố Hải Phòng giao cho Bảo tàng Hải Phòng chịu trách nhiệm chính. Ban quản lý di tích Đền Nghè cũng được thành lập dưới sự quản lý của Bảo tàng Hải Phòng. Hàng ngày các khu vực của khu di tích đều có người trông coi bảo quản. Khi vào kỳ hội với hàng vạn người đến tham quan thì ban quản lý phối hợp cùng với lực lượng công an thành phố bảo vệ rất chu đáo.

Là một công trình di tích quan trọng của thành phố nên ngay từ năm 1975, Đền Nghè đã vinh dự được Nhà nước xếp hạng là Di tích lịch sử cấp quốc gia năm 2016. Trải qua thời gian mặc dù nhiều hạng mục công trình đã xuống cấp song đại bộ phận kết cấu kiến trúc vẫn được giữ nguyên vẹn, đặc biệt các hiện vật cổ vẫn được bảo lưu gìn giữ cẩn thận, đáp ứng được nhu cầu tham quan, dâng lễ của nhân dân và du khách thập phương.

Tọa lạc ở vị trí trung tâm thành phố và nằm vắt ngang hai tuyến phố Mê Linh và Lê Chân nên có thể xem giao thông đi lại đến Đền Nghè tương đối thuận lợi. Tuy nhiên, cả hai tuyến phố này đều là những con phố nhỏ, hơn nữa lại nằm rất gần với hai ngôi trường học lớn của thành phố là Trường PTTH Ngô Quyền và Trường tiểu học Minh Khai nên tình trạng tắc đường ở khu vực này thường xuyên xảy ra. Đặc biệt vào những ngày rằm, mừng một âm lịch hàng tháng, những ngày lễ tết và những ngày lễ hội, tình trạng tắc nghẽn giao thông càng trở nên khó kiểm soát, khiến cho nhiều du khách từ nơi xa đến cảm thấy ngại ngần khi phải chen chân, chờ đợi hàng tiếng đồng hồ để được vào đền dâng hương lên nữ tướng, đặc biệt không gian cho việc tham quan, chiêm ngưỡng di tích và cổ vật trong những ngày này là hầu như không có.

Tuy nhiên, hai bên công chùa, đặc biệt là vào những ngày lễ, ngày rằm, mùng một, người dân lấn chiếm làm nơi buôn bán, kinh doanh hương hoa, đồ lễ và đặc biệt là đồ vàng mã cùng với dịch vụ đòi tiền lẻ khiến cho việc đi lại của du khách hết sức khó khăn, gây ô nhiễm môi trường xung quanh di tích, đồng thời cũng gây ảnh hưởng đến thẩm mỹ của một chốn linh thiêng cổ tự. Ngoài ra, do không có không gian đủ rộng

nên việc tổ chức trông xe xung quanh khu vực Đền rất khó khăn, lộn xộn và mang tính tự phát.

2.3.1.2. Thực trạng khai thác trong đời sống và trong du lịch

Với vị thế là một di tích kiến trúc cổ kính, một trung tâm của tín ngưỡng thờ nữ thần và thờ anh hùng dân tộc Hải Phòng, lại tọa lạc ở khu vực trung tâm thành phố, Đền Nghè có đầy đủ các điều kiện thuận lợi cho việc phát triển du lịch. Bởi vậy, từ lâu Đền Nghè đã trở thành một điểm đến rất có giá trị và không thể bỏ qua của du khách khi đến với thành phố hoa phượng đỏ. Còn đối với riêng người dân Hải Phòng, không biết từ bao giờ người dân đô thị Hải Phòng đã có tục đón giao thừa bằng cách rủ nhau cùng đi trẩy hội Đền Nghè vào đêm 30 tháng chạp, cùng nhau dâng nén hương thành kính lên Thánh mẫu Lê Chân.

Hàng năm, người dân Hải Phòng đều đã quen thuộc với hình ảnh vào đêm cuối cùng của năm âm lịch, từng đoàn người tấp nập, nườm nượp tiến về Đền Nghè. Dòng người đôn về đây luôn tỉ lệ thuận với thời gian đang nhích dần tới giao thừa - thời khắc “tổng cự nghinh tân”. Người hành hương ăn mặc đẹp, nô nức sắm sửa lễ vật là muối trắng, gạo trắng, diêm, hương hoa, trà quả... dâng lên Thánh Mẫu với ước mong một năm mới của cải vật chất dồi dào, tình cảm trong gia đình thuận hòa, mẫn nòng, nhiều may mắn... người học hành cầu được đỗ đạt hiển vinh, người buôn bán phát lộc phát tài, người già khỏe mạnh, sống lâu... Đến lễ Đền Nghè, ai cũng muốn mang được lộc đền về nhà, có khi là một cành lộc, một gói muối củ ấu hoặc một hòm diêm dán giấy đỏ với hy vọng năm mới mang lại nhiều điều may mắn tốt đẹp. Cùng với nhiều hoạt động đón năm mới, đây là địa điểm thu hút đông đảo nhân dân nội thành thành phố Hải Phòng tham gia.

Không chỉ có vậy, Đền Nghè từ xa xưa đã nổi tiếng là nơi thờ tự linh thiêng. Trong hoạt động tín ngưỡng dân gian, nhiều tư gia đã đến đây lập đàn tế lễ, cầu cúng xin được Thánh Mẫu Lê Chân giáng cấp sắc cho chân nhang để rước về lập điện, phủ thờ tại gia, tôn vinh ngài làm thần chủ.

Tuy nhiên cũng chính vì là trung tâm văn hóa tín ngưỡng trong đời sống tâm linh của người Hải Phòng nên trong những ngày đầu xuân, di tích Đền Nghè có thể nói thường xuyên bị quá tải trước nhu cầu tâm linh, nhu cầu thưởng xuân, đón Tết của người dân.

Theo cổ lệ và cũng là theo yêu cầu của cơ quan quản lý hiện nay, việc thắp nhang ở các ban thờ và ở tòa cung cấm của Đền Nghè đều do nhà đền đảm nhiệm. Mỗi du khách thành tâm chỉ cần thắp một nén nhang cắm vào đỉnh hương vọng bái đặt trước cửa đền chính của đền tứ phủ là đủ. Tuy nhiên, bỏ qua lời phát thanh liên tục được phát đi phát lại của nhà đền, rất nhiều người dân vẫn thản nhiên cắm từng bó hương lớn vào các bát nhang hay cắm bừa vào các chậu cảnh, bồn hoa hoặc long kiệu, hương án... Điều này không chỉ dẫn đến sự ô nhiễm về không khí trong đền, nhất là khi quá tải về lượng người đến dâng lễ, làm ảnh hưởng đến sức khỏe cộng đồng mà còn làm mất đi sự thành kính thiêng liêng của nơi thờ tự. Không chỉ có vậy, môi trường sinh thái của Đền Nghè còn bị những người đi lễ “vô ý thức” vứt bỏ rác bừa bãi, bất chấp qui định của nhà đền. Di tích vốn đã chật chội do đang bị xâm phạm nay lại càng trở nên ngột ngạt. Hình ảnh một đội quân khát thực và thậm chí là móc túi, trộm cắp hòa

trong dòng người đi lại cũng gây nên cảm giác chưa trọn niềm vui cho du khách hay kèm với đó là cảm giác bất an thay vì sự bình an nhân dịp đầu xuân năm mới.

Đi lễ Đền Nghè vào đêm giao thừa xong, người Hải Phòng từ bao lâu nay vẫn duy trì tập tục hái lộc, luôn hái một cành cây nhỏ mang về ngụ ý là lấy lộc của trời đất, thần linh ban cho. Nhưng hiện nay, hình ảnh nhiều người dùng dao để phá cây, chặt cành đã biến một tục lệ đẹp thành một thảm họa cho cây xanh ở di tích, và trong khu vực công viên, đường phố lân cận.

Ngày nay tại Đền Nghè các hoạt động tín ngưỡng dân gian mang tính quy mô lớn, tổ chức dài thời gian, tập trung đông người như lập đàn xin giáng sắc, hoặc hầu bóng, lễ hội truyền thống không diễn ra. Chính những sự thiếu bóng của các hoạt động văn hóa truyền thống, tín ngưỡng trên cũng làm mất đi một phần những giá trị văn hóa phi vật thể vốn có của di tích Đền Nghè.

Ngoài vị trí là trung tâm tâm linh và ngưỡng vọng của người dân thành phố Cảng, Đền Nghè còn là một trong những điểm di tích các hướng dẫn viên luôn luôn mong muốn đưa du khách đến để giới thiệu về lịch sử của thành phố Hải Phòng, về vị thần nhân đã có công khai sinh ra mảnh đất nơi đầu sóng ngọn gió này, về vị nữ tướng anh hùng đã hiển thánh trong lòng nhân dân. Dù là du khách nội địa hay du khách quốc tế, dù là bạn bè ghé thăm, người Hải Phòng đều muốn đưa họ đến đền Nghè và đã từ lâu các công ty du lịch đều xem đó như một trong những điểm đến không thể thiếu của các chương trình City tour.

Theo Ban quản lý di tích Đền Nghè, mặc dù việc tham quan Đền không bán vé nên không thể thống kê một cách chính xác số lượng người đến thăm Đền, song ước tính, hàng năm lượng khách đến văn cảnh và dâng hương tại đền lên đến hàng chục vạn người. Tuy nhiên khách đến với Đền Nghè vẫn chủ yếu là khách nội địa, khách quốc tế đến đây là khách theo đoàn City tour (chủ yếu là khách Anh, Pháp), ngoài ra còn có một số học sinh, sinh viên và nhà nghiên cứu muốn đến tìm hiểu về giá trị kiến trúc và hệ thống thờ tự trong Đền. Lượng khách tập trung chủ yếu vào dịp đầu năm, đặc biệt là tháng giêng (âm lịch), các tháng khác lượng khách đến ít hơn nhiều, khách quốc tế tăng mạnh từ tháng 10 đến tháng 12 dương lịch. Khách nội địa đến chủ yếu vào các ngày lễ hoặc mừng một, ngày rằm...

Về cơ sở vật chất và cơ sở hạ tầng phục vụ cho việc phát triển du lịch xung quanh khu vực đền Nghè còn khá kém, đường giao thông còn khá chật chội vỉa hè bị lấn chiếm để kinh doanh đồ ăn uống và đặc biệt là đồ lễ, hoặc bị quây thành điểm trông giữ xe bất hợp pháp. Mặt khác, trong đền vẫn chưa quy hoạch được khu vực riêng để tiếp khách cũng như trưng bày các ấn phẩm về đền, công tác hướng dẫn và cung cấp thông tin cho khách gần như không có, những thông tin cung cấp cho du khách còn rất hạn chế. Khách đến đây nếu đi theo đoàn thì có hướng dẫn viên giới thiệu khái lược, nếu là khách đi lẻ thì phải tự mình tìm hiểu thông qua các bảng chỉ dẫn treo trong đền nhưng những thông tin đó cũng rất hạn chế, chỉ tập trung ở một tấm biển ghi tóm tắt sơ lược về lịch sử xây dựng đền cũng như vài nét về thân thế và sự nghiệp của nữ tướng Lê Chân.

Tuy nhiên các cơ sở lưu trú và phục vụ ăn uống gần khu vực Đền lại tương đối đa dạng với nhiều nhà hàng sang trọng, quán ăn bình dân, ẩm thực đường phố... rồi

những khách sạn, nhà nghỉ... Các khách sạn, nhà hàng này đã đáp ứng được phần nào nhu cầu nghỉ ngơi, ăn uống của mọi du khách.

Các cơ sở vui chơi giải trí tương đối phong phú, có thể kể đến là dải trung tâm nhà hát lớn, vườn trẻ, phố đi bộ Tam Bạc, VinCom Plaza... Bên cạnh đó cũng phải kể đến hệ thống chợ trên địa bàn, góp phần thêm hứng thú cho du khách muốn được khám phá nét văn hóa bản địa, cũng như cuộc sống của con người miền biển, tiêu biểu như: Chợ Ga, Chợ Đò, Chợ Sắt, Chợ Cỏ Đạo...

2.3.2. Thực trạng khai thác tại Đình An Biên

2.3.2.1. Hiện trạng tài nguyên

Đình An Biên có vị trí rất gần với đền Nghè, cách đền Nghè một góc phố. Tuy nhiên, mặc dù có không gian tương đối rộng, nhưng với việc tọa lạc trong một con ngõ nhỏ thuộc đường Hai Bà Trưng (ngõ 170), không tránh khỏi di tích có phần bị che khuất và đã bị quên lãng trong một thời gian dài.

Sau khi thống nhất đất nước, hòa bình lập lại, Nhà nước cho thu hồi Đình, Đình không được sử dụng đúng mục đích, trở thành nơi sinh hoạt văn hóa của các đoàn nghệ thuật văn công. Chính vì vậy, nhiều hạng mục công trình đã bị phá hủy hoặc xuống cấp nghiêm trọng đặc biệt là hệ thống cửa võng. Cho đến năm 1992, Nhà nước mới trả lại đình cho dân làng tự quản lý. Hiện tại gần như toàn bộ di vật cổ có giá trị tại đình An Biên đã được di dời ra Đền Nghè để bảo tồn dưới sự quản lý của Bảo tàng Hải Phòng. Hiện vật còn lại trong Đình không đáng kể, đáng chú ý đó là hệ thống cửa võng sơn son thiếp vàng. Ngoài ra còn có hệ thống đồ tế khí, kiệu võng lọng che, chập kích, đồ bát bửu... Sân đình cũng còn lưu giữ được một pho tượng nữ tướng trong tư thế vung gươm ra trận được thếp vàng, trải qua mưa gió thời gian vẫn giữ được phong thái của một bậc cân quốc anh hùng và là đối tượng sùng kính, ngưỡng vọng của người dân nơi đây.

Tuy nhiên, khu vực khuôn viên di tích Đình An Biên thường xuyên bị xâm phạm trái phép. Trước đây, diện tích của Đình rộng hơn hiện nay rất nhiều song những năm gần đây thường xuyên bị người dân quanh khu vực di tích lấn chiếm làm đất thổ cư và có thời kì đã trở thành vùn nạn nghiêm trọng. Sau đó, nhờ sự can thiệp của chính quyền địa phương và UBND thành phố, khuôn viên di tích được đưa vào diện quy hoạch bảo vệ. Dù xung quanh Đình hiện nay đã xây tường bao tuy nhiên một phần diện tích đã bị lấy đi, và ngay phía đằng sau đình vẫn là nơi cư trú của nhiều nhà dân, hay nói cách khác, một số nhà dân vẫn lấy cổng đình là cổng ngõ để ra vào nhà của họ.

Bên cạnh đó, ngoài Ngôi Đình chính đã được xếp hạng di tích kiến trúc nghệ thuật cấp quốc gia năm 2009 theo quyết định số 318/QĐ-BVHTTDL 22/01/2009 của Bộ Văn hóa thể thao và du lịch, các hạng mục khác đều đã xuống cấp nghiêm trọng. Tòa nhà giải vũ trước đây là nơi dành để cho người dân chuẩn bị lễ vật trước khi vào dâng tiến hay là nơi chuẩn bị cho lễ hội nay gần như bỏ không và bị biến trở thành kho chứa đồ. Khu vườn phía đằng trước sân Đình trước đây trồng nhiều cây cỏ thụ, góp phần mang lại cho đình một không gian yên bình, lắng đọng và cổ xưa ngay giữa lòng phố phường ồn ào náo nhiệt thì một năm trước đây đã bị phá bỏ khá nhiều và bị bê tông hóa. Mặc dù việc sửa chữa này khiến cho không gian của Đình trông có vẻ thoáng hơn, nhưng lý do thực sự của việc thay đổi là vì Đình không có đủ người để

coi sóc khu vườn đó và một Ngôi Đình cổ cuối cùng đã mang dáng vóc và hơi hướng của thời hiện đại.

2.3.2.2. Thực trạng khai thác trong đời sống và trong du lịch

Sau khi được Nhà nước bàn giao lại vào năm 1992, người dân trong khu phố đã chủ động họp nhau lại để bầu lên những người đại diện quản lý Đình và cử một người làm ông từ để trông coi Đình. Tuy nhiên, hai năm trước ông thủ đền mất, và hiện chưa tìm được người thay thế, nên việc trông coi và chăm sóc đình chủ yếu do khoảng 5 người dân (hầu hết đều đã cao tuổi) thay nhau trông nom. Ban ngày Đình thường mở cửa từ 9h sáng đến 17h chiều, buổi tối thường khóa kín, chỉ trừ những hôm rằm và mừng một thì mở cửa đến 20h để cho người dân đến dâng hương lên nữ tướng. Chính vì việc không hề có Ban quản lý được tổ chức chặt chẽ và cũng không chịu sự quản lý của một cơ quan tổ chức nào nên mọi hoạt động của Đình An Biên hiện nay đều dừng lại ở mức độ tự phát. Ngôi Đình hàng ngày gần như vắng lặng, và chỉ nhộn nhịp lên chút ít trong những hôm rằm, mừng một hay những ngày lễ hội như ngày Thánh đản, ngày kỉ niệm nữ tướng Lê Chân thắng trận. Ngôi Đình gần như chỉ được biết đến bởi những người dân trong khu phố Hai Bà Trưng, trở thành nơi sinh hoạt tâm linh và là nơi ngưỡng vọng của họ. Vẫn là ngôi đình thờ vị thành hoàng của trang An Biên xưa, nhưng ngay cả trong những ngày lễ hội cũng đã thiếu đi những hoạt động truyền thống, những nghi thức trang trọng và một không khí lễ hội linh thiêng mà sôi nổi có tác dụng lôi kéo người dân trong vùng và các địa phương khác đến tham gia và càng vắng bóng đi những sinh hoạt văn hóa cổ truyền, những trò chơi dân gian truyền thống dù Đình còn bảo lưu được một không gian tương đối rộng.

Nhờ có sự quan tâm của UBND quận Lê Chân, di tích đình An Biên và lễ hội tại Đình cũng đã được người dân thành phố biết đến, mặc dù nguyên nhân chính xuất phát từ chỗ do Ban tổ chức lễ hội đã kết nối nhiều di tích thờ nữ tướng như Đền Nghè - Đình An Biên và tượng đài Nữ tướng trước Nhà triển lãm thành phố trong một lễ hội hoàn chỉnh có quy mô cấp quận. Lễ hội được đặc biệt tổ chức quy mô vào năm 2011 do đây là năm kỉ niệm 1070 năm Nữ tướng Lê Chân thắng trận, tiếp theo đó năm 2013 thành phố Hải Phòng vinh dự đăng cai Năm du lịch quốc gia đồng bằng sông Hồng, vì thế lễ hội kỉ niệm nữ tướng Lê Chân được xem là một trong những điểm nhấn quan trọng nhằm thu hút khách đến với Hải Phòng, qua đó góp phần giới thiệu về lịch sử và văn hóa của thành phố đến bạn bè và du khách bốn phương. Và trong ba năm gần đây lễ hội Nữ tướng Lê Chân ngày càng được tổ chức với quy mô lớn và rộng rãi thu hút được nhiều quan khách đến với lễ hội nhiều hơn.

2.4. Các nghi lễ chính và tổ chức các hoạt động trong lễ hội

Từ năm 2011 đến nay, UBND quận Lê Chân đã phối hợp với Sở Văn hóa, Thể thao khôi phục những nét văn hóa truyền thống xưa của làng An Biên, đưa lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân trở thành một lễ hội được tổ chức định kỳ hàng năm. Hiện nay, lễ hội được tổ chức trong 3 ngày, từ ngày mùng 7 đến ngày mùng 9 tháng 2 (âm lịch) và được tổ chức tại 3 địa điểm chính là tượng đài Nữ tướng Lê Chân, địa điểm diễn ra lễ khai mạc; tại Đền Nghè và Đình An Biên, nơi thờ Nữ tướng, là nơi diễn ra các nghi thức, nghi lễ và các hoạt động tín ngưỡng của nhân dân.

Đầu tiên, vào ngày 7.2 (âm lịch), Ban tổ chức lễ hội làm lễ Cáo yết để báo cáo Nữ tướng về việc cho phép khai hội. Nghi lễ này do đại diện lãnh đạo quận Lê Chân, lãnh đạo Sở VH & TT, Ban quản lý di tích tiến hành dâng lễ và báo cáo.

Tiếp đến, sáng ngày 8.2 (âm lịch), các hoạt động tế, lễ, dâng hương tưởng nhớ và tri ân công đức Nữ tướng được diễn ra tại di tích đền Nghè và đình An Biên. Đây là phần nghi lễ thu hút được sự quan tâm, nhiệt tình tham gia của nhiều đội tế trên địa bàn quận và các đội tế của các tỉnh thành lân cận như đội tế nữ quan Lê Chân, đội tế nữ quan Hồng Bàng, hay đội tế đến từ các tỉnh như: Thái Bình, Nam Định, Hà Nam, Quảng Ninh... Cùng với nghi lễ tế là lễ rước. Lễ rước được diễn ra khu tượng đài Nữ tướng Lê Chân với 2 đoàn rước.

+ Đoàn rước thứ nhất, là đoàn rước của 7 phường (Vĩnh Niệm, Trại Cau, Dư Hàng Kênh, Dư Hàng, Hàng Kênh, An Dương, Lam Sơn) và các đoàn dâng lễ xuất phát từ đền Nghè đến tượng đài Nữ tướng. Số lượng người tham gia đoàn rước từ đền Nghè khoảng 500 người, đi theo tuyến đường từ đền Nghè qua đường Mê Linh, sang đường Nguyễn Đức Cảnh, đến Quán Hoa, qua đường Quang Trung và đến khu vực tượng đài Nữ tướng. Đoàn rước gồm: một trai đình mặc áo nậu truyền thống mang cờ Tổ quốc đi đầu, theo sau là đội cờ hội (cờ thần), trống cái, chiêng, dàn bát biểu, dàn chấp kích, dàn bát âm, kiệu hoa, long che, kiệu phượng (kiệu võng), đội sanh tiền, các đoàn tế nam quan, tế nữ quan và đông đảo các tầng lớp nhân dân, tất cả đều mặc trang phục truyền thống (áo nậu, áo the, áo lương...).

+ Đoàn rước thứ hai, của 8 phường (Đông Hải, Trần Nguyên Hãn, Kênh Dương, Niệm Nghĩa, Cát Dài, Nghĩa Xá, Hồ Nam, An Biên). Đoàn rước này xuất phát từ Đình An Biên, theo lộ trình từ đường Hai Bà Trưng qua Cát Cụt, Nguyễn Đức Cảnh và đến khu vực tượng đài Nữ tướng Lê Chân, số lượng người tham gia cũng khoảng 500 người. Đoàn rước này gồm: đầu tiên là đội múa rồng - lân với trang phục múa rồng - lân. Tiếp đến là một trai đình mặc áo nậu mang cờ Tổ quốc, dàn đội cờ hội (cờ thần) do các trai tân, nữ lịch mặc quần áo nậu màu đỏ hoặc vàng, trống cái, chiêng, dàn bát biểu, dàn bát âm, đôi voi rước, đôi ngựa rước, kiệu hoa, kiệu long đình, long che, kiệu bát công (Kiệu thánh), đội sanh tiền và các đoàn tế, bô lão cùng đông đảo nhân dân đi theo đoàn rước.

Khi 2 đoàn rước đến khu vực tượng đài Nữ tướng Lê Chân là lúc khai mạc lễ hội. Lúc này, đại diện lãnh đạo quận Lê Chân đánh trống khai mạc hội, lễ dâng hương của các đơn vị tham gia chương trình lễ hội. Phần diễn văn khai mạc được chuẩn bị theo lệ cổ, trong đó gồm: lễ đọc chúc; lễ nghi đọc chúc vị tiền (Mạnh bái, lãnh đạo quận đọc và phụ lễ tiến lên trước hương án); chuyên chúc: phụ lễ lấy chúc văn; Mạnh bái lễ và đưa cho người đọc; phần chúc (đốt chúc văn); bình thân phục vị (3 vị về vị trí ban đầu); lễ tạ Nữ tướng cúc cung bái (đọc lễ tạ và hóa chúc).

Sau phần lễ là đến phần hội. Phần hội gồm nhiều trò chơi dân gian diễn ra đồng thời tại 3 địa điểm, song tập trung nhiều là ở quảng trường tượng đài Nữ tướng Lê Chân. Tại khu vực sân 2 bên tượng đài Nữ tướng Lê Chân, hoạt động Chợ quê (tái hiện không gian chợ làng Văn xưa) quán chợ, mái lá tranh tre với nhiều hoạt động văn hóa truyền thống như: giới thiệu bày bán các sản vật, các món ăn mang đậm đặc trưng của vùng quê miền biển cùng các vật dụng sinh hoạt, cây, con giống và các hoạt động hát

xâm, viết thư pháp, nặn tò he.... Tại sân phía trước Trung tâm Triển lãm Mỹ thuật thành phố (khu phía sau tượng đài) diễn ra nhiều hoạt động vui chơi như: biểu diễn pháo đất, cờ người, các trò chơi dân gian (ô ăn quan, đánh chắt, đánh chuyền, nhảy dây, chọi gà, bịt mắt bắt vịt...) và võ dân tộc. Nhiều tiết mục biểu diễn trống hội, múa lân sư, diễn chèo, hát văn cũng được tổ chức tại đây.

Tại khu vực đền Nghè, đình An Biên chương trình văn nghệ dân gian như: hát chèo, hát văn, múa rối, viết thư pháp, ngâm thơ... cùng với đó là thi hoa Thủy tiên, thu hút đông đảo sự tham gia của người dân địa phương và du khách.

2.5. Tổ chức các hoạt động trong lễ hội

Trong những năm gần đây, việc tổ chức lễ hội truyền thống hay bị hiện tượng “quan phương hóa”, làm mất đi bản sắc riêng cũng như ý nghĩa đích thực, giá trị nhân văn của lễ hội. Một số lễ hội được tổ chức theo kịch bản giống nhau và sự tham gia của chính quyền, cơ quan quản lý văn hóa quá sâu làm mất đi sự tự chủ, cũng như xa rời ý nghĩa ban đầu của việc tổ chức lễ hội, đó là gắn với đời sống tâm linh, tôn giáo tín ngưỡng, nó mang tính thiêng, do vậy nó thuộc thế giới thần linh, thiêng liêng, đối lập với đời sống trần gian, trần tục. Do đó, chủ thể của lễ hội Nữ tướng Lê Chân phải là cộng đồng dân cư quận Lê Chân, hay nói cách khác chính cộng đồng là chủ thể sáng tạo, hoạt động và hưởng thụ các giá trị văn hóa của lễ hội. Với quá trình đô thị hóa và giao lưu hội nhập như hiện nay nên việc quy mô lễ hội mở rộng và có ảnh hưởng đến những cộng đồng dân cư lân cận cũng là điều dễ hiểu. Chính vì thế nên lễ hội Nữ tướng Lê Chân mặc dù chủ yếu được tổ chức ở phường An Biên nhưng có sự tham gia của nhiều đoàn từ các phường khác như: phường Dư Hàng Kênh chuẩn bị chương trình biểu diễn võ dân tộc, phường Vĩnh Niệm chuẩn bị tiết mục trống hội tại Lễ khai mạc,...

Với nhận thức như vậy nên trong những năm qua, cộng đồng luôn là nòng cốt chính trong việc tổ chức các hoạt động lễ hội và trực tiếp cùng cơ quan quản lý văn hóa địa phương xây dựng kịch bản của lễ hội, đảm bảo cho những hoạt động diễn ra trong lễ hội đáp ứng được nguyện vọng, nhu cầu tâm linh của người dân trên địa bàn. Ví dụ như trong thành phần Ban Tổ Chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân có đại diện cho cộng đồng là ông Lê Văn Hồng, 75 tuổi - thành viên Ban Quản Lý di tích đình An Biên; bà Lê Thị Tuyết, 65 tuổi - Phó Ban Quản Lý di tích đình An Biên; bà Lê Thị Kim Dung, 68 tuổi - thành viên Ban Quản Lý di tích đình An Biên; ông Ninh Hồng Việt, 70 tuổi - Tổ trưởng Tổ dân phố số 5, phường An Biên; ông Phạm Văn Quang, 73 tuổi - Tổ trưởng Tổ dân phố số 11, phường An Biên... Những vị đại diện cho cộng đồng tham gia trực tiếp vào hầu hết các chương trình diễn ra trong lễ hội như: chịu trách nhiệm cho các hoạt động: Lễ Cáo yết, Lễ tế, Lễ tạ, tế, lễ; trang trí tuyên truyền và tổ chức các hoạt động văn hóa văn nghệ hưởng ứng diễn ra tại khu vực Đền, Đình.

Cùng với đó, cộng đồng dân cư quận Lê Chân lựa chọn và cử những cá nhân, tập thể trực tiếp tham gia các đoàn rước, trò chơi dân gian, diễn xướng các tiết mục văn nghệ và các tiết mục này giữ vị trí chính trong các hoạt động của lễ hội. Việc tham gia của các đoàn văn nghệ chuyên nghiệp trên địa bàn thành phố Hải Phòng, cũng như

các đoàn văn nghệ ở tỉnh khác đến tham gia cũng chỉ làm phong phú, đa dạng thêm cho các hoạt động ở lễ hội mà không đóng vai trò chủ đạo. Điều này hết sức quan trọng bởi lễ hội Nữ tướng Lê Chân được tổ chức có mục đích nhằm thỏa mãn nhu cầu tham gia và hưởng thụ các giá trị văn hóa của chính cộng đồng người dân trên địa bàn quận Lê Chân. Đánh giá về những hoạt động trong lễ hội, bà Trần Thị Hương Duyên - Phó Chủ tịch UBND quận Lê Chân, Trưởng Ban tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân năm 2017 cho biết:

Có thể nói từ khi lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân được phục dựng (từ 2011 đến nay) hoạt động nào diễn ra trong lễ hội cũng được đông đảo nhân dân và du khách tham gia, tham dự song thu hút lượng người đông nhất vẫn là 2 hoạt động: lễ rước bộ từ 2 di tích thờ Nữ tướng Lê Chân là đền Nghè và đình An Biên về tượng đài Nữ tướng Lê Chân trong đêm khai mạc và hoạt động Chợ quê, tái hiện không gian chợ “Vèn”, chợ Làng Vèn của thuở đầu khai hoang lập ấp hướng dẫn nhân dân lao động sản xuất và luyện binh đánh giặc của Nữ tướng Lê Chân với những món ăn đậm chất quê của vùng biển cảng [phỏng vấn ngày 21 tháng 2 năm 2017].

2.6. Thực trạng công tác quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân

2.6.1. Công tác đảm bảo an ninh, trật tự, an toàn giao thông trong các địa điểm diễn ra lễ hội

Vì là lễ hội lớn trong khu vực nên việc tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân có sự tham gia của nhiều đơn vị trên địa bàn quận, trong đó mỗi đơn vị chịu trách nhiệm một công việc cụ thể, đảm bảo cho những hoạt động tại lễ hội được diễn ra theo đúng kịch bản. Theo Kế hoạch tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân năm 2019, các công việc được giao cụ thể.

Văn phòng UBND quận: chủ trì, phối hợp với các phòng, ban, ngành liên quan của quận tham mưu, tổng hợp và chuẩn bị các điều kiện cơ sở vật chất phục vụ các hoạt động lễ hội, đặc biệt công tác chuẩn bị cho lễ khai mạc. Phối hợp với Phòng VH&TT triển khai các kế hoạch đã đề ra; theo dõi kiểm tra, đôn đốc các đơn vị có liên quan chuẩn bị các Lễ: Cáo yết, dâng hương, lễ tạ... tổng hợp danh sách đại biểu, phát hành giấy mời...

Trung tâm Văn hóa Thông tin quận: chủ trì, phối hợp với UBND phường An Biên, các đơn vị trang trí, tuyên truyền cổ động trực quan trên các tuyến đường chính, khu vực tổ chức lễ hội. Phối hợp với các cơ quan, đơn vị doanh nghiệp huy động xã hội hóa trong công tác tuyên truyền trực quan.

Phòng Lao động - Thương binh và Xã hội chủ trì, phối hợp với Công an quận tổ chức ra quân, giải quyết theo quy định đối với các đối tượng lang thang, ăn xin trên địa bàn trong thời diễn ra lễ hội.

Công an quận xây dựng kế hoạch, lập phương án đảm bảo an ninh chính trị, trật tự an toàn xã hội, an toàn giao thông trên địa bàn quận trong thời gian diễn ra các hoạt động lễ hội. Công an quận lên kế hoạch phân luồng xe tại các tuyến đường Hai Bà Trưng, Cát Cụt, Nguyễn Đức Cảnh để đảm bảo cho các hoạt động của lễ hội diễn ra thông suốt.

Ban Chỉ huy Quân sự quận chịu trách nhiệm bố trí sơ đồ tập kết cho các đoàn rước, bố trí lực lượng hướng dẫn các đoàn rước theo lộ trình kịch bản của Ban Tổ Chức lễ hội.

Phòng Y tế; Bệnh viện Đa khoa quận có kế hoạch bố trí lực lượng, phương tiện y tế, cơ số thuốc cần thiết để sơ, cấp cứu khi có sự cố xảy ra tại các địa điểm diễn ra lễ hội.

Phòng Giáo dục và Đào tạo chỉ đạo, hướng dẫn các trường học trực thuộc tuyên truyền về lễ hội, có kế hoạch lồng ghép công tác tuyên truyền về thân thể, sự nghiệp Nữ tướng Lê Chân trong các tiết học, các hoạt động ngoại khóa của nhà trường. Chủ trì xây dựng kế hoạch tổ chức hoạt động Chợ quê theo kịch bản của Ban Tổ chức.

Phòng Nội vụ phối hợp với Phòng VH TT, Văn phòng UBND quận đón, tiếp khách, bố trí lực lượng tham gia lễ hội và theo dõi giám sát tham mưu cho UBND quận khen thưởng các cá nhân, tổ chức tham gia tốt các hoạt động của lễ hội.

UBND các phường trên địa bàn quận tăng cường công tác tuyên truyền trong lễ hội trên hệ thống loa truyền thanh để nhân dân biết, tham gia và hưởng ứng. Một số phường như: An Biên, Dư Hàng Kênh, Vĩnh Niệm chuẩn bị các tiết mục tham gia lễ hội theo kịch bản,...

Cùng với đó, UBND quận Lê Chân cũng đề nghị Sở VH TT & DL phối hợp chỉ đạo chung về mặt chuyên môn, cũng như chỉ đạo các đơn vị trực thuộc như: Đoàn Chèo Hải Phòng, Bảo tàng Hải Phòng có những tiết mục biểu diễn nghệ thuật truyền thống tham gia chương trình của lễ hội.

2.6.2. Công tác đảm bảo vệ sinh môi trường, an toàn thực phẩm tại lễ hội

Phòng Quản lý đô thị chủ trì, phối hợp với các đơn vị liên quan đảm bảo trật tự đường hè, vệ sinh môi trường đô thị trên địa bàn quận trước, trong và sau thời gian tổ chức các hoạt động.

Phòng VH TT quận phối hợp với UBND các phường tăng cường tuyên truyền về việc giữ gìn cảnh quan, đổ rác đúng nơi quy định. UBND phường An Biên huy động các nguồn lực trên địa bàn phường như: Hội phụ nữ, Cựu chiến binh, tổ dân phố để đảm bảo đường thông, hè thoáng, vệ sinh sạch sẽ, đảm bảo mỹ quan trong suốt thời gian diễn ra lễ hội, cũng như tại các tuyến đường mà đoàn rước đi qua.

Ban tổ chức lễ hội phối hợp với Trung tâm Y tế dự phòng quận và UBND phường An Biên đẩy mạnh công tác kiểm tra an toàn thực phẩm tại các nhà hàng, quán ăn trên địa bàn để đảm bảo không để xảy ra tình trạng mất vệ sinh ở khu nấu ăn, thực phẩm không rõ nguồn gốc xuất xứ và tuyệt đối không để xảy ra ngộ độc thực phẩm đối với người dân địa phương và du khách đến tham dự lễ hội.

2.6.3. Công tác quản lý tài chính

Công tác quản lý tài chính của lễ hội Nữ tướng Lê Chân gồm 2 phần chính, đó là: huy động tài chính từ xã hội hóa và nguồn tài chính đóng góp tự nguyện, công đức của người dân đến với lễ hội.

Theo đó, Ban tổ chức lễ hội giao cho Phòng Kinh tế và Chi cục Thuế quận phối hợp với Phòng VH & TT tham mưu, huy động nguồn tài trợ của doanh nghiệp, cá nhân phục vụ cho việc tổ chức các hoạt động trong lễ hội. Phòng Tài chính – Kế hoạch tham mưu với UBND quận Lê Chân trong việc bố trí ngân sách tổ chức lễ hội và phối

hợp với các đơn vị khác trong việc huy động nguồn tài trợ và hướng dẫn sử dụng kinh phí tổ chức lễ hội đảm bảo đúng quy định. Mọi nguồn thu từ việc xã hội hóa sẽ gửi về Phòng Tài chính – Kế hoạch quận và chi theo quy định.

Đối với nguồn tài chính từ đóng góp trực tiếp tại lễ hội thông qua hòm công đức, bàn tiếp nhận,... sẽ được tổng hợp, thống kê khi có đại diện của chủ thể quản lý nhà nước và cộng đồng, đảm bảo việc thu chi theo đúng quy định đã được các bên thống nhất và không phạm vào các nguyên tắc thu chi tài chính công.

2.6.4. Công tác thanh tra, kiểm tra hoạt động tổ chức lễ hội

Trong quá trình diễn ra lễ hội Nữ tướng Lê Chân, UBND quận Lê Chân thành lập Ban chỉ đạo, Ban tổ chức và các Tiểu ban do đồng chí Phó Chủ tịch UBND quận, phụ trách văn xã, phụ trách tiến hành kiểm tra việc thực hiện các quy định của Nhà nước trong hoạt động tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân được thực hiện theo một số phương diện sau:

2.6.4.1. Kiểm tra công tác quản lý, tổ chức nội dung hoạt động của lễ hội

Tổ công tác kiểm tra các hoạt động thuộc về phần lễ như: các nghi lễ, nghi thức tế, lễ, rước, dâng hương, dâng lễ... việc tổ chức và quản lý các hoạt động mang tính hội như: các hoạt động diễn xướng dân gian, các trò chơi, trò diễn, các chương trình nghệ thuật... có theo đúng kế hoạch, chương trình đã báo cáo hay không? Những hoạt động này có tác động, ảnh hưởng thế nào đối với cộng đồng, có gây phản cảm, mất mỹ quan chung đối với cộng đồng nơi tổ chức và du khách đến tham dự lễ hội hay không?

2.6.4.2. Kiểm tra công tác quản lý tài chính của lễ hội

Tổ công tác tiến hành kiểm tra theo các vấn đề sau:

Bước đầu kiểm tra việc tiếp nhận các khoản đóng góp của các đơn vị, doanh nghiệp, tập thể, cá nhân đối với lễ hội.

Kiểm tra việc đặt các hòm công đức, nơi tiếp nhận tiền dầu nhang có theo đúng quy định hay không?

Kiểm tra các điểm trông giữ xe trong thời gian diễn ra lễ hội có theo quy định không? có hiện tượng bắt chẹt khách, tăng giá trong thời gian diễn ra lễ hội hay không?

Sau khi kết thúc lễ hội, tổ công tác kiểm tra xem hoạt động quản lý việc sử dụng, chi tiêu, phân bổ các nguồn kinh phí thu được sao cho hiệu quả và không xảy ra các tiêu cực, lãng phí, không minh bạch...

2.6.4.3. Kiểm tra công tác quản lý an ninh - xã hội của lễ hội

Lễ hội Nữ tướng Lê Chân diễn ra trong 3 ngày, tại 3 địa điểm khác nhau nên thu hút rất đông nhân dân và du khách thập phương đến tham dự, do đó rất dễ xảy ra chen lấn, xô đẩy, mất trật tự an ninh, ùn tắc giao thông, tai nạn, dễ diễn ra các hiện tượng tiêu cực như móc túi, lừa đảo, bắt chẹt khách, cò gian bạc lận... Do đó, để ngăn chặn những tiêu cực phát sinh trong quá trình tổ chức lễ hội, đoàn công tác thường xuyên kiểm tra và nhắc nhở các thành viên tham gia tổ chức lễ hội đảm bảo an ninh trật tự,

an toàn giao thông, phòng chống cháy nổ, trông coi phương tiện đi lại... Bên cạnh đó, tổ công tác cũng lưu ý đến các vấn đề về vệ sinh, an toàn thực phẩm và y tế...

2.6.4.4. Quản lý vấn đề bảo vệ môi trường

Để đảm bảo cảnh quan và vệ sinh môi trường trong những ngày diễn ra lễ hội Nữ tướng Lê Chân, tổ công tác rất quan tâm và nhắc nhở thành viên Ban Tổ Chức lễ hội về công tác bảo vệ tốt môi trường xung quanh, giữ gìn cảnh quan sinh thái trong suốt thời gian diễn ra lễ hội. Tổ công tác cũng lưu ý công tác tuyên truyền trước, trong lễ hội nghiêm cấm các hành vi như: xả rác bừa bãi, xâm hại thiên nhiên, gây mất vệ sinh, ô nhiễm môi trường... Duy trì và tăng cường hoạt động quét dọn, thu gom rác thải trong suốt quá trình diễn ra lễ hội.

2.6.4.5. Quản lý, bảo vệ khu di tích, cơ sở thờ tự

Lễ hội Nữ tướng Lê Chân là một loại hình văn hóa phi vật thể nên gắn liền với các di sản vật thể là các di tích, cơ sở thờ tự, các hiện vật, đồ thờ, không gian thiêng... Do đó, trước và sau lễ hội thì công tác trùng tu, tôn tạo, bảo vệ di tích tốt, cơ sở thờ tự khang trang, không bị bóp méo, biến dạng, công tác quản lý hiện vật, tài sản, đồ thờ tự tốt, chống xuống cấp... cũng là một trong những nhiệm vụ cần kiểm tra, giám sát thường xuyên, không chỉ vào trong thời điểm diễn ra lễ hội.

2.7. So sánh công tác quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân trong 3 năm trở lại đây

2.7.1. Ưu điểm

Lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân được quận Lê Chân khôi phục lại từ năm 2011 và được Bộ Văn hóa – Thể thao – Du lịch công nhận là Di sản văn hóa phi vật thể cấp quốc gia năm 2016. Theo ông Ngô Đăng Lợi, nguyên Chủ tịch Hội khoa học lịch sử Hải Phòng, Lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân hiện nay được tổ chức ở nhiều nơi như Hà Nội, Hà Nam, Đông Triều (Quảng Ninh) và nhất là ở Hải Phòng, nơi Nữ tướng có công khai hoang, lập ấp dựng lên trang An Biên xưa - thành phố Hải Phòng ngày nay.

Việc quận Lê Chân khôi phục Lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân theo đúng nghi thức cổ và trở thành lễ hội thường niên là rất đáng trân trọng, thể hiện trách nhiệm và lòng thành kính của các thế hệ con cháu hôm nay, góp phần tôn vinh công đức của Nữ tướng Lê Chân. Bởi thế, lễ hội không chỉ là của riêng quận Lê Chân, mà còn là lễ hội lớn của thành phố Hải Phòng.

Chia sẻ về niềm vinh dự, tự hào này, Chủ tịch UBND quận Lê Chân Phạm Tiến Du cho biết: việc quận Lê Chân duy trì tổ chức lễ hội hằng năm không chỉ khơi dậy niềm tự hào của Đảng bộ, chính quyền và nhân dân thành phố Hải Phòng, phát huy các nét đẹp văn hoá, nghi lễ truyền thống mà qua đó còn đẩy mạnh công tác tuyên truyền về thân thế, sự nghiệp, tri ân công lao to lớn của Nữ tướng Lê Chân, đồng thời tiếp tục phát huy các giá trị di tích lịch sử, kiến trúc nghệ thuật của Tượng đài Nữ tướng, đền Nghè, đình An Biên, đáp ứng nhu cầu tâm linh, tín ngưỡng cổ truyền dân tộc, sinh hoạt lễ hội truyền thống, lễ hội du xuân của người dân địa phương.

Đặc biệt, thông qua Lễ hội Nữ tướng Lê Chân sẽ tăng cường quảng bá các điểm du lịch tâm linh trên địa bàn thành phố Hải Phòng đến du khách trong, ngoài thành phố.

Cùng với đó, Lễ hội còn góp phần ôn lại truyền thống, giáo dục con cháu lòng yêu nước, đạo lý uống nước nhớ nguồn, tự hào dân tộc và trách nhiệm của mỗi người dân đối với vùng đất nơi mình sinh ra, với thành phố Hải Phòng và đất nước Việt Nam.

Bởi vậy, Lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân trong những năm gần đây được tổ chức vào dịp tháng 2 âm lịch hàng năm sẽ tiếp tục là điểm đến mang đậm ý nghĩa truyền thống sâu sắc trong lòng du khách, đặc biệt là tạo khí thế phấn khởi, thi đua lao động sản xuất, thiết thực hưởng ứng, chào mừng các sự kiện trọng đại, các ngày lễ lớn của thành phố và đất nước.

Chủ tịch UBND quận Lê Chân Phạm Tiến Du, tiếp tục cho biết: Lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân năm nay chắc chắn sẽ thu hút nhiều du khách bởi sự đặc biệt của lễ hội với lễ rước bộ và lễ đọc chúc văn mà không phải lễ hội nào cũng có được. Đây cũng chính là hồn cốt của lễ hội này. Lễ rước bộ được chia thành 2 đoàn, với sự tham gia của hơn 1000 người dân địa phương trong trang phục truyền thống. Đoàn rước từ Đền Nghè đi theo các tuyến phố Lê Chân - Mê Linh – đường Nguyễn Đức Cảnh – đường trước Quán Hoa – đường Quang Trung.

Đoàn rước từ đình An Biên đi theo các tuyến phố: Hai Bà Trưng - Cát Cụt - Nguyễn Đức Cảnh - tượng đài Nữ tướng Lê Chân và cùng hợp lại tại khu vực quảng trường Tượng đài Nữ tướng Lê Chân để tổ chức lễ khai mạc với sự tham gia của các đồng chí lãnh đạo thành phố; các ngành, các địa phương cùng đông đảo nhân dân và du khách.

Lễ khai mạc được tổ chức trang trọng vào tối 13-3 (tức ngày 8-2 âm lịch) ngay chân tượng đài Nữ tướng Lê Chân, trung tâm thành phố góp phần đưa không khí lễ hội lan tỏa rộng khắp đến toàn bộ người dân Hải Phòng. Cùng thời điểm trên, tại Đình An Biên, Đền Nghè cũng sẽ diễn ra nhiều hoạt động văn hóa độc đáo như: lễ cáo yết, lễ dâng hương, lễ rước, lễ tạ...tất cả đều được thực hiện theo nghi thức truyền thống.

Bên cạnh phần Lễ, phần Hội với đầy ắp các hoạt động văn hóa, thể thao đặc sắc như: chợ quê, cờ người và các trò chơi dân gian, vật tự do, biểu diễn võ dân tộc, chương trình Văn nghệ dân gian và Duyên dáng Lê Chân ...

Theo Trưởng Phòng Văn hóa - Thể thao(VHTT) quận Lê Chân Vũ Thị Việt Hà, cho biết: Chợ quê vốn được coi là “thương hiệu” của quận Lê Chân năm nay tiếp tục được chọn là điểm nhấn của Lễ hội với nhiều món ăn dân dã mang đậm bản sắc văn hóa miền biển Hải Phòng.

Tham gia chợ quê, du khách còn như được hòa mình vào không gian xưa với các trò chơi dân gian (bịt mắt bắt vịt, đánh chắt, chuyền, trò chơi ô ăn quan, nhảy dây, nhảy bao bố, rồng rắn lên mây...), xem viết thư pháp hay nghe hát xẩm, đặc biệt hơn nữa là một góc chợ Hàng - nét riêng của Hải Phòng cũng được tái hiện tại đây để người dân, du khách tham quan, thưởng thức.

Ngoài ra, các hoạt động hưởng ứng khác như giải chạy Olympic vì sức khỏe toàn dân; biểu diễn võ dân tộc; chương trình cờ người ... cũng được Ban tổ chức quan tâm đầu tư hoành tráng, công phu. Để Lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân năm 2019 diễn ra thành công, UBND quận Lê Chân đã yêu cầu các phòng, ban, đơn vị liên quan xây dựng các phương án bảo đảm an ninh trật tự, an toàn giao thông...

Với sự chuẩn bị tích cực của quận Lê Chân, Lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân năm 2019 đã diễn ra thành công, tốt đẹp, và đem đến những ấn tượng đẹp trong lòng du khách thập phương, là cơ hội tốt để quảng bá các giá trị văn hóa; các điểm du lịch tâm linh của thành phố Cảng đến với du khách trong và ngoài nước.

Theo *Bảng Tổng hợp số liệu liên quan đến công tác tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân, từ năm 2016 đến nay* của UBND quận Lê Chân, từ năm 2016 đến năm 2018, hoạt động tổ chức và quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân đã đạt được những thành tựu đáng ghi nhận. Để đạt được điều này là sự phối kết hợp của nhiều đơn vị. Trong đó, Phòng VH TT với chức năng, nhiệm vụ của mình đã làm tốt vai trò chủ đạo, kết nối giữa các đơn vị tham gia công tác tổ chức, quản lý lễ hội theo đúng quy định, cụ thể là:

Phòng VH TT phối hợp với Ban Tuyên giáo Quận ủy xây dựng nội dung tuyên truyền về lễ hội, in sao đĩa tuyên truyền để phát trên hệ thống loa truyền thanh.

Phòng VH TT huy động một số doanh nghiệp trong việc in băng zôn, áp phích treo tại các tuyến đường chính, khu vực tổ chức lễ hội.

Phòng VH TT phối hợp với các cơ quan truyền thông như Đài phát thanh và truyền hình Hải Phòng, báo Hải Phòng, báo An ninh Hải Phòng, VOV,... để đăng tin, bài liên quan đến công tác chuẩn bị lễ hội, mục đích, ý nghĩa của lễ hội; làm các phóng sự quảng bá, giới thiệu lễ hội đến đông đảo người dân trong và ngoài Hải Phòng.

Phòng VH TT phối hợp với Ban Tổ Chức lễ hội xây dựng kịch bản, chương trình lễ hội phù hợp với tình hình thực tế và quy định chung về tổ chức lễ hội.

Các chương trình, tiết mục diễn ra trong lễ hội hấp dẫn, sôi động, tạo khí thế phấn khởi trong nhân dân, đáp ứng được phần nào nhu cầu thưởng thức văn nghệ và vui chơi của người dân sở tại và du khách đến tham dự lễ hội. Hoạt động chợ quê tham gia đông các tầng lớp nhân dân và du khách thập phương, có cả khách nước ngoài, vì ở đó có cả hát xẩm, viết thư pháp và trưng bày, bán các sản phẩm độc đáo của quê hương, tái hiện không gian văn hóa cổ xưa,...

Công tác xã hội hóa các nguồn thu tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân ngày càng đạt hiệu quả cao, với số tiền thu được trong những năm gần lên đến 15-16 tỷ đồng.

Những công việc và con số này cho thấy sự quan tâm, tích cực vào cuộc của các ban, ngành, đoàn thể tại quận Lê Chân và điều này đã giúp cho việc hạn chế tới mức thấp nhất việc sử dụng ngân sách nhà nước trong tổ chức lễ hội. Đồng thời, nhiều hoạt động phục dựng trò diễn, màn tế lễ trong lễ hội của cộng đồng thu hút được sự quan tâm, hưởng ứng của đông đảo người dân đến tham dự trực tiếp và thưởng thức. Trao đổi với người dân tham dự, nhiều ý kiến bày tỏ sự phấn khởi, thích thú khi được tham gia các hoạt động trong lễ hội. Ông Nguyễn Mão, cư dân phường Hồ Nam, quận Lê Chân cho biết:

“Từ khi lễ hội Nữ tướng Lê Chân được phục dựng đến nay, năm nào tôi cũng đến tham dự, mặc dù giờ tôi đã về Hà Nội trông cháu cho các con song cũng nhớ ngày quận tổ chức là về dự xem. Cảm nghĩ chung là tự hào vì mình chính là người của quận Lê Chân. Các hoạt động tổ chức trong lễ hội được chuẩn bị, duyệt chu đáo, nhân dân tham gia rất phấn khởi mình cũng phấn khởi theo. Nhìn chung là lễ hội to, hoành

tráng và đậm bản sắc, nhất là lễ rước cỗ vào buổi tối trên các tuyến phố của trung tâm thành phố, đẹp lắm. Mà cái hay nữa là bất kể hoạt động nào của lễ hội mọi người ở mọi lứa tuổi đều tham gia được từ: dâng hương, tế, lễ cho đến mua sắm thăm quan chợ, nghe hát xẩm, xem viết thư pháp hay chơi các trò chơi dân gian...”

2.7.2. Hạn chế

Trong ba năm tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân gần đây, công tác quản lý đã có nhiều biến chuyển tích cực, tình trạng “quan phương hóa” đã giảm dần và cộng đồng tích cực, chủ động hơn trong việc tham gia tổ chức lễ hội, bước đầu tạo nên không khí vui tươi, hồ hởi, phấn khởi trong cộng đồng và hấp dẫn du khách xa gần. Nhưng khi hỏi về những hạn chế còn tồn tại trong công tác tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân, bà Nguyễn Thị Bình, cư dân phường Phan Bội Châu, quận Hồng Bàng cũng cho biết:

“Năm nào tôi cũng tham gia tế và rước trong lễ hội, mọi người về dự lễ hội ai cũng thích, phấn khởi nhưng địa điểm tượng đài Nữ tướng Lê Chân, nơi tổ chức lễ khai mạc khá hẹp, có 2 bồn cây che khuất tầm nhìn nên mọi người dự xem không rõ, mong muốn Ban tổ chức lễ hội các cấp quan tâm cho khắc phục 2 bồn cây, mở rộng không gian hoặc trong những lần tổ chức lễ hội các cấp, ngành cho lắp đặt màn hình Led để nhân dân, du khách dự xem lễ dễ dàng hơn”.

Bên cạnh đó, công tác quản lý nhà nước trong lĩnh vực lễ hội cũng còn một số hạn chế như sau:

Công tác tuyên truyền có nhiều cố gắng nhưng chưa thay đổi nhiều về hình thức, nên chưa có hiệu quả cao tác động đến nhận thức của người dân trên địa bàn, cũng như quảng bá giá trị của lễ hội đến với du khách.

Do lễ hội Nữ tướng Lê Chân được tổ chức tại nhiều địa điểm cùng một lúc, diễn ra trong 3 ngày, với nhiều hoạt động nên việc kiểm tra, giám sát một số hoạt động như: Tế, lễ là chưa giám sát được hết.

Việc tổ chức nhiều hoạt động vui chơi tại khu vực tượng đài Nữ tướng Lê Chân, nhất là Lễ khai mạc được tổ chức ở phía trước tượng đài Nữ tướng Lê Chân diện tích nhỏ, sức chứa khoảng 1000 người, trong khi đó sự tham gia của nhân dân và du khách rất lớn nên công tác đảm bảo giao thông, an ninh trật tự cũng gặp khó khăn.

Việc tham gia của người dân đối với các hoạt động tổ chức tại lễ hội không đồng đều, thường chỉ đông vào phần rước, tổ chức các trò chơi dân gian, diễn xướng nghệ thuật truyền thống.

Lễ hội Nữ tướng Lê Chân là một lễ hội truyền thống nhưng việc tổ chức trong những năm gần đây đã dần mang hình thức của một lễ hội văn hóa du lịch, kết hợp quảng bá hình ảnh của một số hoạt động kinh tế - văn hóa - chính trị trên địa bàn quận. Điều này dẫn đến cộng đồng mặc dù tham gia hầu hết các hoạt động của lễ hội nhưng bắt đầu xuất hiện những đoàn nghệ thuật chuyên nghiệp trong và ngoài thành phố Hải Phòng biểu diễn và lúc này người dân là đối tượng thụ hưởng một cách gián tiếp, không còn tham gia trực tiếp như trước đây, có thể kể đến như: CLB Hát Văn Việt Nam, đoàn Chèo Hà Nội, đoàn Quan họ Bắc Ninh... Một số chương trình trong lễ hội được thiết kế mang hình thức tạp kỹ, từ ngâm thơ đến diễn chèo và cả tấu hài.

Nhiều hoạt động được tổ chức trong lễ hội chưa mang bản sắc riêng, không có gì nổi bật so với nhiều lễ hội được tổ chức ở các địa phương khác. Một số tiết mục đưa

vào chương trình lễ hội chỉ mang tính chất lạ, thỏa mãn phần nào sự hiếu kỳ của một bộ phận người dân, chứ không tính đến sự phù hợp, mang bản sắc riêng của lễ hội Nữ tướng Lê Chân, một nhân vật lịch sử có công mở mang bờ cõi và đấu tranh chống giặc ngoại xâm tiêu biểu ở thời kỳ đầu lập quốc.

Tiểu kết

Bên cạnh những điều kiện thuận lợi về vị trí địa lý, kinh tế xã hội, Hải Phòng hấp dẫn du khách bởi điểm đến an toàn, sự nhiệt tình và lòng mến khách. Tuy nhiên điều kiện tiên quyết để làm nên sức hút du lịch của thành phố chính là đối tượng du lịch. Để đánh giá đối tượng du lịch một cách chính xác thể mạnh và điểm yếu là việc nêu ra những thực trạng của đối tượng du lịch đó. Đối với di tích và lễ hội đền Nghè việc nêu ra thực trạng đã phần nào đóng góp vào công tác điều tra nghiên cứu để từ đó có những giải pháp cụ thể cho từng mặt hạn chế. Ngoài những mặt tích cực thì di tích và lễ hội còn có nhiều hạn chế, để khắc phục được những hạn chế đó các cơ quan chức năng cần có những biện pháp khắc phục để phát triển du lịch văn hóa nhưng vẫn giữ được các giá trị nguyên gốc của nó.

Trong quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân, vai trò của cộng đồng trong lễ hội đã được chứng minh là hết sức cần thiết. Tại lễ hội này, cộng đồng được tạo điều kiện tốt nhất để tham gia nhiều hoạt động, từ đó có điều kiện phát huy bản sắc, đặc trưng văn hoá, góp phần giới thiệu, quảng bá những nét đẹp về vùng đất, con người địa phương. Bên cạnh đó, chủ thể quản lý nhà nước, bằng nguồn lực của mình, cũng tạo ra những điều kiện thuận lợi để cộng đồng làm tốt vai trò của mình.

Dưới góc độ quản lý văn hóa, kết quả nghiên cứu của luận văn đã làm rõ về cơ cấu và cách thức quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân, đó là: Bộ máy tổ chức và chức năng nhiệm vụ của cơ quan quản lý văn hóa liên quan đến công tác tổ chức lễ hội. Công tác triển khai thực hiện và ban hành các văn bản quản lý; Thành lập Ban tổ chức và phân công nhiệm vụ; Phối hợp với cộng đồng tổ chức các hoạt động diễn ra trong lễ hội; Phối hợp với các đơn vị đảm bảo an ninh, trật tự, an toàn giao thông trong các địa điểm diễn ra lễ hội; Kiểm tra việc thực hiện các quy định của Nhà nước trong hoạt động tổ chức lễ hội.

Đây là cơ sở quan trọng giúp luận văn có những đề xuất giải pháp giúp cho công tác quản lý lễ hội tốt hơn trong thời gian tới, từ khâu tổ chức các hoạt động trong lễ hội mang bản sắc riêng, phù hợp với điều kiện kinh tế xã hội của quận Lê Chân, cho đến việc thanh, kiểm tra trước, trong và sau lễ hội để không để những sai phạm đáng tiếc xảy ra, đảm bảo một không khí lễ hội vui tươi, khí thế cho người dân trong và ngoài địa bàn tham dự.

Chương III

Giải pháp khai thác lễ hội đền Nghè phục vụ du lịch tại thành phố Hải Phòng

3.1. Giải pháp khai thác di tích lịch sử văn hóa Đền Nghè

3.1.1. Đề xuất định hướng và giải pháp bảo tồn, trùng tu, tôn tạo đối với các di tích thờ nữ tướng Lê Chân trên địa bàn Hải Phòng

Là các di tích lịch sử quan trọng đều đã được Nhà nước xếp hạng là Di tích lịch sử cấp quốc gia, các công trình thờ Nữ tướng Lê Chân trên địa bàn Hải Phòng như Đền Nghè, Đình An Biên và Tượng đài Lê Chân từ lâu đã trở thành niềm tự hào của người dân thành phố và cũng bước đầu được một số công ty du lịch quan tâm đưa vào khai thác trong các chương trình du lịch của họ, tiêu biểu là các chương trình City tour. Tuy nhiên, nhiều công trình đều đã ít nhiều bị xuống cấp, xâm hại. Đây là những công trình còn bảo lưu được nhiều giá trị về mặt kiến trúc nghệ thuật, đồng thời đặc biệt có ý nghĩa về mặt tâm linh do đó công tác tu bổ, tôn tạo và bảo vệ các di tích này cần phải được chú ý hơn hết. Chúng ta không thể khai thác tài nguyên mà không có sự bảo vệ đầu tư hay tôn tạo. Đây là một điều kiện tiên quyết để phát triển du lịch. Bởi vậy, những nguồn lợi thu được từ du lịch cần được trích một phần xây dựng quỹ để phục vụ cho vấn đề tôn tạo và tu bổ khu di tích. Để góp phần phát huy hơn nữa vai trò của việc bảo tồn, tôn tạo các di tích lịch sử văn hóa trong việc phát triển du lịch, có thể thực thi một số biện pháp sau:

Việc đầu tiên cần làm là phải tuyên truyền và phát động nhân dân nơi có di tích chấp hành tốt Luật Di sản văn hóa và các văn bản dưới luật, yêu cầu họ có trách nhiệm tham gia gìn giữ, bảo vệ di tích đồng thời tập huấn cho họ kiến thức nhất định về du lịch, từ đó chính mỗi người dân có thể tham gia phục vụ khách từ việc giao tiếp, ứng xử đến hướng dẫn tham quan cũng như tham gia đầu tư các dịch vụ phục vụ khách nhằm huy động nguồn lực tại chỗ góp phần xây dựng thương hiệu du lịch của từng điểm đến. Riêng đối với khu di tích đình An Biên ban quản lý cần phối hợp với các ban ngành liên quan đưa khuôn viên di tích vào trong hồ sơ quy hoạch bảo tồn, ngăn chặn việc lấn chiếm diện tích của người dân địa phương làm đất thổ cư. Mặt khác tổ chức thương thuyết, bàn bạc với ban quản lý di tích Đền Nghè cũng như Bảo tàng Hải Phòng về việc nên chuyển các di vật vốn có của Đình trở lại Đình để bảo tồn quản lý.

Tuy nhiên, để khuyến khích sự tham gia của cộng đồng dân cư, thành phố cần xây dựng quy chế gắn với chế độ cho người trông coi, quản lý trực tiếp tại di tích, đồng thời hàng năm tăng thêm kinh phí hỗ trợ các di tích tu bổ, chống xuống cấp để khuyến khích toàn dân và các tổ chức xã hội tham gia vào việc trùng tu, tôn tạo bảo tồn di tích và tham gia đầu tư các dịch vụ phục vụ khách. Bên cạnh đó, cũng cần phải có các biện pháp tăng cường quản lý Nhà nước đối với bảo tồn di tích, kiên quyết xử lý các vi phạm làm tổn hại đến di tích.

Di tích Đền Nghè đã trải qua nhiều lần tu sửa, lần trùng tu đại qui mô là dưới thời vua Khải Định. Từ đó đến nay, một số công trình phụ trợ đã được xây dựng thêm như, tuy nhiên kết cấu và vật liệu của các công trình này ít nhiều có sự khác biệt với các công trình cũ. Do đó, để tránh tình trạng chắp vá, khi tiến hành tu bổ hay là xây mới các hạng mục di tích, cần nghiên cứu kỹ về vật liệu, chất liệu xây dựng của công trình trước đây để tìm ra các nguyên vật liệu thay thế có tính chất tương đương, tránh tình trạng chắp vá, ghép nối cũng như làm ảnh hưởng tới kết cấu và diện mạo của công trình. Hiện nay việc phục hồi và sử dụng vật liệu truyền thống đang dần trở thành xu hướng kiến trúc trong việc bảo tồn các công trình kiến trúc cổ. Nói cách khác, đối tượng kiến trúc được nghiên cứu để tôn tạo phục hồi phải tuân theo các tiêu chuẩn như tính lịch sử, tính văn hóa, nghệ thuật, kỹ thuật, xã hội, tiện nghi, kinh tế, tính cá biệt và tương quan đô thị.

Bên cạnh việc tu bổ, tôn tạo các hạng mục công trình cũ, cũng có thể xem xét xây dựng các công trình phụ trợ để phù hợp với yêu cầu của thời đại như: nhà trưng bày di tích, nhà ban quản lý di tích, trạm điện, nơi dành lễ, nhà tiếp khách, hay hệ thống thu gom rác thải phải được bố trí ngoài khu vực bảo vệ di tích. Các công trình phụ như quày lưu niệm, trông giữ xe, công trình vệ sinh công cộng, phải tách biệt với khu di tích, tránh gây ô nhiễm, không phù hợp với cảnh quan khu di tích, bố trí thêm các thùng rác trong khu vực khu di tích...

Có thể nói, điều quan trọng trong việc tu bổ, tôn tạo và phục hồi di tích nhằm đáp ứng nhu cầu tham quan du lịch và các nhu cầu về nghiên cứu, bảo tồn di sản là phải lưu giữ, bảo quản hồ sơ tu bổ, tôn tạo và phục hồi di tích ở cơ quan chuyên môn, đồng thời tại mỗi di tích được tu bổ, phục dựng phải có những hình thức giới thiệu rộng rãi cho công chúng và khách tham quan du lịch những vấn đề: di tích và hiện vật nguyên gốc; những thành phần được gia cố, tôn tạo; những công trình được phục hồi, làm mới; những tài liệu hiện vật được cho phép bổ sung...

Ở hầu hết những di tích lịch sử văn hóa, người xưa đã làm khá tốt về những vấn đề trên qua việc ghi chép trên bia đá, hoành phi câu đối, sắc phong, thần tích và cả trên các bộ phận kiến trúc. Làm như vậy khiến người đời sau và nhất là khách tham quan du lịch và người nghiên cứu không bị nhầm lẫn, tránh được những phản ứng tiêu cực khi phát hiện việc tu bổ, tôn tạo ở một số di tích thực hiện một cách cầu thả, tùy tiện, thiếu tôn trọng khách tham quan du lịch.

Ngoài ra, việc tu bổ, tôn tạo di tích phải tuân thủ quy trình sau: nghiên cứu tư liệu và khảo sát hiện trạng - xây dựng dự án và thiết kế kỹ thuật - dự toán - thẩm định - phê duyệt - thi công dưới sự giám sát của nhà chuyên môn và duy trì nhật ký công trình - nghiệm thu - hoàn chỉnh hồ sơ tu bổ.

Làm tốt công tác tu bổ, tôn tạo di tích lịch sử - văn hóa sẽ góp phần tạo ra các sản phẩm du lịch, ngược lại hoạt động du lịch góp phần thu hút đông đảo công chúng tiếp cận và hưởng thụ các giá trị di sản văn hóa trên cơ sở đó, kích lệ việc sáng tạo các giá trị văn hóa mới, đồng thời đóng góp trí tuệ, công sức và kinh phí cho việc bảo tồn di sản văn hóa của Hải Phòng nói chung, các công trình di tích thờ nữ tướng Lê Chân nói riêng.

3.1.2. Giải pháp về khôi phục lễ hội cổ truyền và qui hoạch không gian Lễ hội thờ nữ tướng Lê Chân

Như chúng ta đã biết, di tích Đền Nghè, Đình An Biên và Tượng đài nữ tướng Lê Chân nằm trên ba trục đường khác nhau là đường Mê Linh (và phố Lê Chân) - đường Hai Bà Trưng và đường Nguyễn Đức Cảnh, đồng thời về mặt tính chất, mỗi một công trình cũng mang một giá trị tâm linh và tưởng niệm khác nhau. Chẳng hạn như Đền Nghè là nơi thờ Thánh Mẫu Lê Chân (việc thờ tự trong đền mang nhiều đặc điểm của tín ngưỡng thờ Mẫu), Đình An Biên là nơi thờ vị thần thành hoàng của trang An Biên xưa, còn Tượng đài Lê Chân - công trình mới được tạo dựng gần đây là công trình tưởng niệm một vị nữ tướng anh thư của dân tộc. Do đó, có thể nói, ngoài việc thờ chung một nhân vật đã hiển thánh trong lòng dân, ba công trình này không hề có liên quan với nhau. Tuy nhiên, không biết từ bao giờ, trong lễ hội cổ truyền của Đền Nghè đều có bóng dáng của Đình An Biên và ngược lại. Thời gian tổ chức lễ hội và hoạt động thờ cúng của hai di tích đều trùng khớp nhau là vào các dịp Thánh đàn, dịp nữ tướng thắng trận, các dịp lễ tết trong năm... Đặc biệt vào hai dịp lễ hội lớn, chúng ta đều bắt gặp hình ảnh đám rước sẽ rước long kiệu và long án của nữ tướng Lê Chân từ đền Nghè ra đình An Biên và sau khi kết thúc lễ hội thì lại tổ chức rước về. Đến ngày nay, mặc dù nhiều hoạt động trong lễ hội cổ truyền đã bị mất đi, song nghi thức rước và tế này vẫn được giữ nguyên, có chăng là có thêm sự xuất hiện của điểm tưởng niệm thứ ba. Cả hai đoàn rước sẽ đều rước qua tượng đài của nữ tướng như một hình thức báo công. Đặc biệt, trong năm 2011 - năm kỉ niệm 1070 năm nữ tướng Lê Chân thắng trận và năm 2013 - năm du lịch quốc gia đồng bằng sông Hồng - Hải Phòng, quảng trường trước mặt tượng đài nữ tướng đã trở thành nơi diễn ra các nghi thức tế lễ trang trọng nhất. Sở dĩ có thể thực hiện được điều đó, vì mặc dù nằm trên 3 tuyến đường riêng biệt song khoảng cách giữa các tuyến phố là rất gần nhau, hơn nữa đều nằm ở khu vực trung tâm của thành phố. Đây chính là tiền đề quan trọng cho phép qui hoạch một không gian chung cho việc tổ chức một lễ hội qui mô kết nối tất cả các công trình và di tích thờ nữ tướng Lê Chân trong khu vực nội thành Hải Phòng.

Những năm vừa qua, lễ hội Đền Nghè do Bảo tàng Hải Phòng chịu trách nhiệm chính trong việc tổ chức, còn lễ hội Đình An Biên là một lễ hội trong khuôn khổ của một phường - phường An Biên, nhưng có năm lại được nâng lên thành cấp quận, do có kết nối với đền Nghè. Thiết nghĩ, nữ tướng Lê Chân là người có công lao to lớn với thành phố Hải Phòng. Trong tâm thức của tất cả con dân Hải Phòng, Bà là người đã khai phá nên mảnh đất biên phòng nơi đầu sóng ngọn gió này, người Hải Phòng đều hướng về Bà với một sự kính ngưỡng vô biên. Hiện nay có hai lễ hội chính được tổ chức hàng năm, một lễ hội tưởng niệm ngày sinh của nữ tướng vào ngày 8/2 âm lịch và một lễ hội tổ chức vào ngày 15/8 âm lịch nhân dịp mừng nữ tướng thắng trận. Lễ hội trên là lễ thánh đàn thường diễn ra vào dịp đầu xuân năm mới, vì vậy theo em không nên lựa chọn lễ hội này vì trong cùng thời điểm đó có quá nhiều lễ hội xuân cổ truyền khác cũng đang diễn ra trên khắp các vùng miền của cả nước nên khó thu hút được sự quan tâm của du khách. Như vậy lễ hội thứ hai được tổ chức vào mùa thu, lại trùng với Tết trung thu là khoảng thời gian thích hợp nhất để tổ chức thật qui mô, nhằm giới thiệu cho bạn bè gần xa biết về công tích của một vị nữ tướng anh hùng

cũng như hệ thống các công trình di tích thờ Bà - nơi còn bảo lưu nhiều giá trị kiến trúc, nghệ thuật độc đáo. Thu hút khách du lịch đến với thành phố Hải Phòng trong thời gian này thông qua lễ hội thờ Lê Chân cũng là một biện pháp nhằm khắc phục tính mùa vụ trong du lịch của một thành phố từ trước đến nay vẫn phát triển về du lịch biển là chủ yếu.

Bên cạnh việc xem xét nâng cấp Lễ hội thờ Nữ tướng Lê Chân lên thành lễ hội qui mô cấp thành phố, cũng cần có giải pháp đồng bộ trong việc qui hoạch không gian tổ chức lễ hội tránh tình trạng lộn xộn như hiện nay. Điều này đòi hỏi cần có sự vào cuộc nghiêm túc của các cơ quan chức năng cũng như các nhà nghiên cứu để đề ra được một chương trình lễ hội hợp lý, phân định rõ các nghi thức tế lễ nào sẽ được diễn ra tại Đền Nghè, nghi thức nào sẽ được tổ chức tại đình An Biên và nghi thức nào sẽ được thực hiện ở tượng đài nữ tướng, không để tình trạng cùng một thời gian tại hai di tích đều có hai đoàn tế nữ quan cùng thực hiện những động tác tế lễ như nhau. Điều này một là sẽ buộc du khách hoặc chỉ tham dự được tại Đền Nghè, hoặc chỉ có thể có mặt tại đình An Biên. Nếu như có một chương trình lễ hội hợp lý với các nghi thức được tiến hành một cách tuần tự, sẽ buộc du khách phải di chuyển để tham dự tại tất cả các di tích, đó cũng là dịp để họ được tham quan, trải nghiệm và chiêm bái về cuộc đời của nữ tướng, cũng như được nghe hướng dẫn viên giới thiệu về các giá trị khác của khu di tích.

Mặt khác, thành phố cũng cần chỉ đạo để khôi phục lại các yếu tố cổ truyền trong các lễ hội diễn ra tại đền Nghè, đình An Biên như trước đây. Để khôi phục bản sắc văn hóa truyền thống của các lễ hội nói trên, đề tài xin được đưa ra một số giải pháp sau:

- Các lễ hội phải thành lập Ban Tổ Chức, đồng thời chuẩn bị tốt nội dung và các điều kiện đảm bảo an toàn tuyệt đối về người, tài sản, trật tự an toàn giao thông, vệ sinh môi trường và biện pháp phòng chống cháy nổ. Bên cạnh đó, cần xây dựng một quy hoạch tổng thể về không gian tổ chức lễ hội bao gồm khu vực hành lễ (khu vực trung tâm của lễ hội), sân đền và một số vùng phụ cận xung quanh di tích, khu vực tổ chức trò chơi (hội) và các khu dịch vụ (trông giữ phương tiện vận chuyển, ăn uống, bán hàng lưu niệm và các dịch vụ bổ sung khác).

- Trong lễ hội cần giữ gìn và nâng cao những sinh hoạt văn hóa truyền thống có ý nghĩa tích cực, phù hợp với giá trị văn hóa xã hội chủ nghĩa như những hoạt động văn nghệ dân gian có ý thức nhân đạo và tiến bộ, có tác dụng tạo nên tâm lý tập thể, những hoạt động, nghi thức có ý nghĩa nhớ ơn tổ tiên, yêu nước, yêu quê hương, yêu lao động.

- Tiến hành rà soát, tăng cường công tác quản lý, nghiên cứu và có các bước thử nghiệm để định hình các nghi thức lễ và các hoạt động hội. Trước khi mở hội, phải có sự tính toán cân nhắc kỹ lưỡng, có kế hoạch chi tiết, cụ thể, bên cạnh đó phục hồi những trò chơi dân gian truyền thống để minh họa cho phần hội thêm phong phú. Lễ hội cần phải được tổ chức quy củ và hài hòa cả phần lễ và phần hội. Hơn nữa cần hạn chế những mặt trái của lễ hội như các hủ tục lạc hậu, hạn chế đốt vàng mã, hương hoa; không để các trò chơi trá hình diễn ra nhằm lừa du khách thập phương khi đến lễ hội, chống mọi biểu hiện thương mại hóa lễ hội bằng việc đặt hòm công đức bừa bãi

cũng như cần có quy định về việc sử dụng nguồn thu từ lễ hội đúng mục đích, phục vụ tốt công tác bảo tồn di tích và hoạt động lễ hội.

- Hiện nay đi lễ hội nhiều người không hiểu hết ý nghĩa của lễ hội, thiếu sự hiểu biết về lễ hội truyền thống do vậy mà tạo nên sự hỗn loạn: cúng thuê, khấn thuê, đốt vàng mã... Không ít người đã đồng nhất đi lễ đầu năm với việc cúng bái đã làm mất ý nghĩa của cuộc hành hương về với cội nguồn. Để khắc phục sự thiếu hiểu biết này về lễ hội, Ban Tổ Chức lễ hội cần chú trọng tới việc tuyên truyền, phổ biến kiến thức, hiểu biết về lễ hội cổ truyền để mọi người dân tham gia lễ hội đều có thể am hiểu giá trị văn hóa của nó từ nhân vật phụng thờ đến nghi lễ, từ trò diễn đến trò chơi, từ vật dâng cúng đến diễn biến của lễ hội. Tại các lễ hội nên có bảng lược thuật lịch sử, sự tích của di tích và lễ hội, những tờ gấp, tập sách mỏng, những bài thuyết trình của hướng dẫn viên giúp cho mọi người hiểu hơn về ý nghĩa của lễ hội. Các phương tiện thông tin đại chúng cũng nên mở các chuyên mục để giáo dục văn hóa truyền thống, góp phần để các lễ hội diễn ra theo đúng nội dung, đúng tinh thần.

Trên đây là những định hướng chung nhằm khôi phục lại bản sắc văn hóa truyền thống của các lễ hội gắn với di tích thờ nữ tướng Lê Chân. Để việc khôi phục này thực sự hiệu quả và có ý nghĩa, Ban quản lý di tích và Ban tổ chức lễ hội có thể xem xét đưa vào thực hiện các biện pháp cụ thể sau:

Chẳng hạn như, cần khôi phục lại hội thi hoa thủy tiên trong dịp Lễ thánh đàn, bởi đây có thể xem là một trong những nét đặc sắc nhất, đẹp nhất và có khả năng thu hút sự quan tâm của nhiều người dân cũng như của du khách trong và ngoài nước. Đó không chỉ là một hội thi hoa, mà qua đó còn thể hiện tài năng, sự khéo léo và nhất là ước vọng của con người nơi đây mỗi dịp Tết đến xuân về.

Việc qui hoạch không gian tổ chức lễ hội cũng gắn liền với việc qui hoạch không gian dành riêng cho phần Lễ và phần Hội. Phần Lễ vẫn nên duy trì ngay trong sân đình, sân đền và khu vực nội điện, còn phần Hội một là tiếp tục duy trì tại khu vực sân và vườn của đình An Biên, hai là xem xét đưa ra khu vực quảng trường nơi đặt tượng đài nữ tướng. Trong các lễ hội truyền thống của Đền Nghè và Đình An Biên trước đây, các trò chơi vẫn được tổ chức là đấu vật, cờ người, bơi chải, đánh phết, chọi gà. Hiện nay vẫn có thể khôi phục và duy trì trò cờ người và đánh phết vì những trò chơi này thứ nhất không đòi hỏi không gian rộng, thứ hai lại có thể lôi cuốn sự tham gia của du khách và người dân tham dự lễ hội. Về trò đấu vật, có thể nghiên cứu, xem xét thay thế bởi các trò chơi hay môn thể thao khác cũng mang tinh thần thượng võ và thể hiện ước vọng rèn luyện sức khỏe giống như xưa kia nữ tướng cho rèn quân tập trận như thi biểu diễn thể dục dưỡng sinh của hội người cao tuổi trên địa bàn thành phố, hay biểu diễn võ thuật cổ truyền của dân tộc như Vovinam... Về cuộc thi bơi chải, xưa kia được tổ chức trên sông Tam Bạc, hiện nay lòng sông đã bị thu hẹp lại và trở thành hồ Tam Bạc. Mặc dù vậy, vẫn có thể nghiên cứu để phục dựng lại hội thi bơi chải truyền thống vì hồ Tam Bạc rất gần với khu vực Tượng đài nữ tướng và Đền Nghè, gần với không gian tổ chức lễ hội. Việc phục dựng nên xem xét đến yếu tố thu nhỏ qui mô của cuộc thi trên các phương diện: kích thước của chải (thuyền), số lượng vận động viên tham gia thi, số lượng đội thi. Nếu như hội thi này có thể được khôi phục và xuất hiện lại trong các lễ hội Đền Nghè và Đình An Biên, tin rằng sẽ tạo nên một

không gian lễ hội vô cùng hào hứng và sôi nổi, thu hút được sự quan tâm của đông đảo du khách, đồng thời để lại ấn tượng sâu sắc trong lòng của những người tham dự.

Về phía các trò diễn dân gian, trong lễ hội xưa vẫn thường xuyên có phần hát chầu văn và các giá đồng. Mấy năm gần đây, Ban Tổ Chức Lễ hội Đền Nghè và Đình An Biên cũng đã có nhiều cố gắng nhằm duy trì nghệ thuật diễn xướng này như buổi tối ngày chính lễ thường có các hoạt động hát ca trù hoặc mời các nghệ sĩ hát quan họ về biểu diễn. Ban ngày sau khi kết thúc nghi thức tế đại tế, vẫn có một số giá đồng do các ông đồng thực hiện với tư cách cá nhân để dâng lễ vật lên Thánh mẫu Lê Chân. Tuy nhiên, thiết nghĩ để tránh cho lễ hội rơi vào tình trạng mang màu sắc của sự mê tín, thay vì để cho các buổi hầu đồng được tổ chức tương đối tự do như hiện nay, Ban Tổ Chức có thể xem xét để tổ chức các cuộc thi trình diễn lên đồng, có kết hợp với nghệ thuật hát chầu văn. Nếu làm được như vậy, vừa giúp cho du khách có không gian hưởng thụ các giá trị văn hóa thiêng trong lễ hội, vừa tạo nên bản sắc của lễ hội, vừa đồng thời góp phần bảo tồn được vốn văn hóa cổ truyền của dân tộc. Ngoài ra, để lễ hội thêm phần sôi nổi, cần đẩy mạnh hoạt động sáng tạo văn học nghệ thuật chào mừng tưởng nhớ công ơn Nữ tướng Lê Chân, có thể thông qua hình thức hội thơ, hoặc sáng tác và biểu diễn các vở diễn tái hiện lại cuộc đời và sự nghiệp của nữ tướng.

Có thể nói, việc tổ chức lễ hội hằng năm và khôi phục lại những phong tục, nghi lễ, trò chơi, văn hóa - ẩm thực... giúp cho bản sắc văn hóa tại các địa phương nơi có di tích được củng cố, giữ gìn và phát huy bền vững hơn qua thời gian.

3.2. Giải pháp phát triển du lịch

3.2.1. Xây dựng hình ảnh điểm đến

Điểm đến du lịch là một trong những khái niệm rất rộng và đa dạng để chỉ một địa điểm du lịch có sức hút đối với du khách cụ thể cao hơn so với những địa điểm cùng cấp so sánh xung quanh bởi tính đa dạng tài nguyên, chất lượng và một loạt các tiện nghi và hoạt động cung cấp cho du khách. Điểm đến có thể hiểu đơn giản là các địa điểm du lịch như các di tích kiến trúc, các công trình văn hóa lịch sử, các công viên chủ đề, các câu lạc bộ, khách sạn và các làng du lịch. Những nơi này có thể là một điểm đến cho một chuyến đi trong ngày, một kì nghỉ ngắn hoặc dài ngày. Ở một khía cạnh khác thì các quốc gia, các lục địa cũng được xem xét và chào bán như là các điểm du lịch.

Bất cứ điểm đến du lịch nào cũng muốn có một hình ảnh đẹp, ấn tượng tốt trong lòng du khách. Hình ảnh của một điểm đến là sự đánh giá của khách du lịch về điểm đến dựa trên niềm tin, thái độ và quan điểm của họ. Hình ảnh của điểm đến được tạo ra từ những tác động trực tiếp và gián tiếp như: Marketing trực tiếp, các phương thức giao tiếp Marketing khác và quan điểm của du khách về các yếu tố như tính an toàn, khả năng chi trả, khả năng tiếp cận và các đặc điểm hấp dẫn.

Hải Phòng, thành phố bên bờ biển Đông giữ vị trí chiến lược trọng yếu, là đô thị trung tâm cấp quốc gia, đầu mối giao thông quan trọng, cửa chính ra biển của các tỉnh phía Bắc, là một cực tăng trưởng quan trọng của tam giác kinh tế Hà Nội - Hải Phòng - Quảng Ninh và cũng là đầu mối tiếp cận với thị trường khu vực Tây Nam rộng lớn của Trung Quốc. Lợi thế về vị trí địa lí đã tạo cho Hải Phòng những điều kiện thuận

lợi để phát triển kinh tế, văn hóa xã hội và du lịch. Nhìn chung đến nay, thành phố đã phát huy lợi thế của mình và đang triển khai, khai thác các tiềm năng du lịch nhân văn và cảnh quan thiên nhiên ban tặng. Tuy nhiên, sản phẩm du lịch còn đơn điệu, hạn chế, chất lượng các dịch vụ còn yếu kém.

Để khắc phục điều này, một trong những biện pháp cần làm ngay là thúc đẩy việc xây dựng hình ảnh điểm đến du lịch Hải Phòng thành điểm đến hấp dẫn của du lịch quốc gia trong thời gian tới. Một số giải pháp có thể thực hiện là:

- Nâng cao hiệu quả công tác qui hoạch phát triển du lịch của thành phố, xây dựng điểm đến cho du lịch Hải Phòng trở thành điểm đến quốc gia có sức cạnh tranh cao.
- Tập trung xây dựng các sản phẩm du lịch đặc thù của thành phố.
- Đề nâng cao sức thuyết phục đối với du khách, trước hết, thành phố phải hoàn thiện điều kiện sẵn sàng đón tiếp như đầu tư xây dựng cơ sở vật chất, kỹ thuật; hệ thống cơ sở lưu trú, cơ sở phục vụ ăn uống, các điểm vui chơi, mua sắm... đồng thời nâng cao chất lượng của các nhà hàng, khách sạn đặc biệt là chất lượng phục vụ của nhân lực trong ngành du lịch.
- Xây dựng mối liên kết với các vùng, địa phương.
- Nâng cao nhận thức về du lịch ở các cấp, các ngành và nhân dân, tạo lập và nâng cao hình ảnh của du lịch Hải Phòng.
- Cần có chính sách đào tạo, bồi dưỡng, phát triển nguồn nhân lực du lịch cho địa phương, đáp ứng nhu cầu phát triển du lịch.

Riêng đối với tài nguyên du lịch là các công trình kiến trúc di tích lịch sử văn hóa như các di tích thờ nữ tướng Lê Chân trên địa bàn Hải Phòng, cũng cần phải tăng cường quảng bá, qua đó góp phần vào việc xây dựng hình ảnh điểm đến của du lịch Hải Phòng. Một số biện pháp cụ thể có thể thực thi là:

- Biên soạn các ấn phẩm, tài liệu nghiên cứu chuyên sâu về các công trình di tích thờ nữ tướng Lê Chân ở Hải Phòng, từ lịch sử hình thành, đến đặc điểm, giá trị nghệ thuật... để giới thiệu và quảng bá cho du khách.
- Đưa thông tin về các công trình đó lên các website của thành phố và ngành du lịch của thành phố, với những bài nghiên cứu chi tiết hơn nữa và sâu sắc hơn nữa, đồng thời với tần suất thường xuyên hơn.

- Một biện pháp nữa là cần tăng cường phối hợp với đài phát thanh và truyền hình Hải Phòng xây dựng các chuyên mục giới thiệu các tour du lịch tại các khu di tích; cung cấp thông tin về du lịch di tích thông qua mạng internet, trên website của ngành, ở đó thường xuyên cập nhật, bổ sung dữ liệu điểm đến, thời gian lễ hội, nội dung lễ hội, bản đồ du lịch, phương tiện vận chuyển, lưu trú... Tích cực, mạnh dạn tham gia các chương trình xúc tiến du lịch và định kì tổ chức hội thảo chuyên đề về di tích nhằm tranh thủ bổ sung kho dữ liệu cũng là một trong những biện pháp quảng bá hữu hiệu cho các khu du lịch nói riêng, Hải Phòng nói chung.

- Bên cạnh đó, cũng cần phát triển thương hiệu thông qua các hãng lữ hành. Các hoạt động truyền thông này tập trung vào kênh trung gian như công ty du lịch, đại lý lữ hành để thông tin kích thích, hấp dẫn, thuyết phục các du khách và từ kênh trung gian sẽ thông tin đến khách hàng hình ảnh du lịch của thành phố.

Xây dựng và phát triển hình ảnh điểm đến du lịch là một hoạt động vô cùng cần thiết, có ý nghĩa hết sức to lớn không chỉ riêng đối với các di tích, bên cạnh đó là các doanh nghiệp, các tổ chức khác có thêm điều kiện cơ hội mới để hội nhập và phát triển. Với những tiềm năng về tài nguyên du lịch hấp dẫn như vậy, thành phố cần có những định hướng xác định xây dựng thành điểm đến du lịch hấp dẫn không chỉ với nhân dân địa phương mà còn hướng tới các du khách từ những địa phương và vùng miền khác.

3.2.2. Xây dựng chương trình tham quan di tích trong ngày

Các công trình kiến trúc tưởng niệm nữ tướng Lê Chân tại Hải Phòng như Đình An Biên, Đền Nghè, tượng đài nữ tướng Lê Chân đều đã bước đầu được các công ty du lịch đưa vào khai thác trong các chương trình du lịch City tour Hải Phòng, hay trong tuyến Du khảo đồng quê. Loại hình du lịch được khai thác chủ yếu là du lịch tham quan, du lịch văn hóa. Mặc dù hầu hết các di tích nay đều có lễ hội gắn liền nhưng cho đến nay du lịch lễ hội vẫn chưa được chú trọng. Vào dịp diễn ra lễ hội tại các di tích, vẫn là hoạt động du lịch tự phát của người dân địa phương hoặc các vùng miền lân cận, hoặc là khách vãng lai. Đây quả là một sự lãng phí lớn đối với nguồn tài nguyên du lịch này. Với vị thế của nữ tướng Lê Chân trong tâm thức của người dân Hải Phòng, Quảng Ninh, Hà Nam cũng như dựa trên những giá trị tiêu biểu của các khu di tích trên các phương diện lịch sử, kiến trúc, văn hóa, có thể coi các di tích có liên quan đến cuộc đời sự nghiệp của Nữ tướng Lê Chân ở đây là một sản phẩm du lịch độc đáo. Việc đưa các di tích này vào trong một chương trình du lịch chuyên đề nhằm kết nối các điểm đến này với nhau cũng là một cách để tạo dựng nên một sản phẩm du lịch mới, nhằm đa dạng hóa và nâng cao chất lượng sản phẩm du lịch của thành phố. Trước khi xây dựng nội dung của tour du lịch chuyên đề này, em xin đưa ra một số định hướng:

- Các chương trình cần phù hợp với quy hoạch các tuyến du lịch, phù hợp với định hướng sản phẩm du lịch chủ đạo nhằm mang đến lợi thế đặc thù cho sản phẩm.
- Bên cạnh đó, các chương trình du lịch nên thiết kế là các chương trình mở (open tour). Ngoài chương trình khung, ở mỗi thời điểm thích hợp nên có các hoạt động bổ sung (thời điểm lễ hội, sự kiện, sản phẩm, dịch vụ mới...) nhằm mang lại sự linh hoạt phong phú cho chương trình du lịch.
- Các chương trình du lịch tại các điểm di tích trên nên thiết kế dưới dạng chương trình du lịch địa phương (Local tour) để phù hợp với điều kiện thực tiễn, xây dựng các chương trình du lịch ngắn ngày (không quá 2 ngày). Trong tương lai, khi các sản phẩm du lịch được đầu tư nhiều hơn, sẽ có các chương trình du lịch với thời gian kéo dài hơn.

Trên cơ sở những định hướng trên, em xin đề xuất một số chương trình du lịch như sau:

❖ Chương trình tham quan di tích 1: “Tìm về với nữ tướng Lê Chân - người khai phá đất Hải Phòng” - Thời gian 1/2 ngày

Trung tâm Thành phố - Đền Nghè - Đình An Biên - Tượng đài Nữ tướng Lê Chân
- Trung tâm Thành phố.

- 07h00: HDV đón Quý khách tại điểm hẹn trước quảng trường Nhà hát lớn Thành phố. Đoàn ăn sáng thưởng thức đặc sản bánh đa cua Hải Phòng.

- 07h30: HDV đưa đoàn vào thăm Đền Nghè - công trình tiêu biểu nhất trong hệ thống kiến trúc tưởng niệm Nữ tướng Lê Chân.

Du khách tiến hành dâng hương tại Đền. Nghe HDV giới thiệu về cuộc đời sự nghiệp anh hùng của vị Nữ tướng. Thăm quan từng hạng mục Tiên tế, Thiêu hương, Hậu cung, Tứ phủ công đồng... và ngắm các di vật cổ còn được lưu giữ như di vật bàn đá trong truyền thuyết trôi trên sông được dân làng mang về phụng thờ, Bia thần tích cùng với voi đá, ngựa đá.

- 9h30: Đoàn di chuyển tới thăm di tích Đình An Biên - nơi thờ Thành hoàng Lê Thánh Công chúa - Tiên tổ khai canh. Du khách dâng hương và ngắm cảnh đình, khuôn viên di tích, nghe HDV giới thiệu về lịch sử xây dựng đền, giá trị nghệ thuật của kiến trúc.

- 10h30: Đoàn trở lại trung tâm thành phố, thăm tượng đài Nữ tướng Lê Chân - công trình tưởng niệm bằng đồng và chụp ảnh kỉ niệm.

- 11h00: Quý khách quay lại điểm đón. Kết thúc chuyến đi.

❖ Chương trình tham quan di tích 2: “Tìm về với di tích thờ nữ tướng Lê Chân - vị nữ tướng anh hùng của khởi nghĩa Hai Bà Trưng ” - Thời gian 1 ngày.

Tượng đài nữ tướng Lê Chân - Đền Nghè - Đình An Biên - Đền Hang - Trung tâm Thành phố.

- 07h00: HDV đón Quý khách tại khách sạn hoặc điểm hẹn trước quảng trường Nhà hát lớn Thành phố. Đoàn ăn sáng thưởng thức đặc sản bánh đa cua Hải Phòng.

- 07h30: HDV đưa đoàn ghé thăm tượng đài Nữ tướng Lê Chân - công trình tưởng niệm bằng đồng và chụp ảnh kỉ niệm tại dải vườn hoa trung tâm.

- 8h00: HDV đưa đoàn vào thăm Đền Nghè - công trình tiêu biểu nhất trong hệ thống kiến trúc tưởng niệm Nữ tướng Lê Chân.

Du khách tiến hành dâng hương tại Đền. Nghe HDV giới thiệu về cuộc đời sự nghiệp anh hùng của vị Nữ tướng. Thăm quan từng hạng mục Tiên tế, thiêu hương, Hậu cung, Tứ phủ công đồng... và ngắm các di vật cổ còn được lưu giữ như di vật bàn đá trong truyền thuyết trôi trên sông được dân làng mang về phụng thờ, Bia thần tích cùng với voi đá, ngựa đá.

- 10h00: Đoàn di chuyển tới thăm di tích Đình An Biên - nơi thờ Thành hoàng Lê Thánh Công chúa - Tiên tổ khai canh. Du khách dâng hương và ngắm cảnh đình, khuôn viên di tích, nghe HDV giới thiệu về lịch sử xây dựng đền, giá trị nghệ thuật của kiến trúc.

- 11h00: Quý khách nghỉ ngơi, ăn trưa.

- 13h00: Xe ô tô của công ty đưa quý khách đến núi Voi, An Lão - nơi xưa kia nữ tướng Lê Chân rèn quân tập trận chờ khởi nghĩa. Hành trình thăm quần thể di tích Núi Voi, bắt đầu từ hang chân núi, nơi thờ nữ tướng Lê Chân, người có công khai phá vùng đất An Biên xưa, Hải Phòng ngày nay. Ngôi đền nay được tu bổ, tôn tạo khang

trang, bề thế, tạo điểm đến lịch sử ấn tượng với mỗi du khách. Tới thăm đền Hang trước khi leo dốc lên đỉnh núi theo đường mòn nhà Mạc. Con đường nay được khôi phục, lát đá thành bậc để du khách đi lại thuận tiện hơn. Cũng trên đỉnh núi ấy thời kháng chiến chống Mỹ làm nên “Huyền thoại Núi Voi” với chiến tích 29 cô gái năm xưa hạ gục máy bay phản lực Mỹ. Đặc biệt, hang Thành Ủy là một bằng chứng hùng hồn về điểm tựa Núi Voi để ông cha ta trụ vững chiến đấu trong thời chiến gian khổ, ác liệt. Bên cạnh đó còn có đình chùa Chi Lai ở sườn phía Bắc với tán cây cổ thụ và vườn chè nổi tiếng Chi Lai, bảo tàng truyền thống ở phía nam là nơi lưu giữ những hình ảnh, hiện vật vô cùng quý giá của Núi Voi từ xưa đến nay. Hoặc bàn cờ tiên trên đỉnh núi đưa du khách đến với câu chuyện ngày xưa các nàng tiên xuống chơi cờ ở đỉnh Núi Voi rồi xuống hang Họng Voi để tắm giếng ngọc.

- 17h00: Quý khách quay lại điểm đón. Kết thúc chuyến đi.

3.2.3. Kết hợp với các loại hình du lịch khác

Với tính chất là các di tích văn hóa kiến trúc tâm linh, các công trình tưởng niệm Nữ tướng Lê Chân mang tính mùa vụ rõ rệt. Nhân dân và du khách thập phương thường đến với các di tích trên vào dịp Đại lễ, đầu năm..., ngày thường rất ít người đến thăm quan gây lãng phí lớn về nguồn tài nguyên.

Mặt khác, Hải Phòng ngoài các di tích văn hóa tâm linh còn được thiên nhiên ưu đãi với cảnh quan thiên nhiên đẹp, ẩm thực biển phong phú và một số lễ hội địa phương tiêu biểu, các trung tâm vui chơi giải trí thu hút hàng nghìn lượt khách du lịch trong nước và ngoài nước... Những thế mạnh tiềm năng đó đã tạo điều kiện giúp Hải Phòng phát triển nhiều loại hình du lịch chất lượng cao như du lịch văn hóa, du lịch biển, du lịch sinh thái, nghỉ dưỡng... Dựa trên những tiềm năng to lớn và cũng là điều kiện để có thể phát triển nhiều loại hình du lịch khác nhau, sau đây em xin đề ra một số Tour du lịch kết hợp khai thác các giá trị văn hóa của các công trình thờ nữ tướng Lê Chân với các tài nguyên du lịch khác của thành phố, nhằm phát huy tối đa tiềm năng của du lịch Hải Phòng, góp phần phát triển du lịch của cả nước nói chung, của thành phố nói riêng.

3.2.3.1. Kết hợp với du lịch biển

Hải Phòng từ xưa tới nay vẫn nổi tiếng là một thương cảng biển nổi tiếng. Thiên nhiên ban tặng cho Hải Phòng tài nguyên biển phong phú cùng với những bãi biển đẹp Đồ Sơn, Cát Bà... Đó là điều kiện tuyệt vời cho Hải Phòng phát triển du lịch biển. Tuy nhiên, du khách hoàn toàn có thể kết hợp loại hình du lịch biển với việc tham quan các di tích khác trong thành phố để có trải nghiệm đầy đủ hơn về Hải Phòng thông qua Tour du lịch kết hợp du lịch văn hóa tại Đền Nghè với du lịch biển tại Đồ Sơn trong thời gian 1 ngày. Buổi sáng du khách ghé thăm quan Đền Nghè - công trình tiêu biểu tưởng niệm Nữ tướng Lê Chân, thăm quan tượng đài Nữ tướng trong vườn hoa thành phố, nghe giới thiệu về cuộc đời và sự nghiệp của nữ tướng, huyền tích và lịch sử. Buổi chiều xe đưa quý khách ra Đồ Sơn đầy nắng gió cùng thưởng thức hương vị hải sản và tắm biển.

3.2.3.2. Kết hợp với chương trình du khảo đồng quê

"Du khảo đồng quê" là một chương trình thăm quan du lịch mới lạ, rất hấp dẫn du khách bởi nét độc đáo, chân quê mộc mạc. Để tìm hiểu rõ hơn về quê hương, đất nước con người Việt Nam, đặc biệt là con người và văn hóa của Hải Phòng, tham gia Tour "du khảo đồng quê", quý khách không chỉ được thăm quan những phong cảnh đẹp hữu tình nơi chốn quê, mà quý khách còn được thưởng thức những món ăn ngon mang đậm hương đồng gió nội.

Đọc theo đường 10, về hướng Tây Nam của thành phố là vùng nông thôn có phong cảnh thiên nhiên đẹp, những cánh đồng bát ngát với những làng quê cổ kính vùng Bắc Bộ, những nét văn hóa truyền thống đặc sắc, những vùng đất có lịch sử hình thành lâu đời, nơi lưu giữ nhiều di tích lịch sử và truyền thống văn hóa tập tục của người xưa. Vì thế, chúng ta hoàn toàn có thể nghiên cứu và đưa vào khai thác tuyến du khảo đồng quê với hành trình Kiến An - An Lão - Tiên Lãng - Vĩnh Bảo:

- Ngày thứ nhất đến với An Lão, là đến với Đền Hang - nơi thờ vị nữ tướng khai sinh ra mảnh đất Hải Phòng, cũng là đến với một địa danh gắn liền với nhiều huyền thoại về vương triều Mạc, về Phạm Bá Vành, về nghĩa quân Cử Bình, về đội du kích núi Voi nổi tiếng với nhiều hang động kỳ ảo Karst như hang: Cá Trắm, Cá Chép, hang Dơi, hang Chiêng, hang Trống, có động Họng Voi, động Bạch Tuyết, động Nam Tào, cung Bắc Đầu.. cùng các di tích lịch sử văn hóa, đền chùa, miếu mạo như chùa Hoa Long, chùa Lã Vọng và nhiều cảnh quan du lịch hấp dẫn....mỗi nơi có một vẻ đẹp kỳ thú với một điển tích riêng càng làm phong phú hấp dẫn cho khu di tích lịch sử danh thắng núi Voi. Ngoài ra, nơi đây còn có làng xã có cấu trúc mang đậm bản sắc châu thổ sông Hồng. Trong hành trình, du khách có thể thú vị hơn khi được thưởng thức "Chè Chi Lai, khoai Tiên Hội" hay mía ngon nổi tiếng ở khu Kênh Mía thuộc khu vực ven sông Văn Úc để kết thúc một chuyến đi còn nhiều điều chưa khám phá hết và mong một lần trở lại lần sau.

Chia tay đền Hang và núi Voi, ngày thứ hai du khách có thể đến với huyện Vĩnh Bảo, nơi có Khu di tích Trạng Trình Nguyễn Bình Khiêm, nơi có phong cảnh thiên nhiên đẹp, là miền quê giàu truyền thống lịch sử văn hóa với những ngôi nhà cổ lợp bằng loại ngói mũi đặc trưng, những ngôi đình rất tiêu biểu cho phong cách Việt như đình An Quý, Nhân Mục, Quán Khái... Du khách có thể nghỉ lại ở nhà dân, khám phá cuộc sống của cư dân nông nghiệp và xem biểu diễn múa rối nước.

3.2.3.3. Kết hợp với du lịch mua sắm

Hải Phòng là một trong những trung tâm văn hóa, chính trị, kinh tế...lớn của miền Bắc, một trong những đầu tàu về công thương nghiệp, dịch vụ mua sắm. Đã từ lâu những cái tên Chợ Đò, Chợ Sắt, Chợ Hàng, Chợ Cát Bi, Chợ Lũng, Chợ Ga... đã trở thành những cái tên bất hủ ăn sâu vào tiềm thức của người dân Hải Phòng.

Trong thời gian một ngày du khách vừa có thể kết hợp tham quan Đền Nghè - Đình An Biên và mua sắm đồ điện tử tại Chợ Sắt hay đồ hải sản về làm quà cho người

thân tại Chợ Ga. Đó đều là những điểm đến hấp dẫn, có vị trí gần nhau và đều nằm ở khu vực trung tâm thành phố. Nếu vào dịp cuối tuần du khách có thể thăm quan Chợ Hàng - một chợ phiên nổi tiếng của Hải Phòng chỉ họp vào sáng chủ nhật, chuyên bán về sinh vật cảnh.

3.2.3.4. Kết hợp với du lịch MICE

Những năm gần đây, loại hình du lịch kết hợp hội nghị, hội thảo (MICE) đang được các công ty du lịch khai thác và bước đầu cho thấy những tín hiệu khả quan. Đây cũng là một trong những mục tiêu chiến lược của du lịch Việt Nam trong thời gian tới. MICE là loại hình du lịch kết hợp hội nghị, hội thảo, triển lãm, tổ chức sự kiện, khen thưởng nên các đoàn khách MICE thường rất đông và đặc biệt mức chi tiêu cao hơn khách đi tour bình thường. Du lịch MICE đang có bước phát triển khá mạnh mẽ ở Việt Nam bởi ngoài việc được đánh giá là một điểm đến an toàn và thân thiện, Việt Nam còn là điểm đầu tư hấp dẫn, đánh giá tiềm năng phát triển MICE ở nước ta, nhiều chuyên gia cho rằng Việt Nam có tiềm năng rất lớn và nếu phát triển nó thì Việt Nam sẽ trở thành đối trọng của Singapore tại khu vực Đông Nam Á.

Đền Nghè, Đình An Biên, tượng đài Nữ tướng Lê Chân đều có vị trí vô cùng thuận lợi nằm trên trục di tích thắng cảnh trung tâm thành phố. Nằm ngay tại trung tâm thành phố vì vậy việc khai thác kết hợp loại hình du lịch MICE hoàn toàn có khả năng. Trung tâm thành phố là nơi tập trung các trụ sở cơ quan đầu não, ban ngành đoàn thể, tổ chức xã hội... là nơi thường xuyên tổ chức, diễn ra các sự kiện lớn. Hệ thống cơ sở phục vụ du lịch như khách sạn, nhà hàng, phòng hội nghị, hội thảo đảm bảo. Do đó việc lên kế hoạch kết hợp tour du lịch MICE với du lịch tham quan tìm hiểu văn hóa lịch sử, tìm hiểu về cuộc đời sự nghiệp Nữ tướng Lê Chân tại Đền Nghè hay Đình An Biên là hoàn toàn có tiềm năng. Du khách tham dự du lịch MICE trong giờ nghỉ, có thể ghé qua thăm quan các khu di tích này.

3.2.3.5. Kết hợp với di tích văn hóa khác

Ngoài các di tích Đình, Đền, Hải Phòng còn là một trong những thành phố có nhiều cơ sở tôn giáo tín ngưỡng khác nhất trong cả nước. Hải Phòng đã từng là trung tâm Phật giáo xứ Đông với sự hiện diện của hơn 530 ngôi chùa và tự viện, trong đó có những ngôi chùa cổ đã trở nên nổi tiếng từ rất lâu như Chùa Hàng, chùa Vẽ, chùa Trà Phương... Hải Phòng cũng nổi tiếng với các công trình kiến trúc mang đậm dấu ấn kiến trúc của phương Tây, tiêu biểu là kiến trúc Pháp như nhà hát thành phố, Bảo tàng Hải Phòng, Nhà thờ chính tòa, Quán hoa... Vì vậy để mang lại cảm xúc đa dạng cho du khách trong chuyến hành trình tìm hiểu về thành phố cửa biển Hải Phòng cũng như giúp cho du khách có thể hiểu rõ hơn, sâu hơn về một thành phố có bề dày lịch sử và văn hóa, có thể xem xét tới việc kết hợp tham quan các di tích tưởng niệm nữ tướng Lê Chân trong địa bàn Hải Phòng với các di tích và kiến trúc văn hóa khác. Du khách có thể lựa chọn tham quan Đền Nghè, Đình An Biên kết hợp với tìm hiểu về Chùa Hàng hoặc Nhà hát Thành phố, Bảo tàng Hải Phòng...

3.2.4. Khai thác trong “Lễ hội Hoa phượng đỏ Hải Phòng”

“Lễ hội Hoa phượng đỏ Hải Phòng” là một trong những lễ hội hiện đại của thành phố bắt đầu được tổ chức từ năm 2012 và dự kiến sẽ được tổ chức thường niên. Đến nay đã trải qua tám kỳ lễ hội, kỳ sau qui mô hơn kỳ trước. Lễ hội “Hoa phượng đỏ” diễn ra không chỉ đơn thuần là một sự kiện nghệ thuật đa dạng sắc màu, mà còn là sự độc đáo, mới lạ về một lễ hội gắn liền với loài hoa biểu trưng của thành phố - Hoa phượng đỏ. Tám năm qua, lễ hội đều thu hút hàng vạn lượt khách du lịch tới tham quan thành phố trong dịp này. Lễ hội để lại nhiều dấu ấn trong công tác tổ chức sự kiện, là một dịp tốt để quảng bá giới thiệu về mảnh đất, con người, văn hóa, danh lam thắng cảnh của Hải Phòng. Đặc biệt đối với ngành Du lịch, sự kiện này có vai trò quan trọng thúc đẩy hoạt động du lịch. Đây cũng là dịp tốt để thu hút lượng khách du lịch đến với thành phố trong thời gian diễn ra lễ hội ghé chân tham quan các công trình di tích tưởng niệm nữ tướng Lê Chân. Tuy nhiên để tăng thêm phần hấp dẫn, có thể dựng các vở sân khấu biểu diễn về cuộc đời sự nghiệp của nữ tướng Lê Chân ngay tại các di tích Đền Nghè, Đình An Biên trong những ngày lễ hội này như diễn lại quá trình khai hoang lập ấp và chiêu mộ quân sĩ của nữ tướng Lê Chân cho đến khi giành được thắng lợi trong cuộc khởi nghĩa Hai Bà Trưng. Hoặc cũng có thể tổ chức sân khấu múa rối nước về lịch sử ra đời thành phố Hải Phòng gắn liền với công trạng của nữ tướng Lê Chân trên mặt hồ Tam Bạc hay kết hợp triển lãm về Lê Chân tại nhà triển lãm thành phố ở Tượng đài Lê Chân... Nếu tổ chức được những hoạt động như vậy, một mặt có thể giữ chân du khách trong thời gian tham dự lễ hội Hoa phượng đỏ, vừa góp phần quảng bá cho hình ảnh du lịch của Hải Phòng. Những hoạt động diễn xướng nghệ thuật như vậy cũng thổi hồn cho các di tích để khi đến thăm các công trình này, trong lòng mỗi du khách đều sẽ cảm nhận được cái thiêng liêng và giá trị tâm linh của chúng, và rất có thể sẽ quay trở lại trong lần sau.

3.3. Giải pháp nâng cao hiệu quả công tác quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân , quận Lê Chân, thành phố Hải Phòng

3.3.1. Định hướng công tác quản lý lễ hội truyền thống hiện nay

3.3.1.1. Định hướng chung

Từ bao đời nay, lễ hội truyền thống luôn giữ vai trò như sợi dây gắn kết cộng đồng, tạo dựng không gian văn hóa vừa trang trọng, linh thiêng, vừa tưng bừng, náo nức. Lễ hội truyền thống trở thành nơi công chúng đến với lịch sử cha ông, trở về với cội nguồn dân tộc, tưởng nhớ công ơn người đi trước, cầu mong những điều tốt lành. Đồng thời là nơi người dân được vui chơi, giải tỏa, bù đắp về tinh thần. Tuy nhiên thời gian qua, từ thực trạng của hoạt động lễ hội, dường như ý nghĩa thiêng liêng đó đã ít nhiều suy giảm trước sự xâm lấn của yếu tố xã hội hóa, thương mại hóa và các hiện tượng tiêu cực khác, điều này thể hiện ở một số mặt sau:

Người dân đến tham dự lễ hội nhưng không nhiều người hiểu được thần tích, không gian văn hóa và giá trị riêng của lễ hội họ tham gia.

Một số người đi lễ hội mà không hiểu đối tượng hành lễ là ai, ý nghĩa của lễ hội là gì, cần phải ứng xử ra sao, đó là nguyên nhân khiến cạnh chen lấn trong việc xin lộc hay có quan niệm lệch lạc đã dự lễ hội là phải quyên tiền công đức, bằng không sẽ mắc tội với thánh thần.

Do nhận thức chưa đúng nên nhiều người đi đến không gian tâm linh với trang phục và hành vi chưa phù hợp. Một số người sẵn sàng dặt tiền vào tay tượng theo kiểu “đưa tiền tận tay” “mua chuộc thần linh”, hay trong đền, đình thì xin những điều tốt đẹp đến với gia đình mình nhưng ra ngoài thì toan tính, vụ lợi, thậm chí là tranh giành, chen lấn để có lợi nhất cho bản thân, hành vi vứt rác bừa bãi ở chôn thờ tự cũng không phải là ít mà đã đến tình trạng báo động về lối ứng xử thiếu văn hóa này.

Cơ quan quản lý văn hóa cũng chưa rõ ràng trong mục đích, ý nghĩa và phân loại lễ hội, dẫn đến tình trạng sử dụng chung một kịch bản cho các lễ hội. Do đó, yếu tố bản sắc riêng trong từng lễ hội bị mai một, những trò diễn trong lễ hội mang ý nghĩa văn hóa riêng cũng không được quan tâm đúng mức. Trên thực tế, lễ hội khó có thể phát huy được bản sắc nguyên gốc khi ngay bản thân người tổ chức còn chưa (không) nắm vững ý nghĩa và giá trị đích thực của lễ hội. Việc tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân phải có nét riêng, mô phỏng lại những hoạt động, trò chơi dân gian gắn liền với ý nghĩa của lễ hội chứ không thể đưa những tiết mục không liên quan đến như tấu hài, biểu diễn dưỡng sinh, thậm chí có người còn đề xuất biểu diễn erobic trong lễ hội.

Khi xây dựng đề án tổ chức lễ hội thì các địa phương khẳng định khai thác kinh phí từ nguồn xã hội hóa, nhưng khi kế hoạch được duyệt, đến phút cuối không huy động đủ kinh phí lại đành sử dụng ngân sách địa phương, gây tốn kém, thất thoát.

Có nhiều lễ hội vốn chỉ mang quy mô rất nhỏ, sau đó được nâng tầm, tổ chức lại và đưa thêm vào các sự kiện khác, làm lu mờ hạt nhân là phần lễ hội của cộng đồng.

Việc tổ chức, quản lý lễ hội hiện đang đứng trước mâu thuẫn: người được đào tạo về chuyên môn tổ chức thì thiếu hiểu biết kỹ lưỡng về lễ hội, người am hiểu văn hóa lễ hội thì lại ít tham gia vào khâu phục dựng và tổ chức, dẫn đến lễ hội vẫn diễn ra nhưng càng lúc càng xa rời ý nghĩa và giá trị lịch sử.

Do đó, để khắc phục những biểu hiện chưa đúng trong công tác tổ chức lễ hội truyền thống trong thời gian tới cần phải thực hiện tốt, đồng bộ một số định hướng sau:

Cần kiểm kê và nhận diện cho được lễ hội nào thật sự cần thiết, thật sự gắn bó mật thiết với người dân để tiến hành gìn giữ và thực hành lễ hội sao cho vừa văn hóa, vừa hiệu quả, tiết kiệm.

Diện mạo văn hóa của lễ hội truyền thống chỉ có thể trở nên gần gũi với giá trị đích thực khi người tổ chức, quản lý lễ hội và người tham gia lễ hội thật sự am hiểu về giá trị, ý nghĩa của lễ hội, từ đó điều chỉnh hành vi và có ứng xử văn hóa khi tham gia lễ hội.

Để giữ gìn tính nguyên gốc của lễ hội, các cơ quan chức năng cần điều phối, ủy nhiệm và phân công các nhà nghiên cứu có tri thức về văn hóa lễ hội, những người có chuyên môn làm việc với ban tổ chức, giúp khẳng định đâu là giá trị cốt lõi của lễ hội ở địa phương mình, ai sẽ là người thực hành các giá trị đó và thực hành như thế nào để lễ hội gìn giữ, phát huy được nét đẹp văn hóa vốn có.

Để bảo đảm giá trị nhân văn sâu sắc và yếu tố tâm linh của lễ hội, cơ quan tổ chức lễ hội nên tuân thủ nghiêm ngặt về thời gian, địa điểm, nghi thức hành lễ, đạo cụ, trang phục, nội dung lễ hội. Khi phục dựng lễ hội, nhất thiết phải xác định các giá trị gốc, tiêu chí nhận dạng cũng như những biểu hiện đặc trưng của lễ hội.

Cần đầu tư ngay cho việc đào tạo những người làm công tác quản lý, tổ chức văn hóa nói chung, cũng như những người hoạt động trong lĩnh vực quản lý lễ hội nói riêng.

Cần tập trung nhiều thời gian cho việc đẩy mạnh tuyên truyền, giáo dục cộng đồng. Bởi chỉ giáo dục, đào tạo lâu dài trên diện rộng mới có thể làm thay đổi căn bản nhận thức và hành vi của người tổ chức và người tham dự lễ hội. Có thế, lễ hội mới được trả lại và phát huy bản sắc văn hóa vốn có.

3.3.1.2. Định hướng trong công tác quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân

Sau những lần tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân trong những năm gần đây, cũng như sức ảnh hưởng, lan tỏa của lễ hội đối với cộng đồng tại địa phương, ngày 10/3/2016, Lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân chính thức được Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch công nhận là di sản văn hóa phi vật thể Quốc gia. Có thể nói, từ năm 2016 đến nay là 2019, trải qua 4 năm lễ hội Nữ tướng Lê Chân ngày càng có được sự quan tâm của đông đảo mọi người và mang một ý nghĩa quan trọng đối với người dân và các cấp lãnh đạo thành phố Hải Phòng. Đây được xem là một định hướng rõ ràng trong công tác tổ chức, quản lý lễ hội này trong thời gian tới, sự công nhận này tạo điều kiện thuận lợi hơn nữa trong công tác quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân từ việc mở rộng quy mô, hoạt động đến việc huy động tốt hơn các nguồn kinh phí từ việc xã hội hóa và có điều kiện để phục dựng những trò, tích cổ đã bị mai một do các yếu tố lịch sử để lại.

3.3.2. Giải pháp nâng cao công tác quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân

3.3.2.1. Hoàn thiện cơ chế chính sách

- Có cơ chế hỗ trợ hoạt động xã hội hóa để thực hiện hiệu quả trong việc tổ chức, quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân

Những năm qua, ngành văn hóa quận Lê Chân đã đẩy mạnh công tác bảo tồn và phát huy các giá trị di sản văn hóa trên địa bàn theo phương thức xã hội hóa, trong đó có việc tổ chức các lễ hội truyền thống. Nhiều hoạt động được triển khai, huy động nguồn lực và sự hưởng ứng tích cực của các tầng lớp nhân dân, doanh nghiệp trên địa bàn. Hiệu quả của công tác này thể hiện bằng việc huy động khoảng 3 tỉ đồng vào năm 2016 đã lên đến 6 tỷ đồng vào năm 2019. Có thể nói, với cơ chế hiện nay thì nguồn đóng góp từ xã hội hóa đã lên tới hàng chục tỷ đồng. Điều này giảm áp lực đáng kể trong việc phân bổ ngân sách trong hoạt động tổ chức lễ hội. Với việc tham gia tích cực, hiệu quả bằng chính nguồn lực và khả năng của cộng đồng mà không phải dựa hoàn toàn vào kinh phí hỗ trợ của Nhà nước nên nhiều hoạt động trước đây của lễ hội cần được phục dựng lại như “dâng hoa Thủy tiên” vào năm 2016 có thể phục dựng lại. Tuy nhiên, bên cạnh những thành tựu, công tác xã hội hóa trong hoạt động tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân cũng bộc lộ nhiều hạn chế và tiêu cực, chưa thể hiện được vai trò định hướng, quản lý của Nhà nước. Do đó, để phát huy được hết lợi thế của hình thức này thì cơ quan quản lý văn hóa cần sớm xây dựng cơ chế, quy chế tiếp nhận và sử dụng những hình thức đóng góp, huy động tài chính trong bảo tồn, phát huy giá trị di sản nói chung và tổ chức lễ hội, lễ hội Nữ tướng Lê Chân nói riêng, sao cho có thể quy tụ được nhiều hơn nữa vật lực, tiền tài không sử dụng tiền ngân sách trong việc tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân. Như vậy, giải pháp này cần hướng đến mục tiêu mở rộng các nguồn đầu tư, để khai thác và sử dụng hiệu quả tiềm năng xã hội, thực hiện xã hội hóa trong bảo tồn, phát huy các giá trị di sản cần phải gắn liền việc nghiên cứu và đề xuất ban hành các văn bản quy phạm pháp luật, phù hợp bối cảnh kinh tế - xã hội của quận Lê Chân. Để làm được tốt giải pháp này rất cần tiếp tục đổi mới bộ máy quản lý văn hóa; đào tạo nâng cao trình độ cán bộ, công chức; đổi mới hoạt động, đáp ứng yêu cầu hưởng thụ văn hóa ngày càng cao của nhân dân. Thực tiễn cho thấy, xã hội hóa không đồng nghĩa với việc tự do hóa và tư nhân hóa mọi hoạt động. Trong quá trình này, cơ quan quản lý văn hóa phải giữ vai trò quan trọng, đó là vai trò quản lý và hướng dẫn theo đúng định hướng và chủ trương của Đảng, Nhà nước, trong đó các tổ chức, cá nhân được tham gia vận động tài trợ, đóng góp, quảng bá sản phẩm trong lễ hội nhưng phải tuân thủ các quy định của pháp luật có liên quan. Có thể nói, công tác tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân chỉ thật sự có hiệu quả một cách bền vững khi Nhà nước và nhân dân cùng chung tay, góp sức.

- Xây dựng chương trình tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân gắn với phát triển kinh tế - xã hội, nhất là phát triển kinh tế du lịch

Cơ quan quản lý văn hóa cần tiếp tục nghiên cứu, điều chỉnh, bổ sung và hoàn thiện hệ thống văn bản quy phạm pháp luật đã ban hành theo hướng phù hợp với yêu cầu của thực tiễn của công tác tổ chức lễ hội trong tình hình hiện nay. Trên cơ sở đó, cơ quan quản lý văn hóa tại quận Lê Chân cần phân cấp và quy định trách nhiệm của các cấp trong tổ chức và quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân. Qua đó xây dựng cơ chế phối hợp chặt chẽ, thường xuyên và đồng bộ giữa các cấp, các ngành trong quản lý lễ hội. Cơ chế và phương thức quản lý này phải phù hợp với quy mô, tính chất, đặc điểm của lễ hội Nữ tướng Lê Chân. Giải pháp này chỉ có thể thực hiện được khi tăng cường công tác nghiên cứu khoa học về tổ chức, quản lý lễ hội truyền thống trên địa bàn thành phố Hải Phòng nói chung hay ở quận Lê Chân nói riêng.

Những hoạt động diễn ra trong lễ hội Nữ tướng Lê Chân cần gắn liền với không gian văn hóa và nhu cầu thật sự của cộng đồng. Vì vậy công tác tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân trong bối cảnh hiện nay là một thách thức lớn. Cách làm của quận Lê Chân hiện nay là kết hợp giữa hình thức tổ chức lễ hội truyền thống (ở phần lễ) và lễ hội văn hóa du lịch (ở phần hội) nên chưa phát huy hết lợi thế của từng loại hình lễ hội nói riêng. Mặc dù vậy, trong những lần tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân, em nhận thấy lễ hội Nữ tướng Lê Chân trong chừng mực nhất định cũng đã góp phần bảo tồn di sản trong không gian lễ hội nhằm mục đích phát triển du lịch. Ban Tổ Chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân luôn khuyến khích và ưu tiên dành thời gian để tuyên truyền cho du khách có cơ hội tìm hiểu hoạt động văn hóa truyền thống diễn ra trong lễ hội, cũng như những hoạt động vui chơi, văn nghệ diễn ra trong lễ hội.

Về bản chất, lễ hội là cầu nối giữa quá khứ và hiện tại. Những câu chuyện dân gian gắn liền với sự tích lịch sử và nghi lễ không chỉ thể hiện niềm tin tín ngưỡng mà còn phản ánh đời sống văn hóa tinh thần một dân tộc, đồng thời có ý nghĩa giáo dục truyền thống “uống nước nhớ nguồn”, tôn kính tổ tiên của người Việt Nam. Để công tác tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân phát triển bền vững rất cần tăng cường liên kết với Sở, ngành liên quan, các tổ chức xã hội, các doanh nghiệp lĩnh vực phát triển kinh tế du lịch. Trong giải pháp này cần đẩy mạnh liên kết vùng (đặc biệt là với các quận, huyện liền kề) trong việc thực hiện quảng bá, xúc tiến du lịch vùng.

-Tăng cường chăm lo, xây dựng phát triển nguồn nhân lực trong lĩnh vực văn hóa, cũng như đào tạo cán bộ quản lý văn hóa các cấp

Giải pháp này nhằm nâng cao chất lượng quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân với phương án đào tạo các cán bộ quản lý văn hóa có trình độ và khả năng quản lý lễ hội, xử lý đúng các tình huống xảy ra trong công tác quản lý ở địa phương. Trong thực tiễn tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân đã chỉ rõ vấn đề tổ chức lễ hội thành công hay không, hạn chế được những tiêu cực hay không đều phụ thuộc phần lớn ở Ban Tổ Chức và sự chủ động tham gia của cộng đồng. Ban Tổ Chức lễ hội đóng một vai trò rất quan trọng, không thể thiếu được trong tổ chức lễ hội. Những cán bộ quản lý văn

hóa cấp cơ sở tham gia trực tiếp trong ban tổ chức lễ hội có năng lực góp phần không nhỏ cho việc tổ chức lễ hội được bài bản, đúng với truyền thống mà không lai căng, sai lệch thậm chí vi phạm những quy định của pháp luật về thuần phong, mỹ tục. Tuy nhiên, những cán bộ quản lý văn hóa tham gia vào Ban Tổ Chức cũng cần đề cao vai trò tự quản của người dân, tôn trọng cộng đồng, thu hút được toàn dân tham gia vào việc tổ chức, quản lý lễ hội. Tránh tình trạng coi việc tổ chức lễ hội là nhiệm vụ của các cấp chính quyền hoặc nhiệm vụ của Ban Tổ Chức mà quên mất vai trò chủ chốt của người dân địa phương.

Những cán bộ quản lý văn hóa chính là những nhân tố quan trọng trong việc quy hoạch, sắp xếp các hoạt động dịch vụ, vui chơi giải trí hợp lý diễn ra trong lễ hội. Họ giúp Ban Tổ Chức giải quyết tốt mối quan hệ giữa văn hóa và kinh tế trong tổ chức lễ hội, tạo điều kiện để nhân dân địa phương tham gia dịch vụ, có thêm thu nhập nhưng vẫn bảo đảm tính văn hoá trong giao tiếp ứng xử, không vì khai thác nguồn lợi kinh tế mà làm sai lệch bản chất và nội dung, đánh mất bản sắc văn hoá và ý nghĩa tốt đẹp của lễ hội truyền thống. Các chương trình phục vụ lễ hội phải có sự tính toán, cân nhắc kỹ lưỡng, có kế hoạch chi tiết, cụ thể. Tổ chức lễ hội trang trọng, lành mạnh, tiết kiệm, gìn giữ bản sắc văn hóa của dân tộc, khuyến khích các trò chơi dân gian truyền thống, tăng cường các hoạt động văn hóa, văn nghệ, thể thao quần chúng lành mạnh. Chính những đặc điểm nổi bật, góp phần thành công của lễ hội Nữ tướng Lê Chân nên công tác củng cố, kiện toàn các ban chỉ đạo, Ban Tổ Chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân luôn thực hiện theo đúng quy trình, thủ tục.

Ban Tổ Chức lễ hội phải thực hiện nghiêm túc các quy định hiện hành của Nhà nước. Việc cán bộ văn hóa tham gia vào ban Tổ Chức cũng giúp chính bản thân cán bộ văn hóa được trải nghiệm, phát huy được khả năng của mình. Hơn nữa, nếu không tham dự thực tế để hiểu rõ những đặc trưng của lễ hội Nữ tướng Lê Chân thì không thể có những can thiệp nhanh chóng và có hiệu quả đối với những hành động lợi dụng trục lợi, gây tổn hại đến giá trị văn hóa đích thực của lễ hội.

Bên cạnh đó, Ban Tổ Chức lễ hội cần chú trọng hơn nữa đến công tác xã hội hóa trong tổ chức các hoạt động trong lễ hội, tiến tới việc tổ chức lễ hội không sử dụng kinh phí từ ngân sách.

Xây dựng các tour du lịch liên kết vùng, cũng như giới thiệu những cảnh quan, di tích tiêu biểu trên địa bàn.

Chủ động xây dựng các phương án đảm bảo an toàn cho người dân đến tham dự lễ hội, cũng như an ninh tại các địa điểm diễn ra lễ hội.

3.3.3. Nâng cao nhận thức, tuyên truyền giáo dục

3.3.3.1. Nâng cao nhận thức cho cán bộ, đảng viên và các tầng lớp nhân dân trên địa bàn quận Lê Chân về vai trò của cộng đồng trong việc tổ chức, tham gia quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân

Như đã trình bày ở trên, sự nghiệp bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa lễ hội Nữ tướng Lê Chân chỉ có thể được đẩy mạnh và đạt hiệu quả khi người dân tự giác tham gia. Do đó, việc giáo dục để nâng cao ý thức tự giác của người dân, khơi dậy ở họ lòng tự hào đối với di sản văn hóa của cộng đồng là công việc có ý nghĩa quan trọng để hướng người dân chủ động tìm tòi, sưu tầm và bảo tồn các loại hình di sản văn hóa phi vật thể. Đây được xem là giải pháp thiết thực nhất bởi chỉ có nhận thức đúng mới có được những hành xử phù hợp với di sản. Việc nhận thức sự biến đổi trong công tác tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân là một yếu tố khách quan trong đời sống văn hóa hiện nay. Vì thế không nên có quan điểm cứng nhắc khi lấy các nguyên lý tổ chức lễ hội truyền thống từ trước đến nay làm khuôn mẫu cho việc tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân. Ở lĩnh vực này cần bám sát thực tiễn, tổng kết thực tiễn trên cơ sở lý luận về quản lý văn hóa. Trong đó cần đặc biệt nhấn mạnh vai trò chủ thể của cộng đồng người dân của những người làm tham gia tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân. Điều quan trọng là người dân phải được tham gia các quá trình tổ chức lễ hội, phải được trao quyền tổ chức lễ hội hiệu quả nhưng đồng thời không coi nhẹ việc quản lý của nhà nước đối với lễ hội tại địa bàn. Cần nhận thức được người dân là chủ thể sáng tạo, trao truyền và kế thừa những sáng tạo văn hóa phi vật thể hay chính là chủ nhân chân chính của di sản quý giá này. Để từ đó, cần nâng cao nhận thức cho mọi tầng lớp về vai trò trực tiếp của cộng đồng trong hoạt động bảo tồn di sản văn hóa phi vật thể và rất cần gắn với lợi ích của chính họ. Cộng đồng - chủ thể văn hóa là người đóng vai trò quyết định trong việc bảo tồn một cách bền vững di sản văn hóa phi vật thể. Cho nên, cộng đồng được quyền lựa chọn đồng thời được quyền không lựa chọn phương thức bảo tồn, phát huy những giá trị của di sản, bởi với vai trò là chủ thể sáng tạo và cũng là đối tượng thụ hưởng chính những sáng tạo đó. Thực tế đã cho thấy mọi hoạt động bảo tồn di sản nói chung, trong đó có công tác tổ chức lễ hội nói riêng, chỉ có thể mang lại hiệu quả và thành công khi có sự tham gia tự nguyện của người dân. Chỉ với sự tham gia tích cực, tự giác của người dân mới có thể huy động và thu hút tối đa mọi nguồn lực của chủ thể văn hóa.

Giải pháp này còn giúp mọi người (trực tiếp hoặc gián tiếp) có thể nhận thức một cách đầy đủ và có cơ sở khi đặt hoạt động tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân trong mối quan hệ của sự phát triển. Nhận thức đúng về việc bảo tồn, phát huy di sản văn hóa có mục đích không chỉ lưu giữ để không mất đi các giá trị văn hóa mà còn phải biết lựa chọn các hiện tượng đang có nguy cơ mất đi hay khơi dậy những yếu tố, khả năng tiềm ẩn để làm chúng tồn tại với sự phát triển đi lên của cuộc sống. Mục đích sâu xa của việc này là đưa giá trị văn hóa của lễ hội Nữ tướng Lê Chân vào cuộc sống. Việc tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân luôn gắn liền với khai thác, phát huy giá trị của di sản văn hóa phi vật thể trong đời sống. Mặt khác, việc tổ chức, quản lý lễ hội cũng cần quan tâm đến những đặc điểm xã hội trong từng thời điểm cụ thể để có những

điều chỉnh phù hợp, hay nói cách khác là lựa chọn để bảo tồn những gì phù hợp với thời đại.

Cần quán triệt rằng lễ hội Nữ tướng Lê Chân là sản phẩm của một môi trường nhất định, nên nếu tách ra khỏi không gian tâm linh, môi trường văn hóa của nó thì lễ hội sẽ mất đi sức sống. Do đó, việc nâng cao nhận thức trong công tác tổ chức và quản lý lễ hội này rất cần lấy bảo vệ chính thể làm nguyên tắc, trong đó cần chú ý đến bảo vệ chính thể đối với môi trường văn hóa sinh thái truyền thống. Nếu chúng ta làm thay đổi môi trường nhân văn theo ý muốn chủ quan thì chắc chắn sẽ mang lại ảnh hưởng tiêu cực đối với những giá trị vốn có của lễ hội. Điều này đặt ra bởi nếu hoạt động tế, lễ, rước được tổ chức ở bên ngoài không gian thờ tự, không gian tâm linh của đền Nghè, đình An Biên thì đều ảnh hưởng đến sự nguyên vẹn của toàn bộ các hoạt động liên quan. Việc tổ chức tại không gian tượng đài Nữ tướng Lê Chân chỉ nên tổ chức các hoạt động liên quan đến yếu tố “hội”, hay quảng bá văn hóa du lịch một cách thuần túy.

UBND thành phố Hải Phòng có kế hoạch hỗ trợ kinh phí tôn tạo, tu bổ các hạng mục di tích có liên quan đến công tác tổ chức lễ hội. Ví dụ như trang hoàng tượng Nữ tướng Lê Chân luôn sáng, đẹp, làm tôn thêm giá trị của lễ hội, cũng như xứng tầm một biểu tượng của thành phố.

UBND thành phố chỉ đạo các đơn vị có liên quan chỉnh trang lại các địa điểm tổ chức lễ hội cho khang trang, chống xuống cấp và lấn chiếm. Đặc biệt khu vực tượng đài Nữ tướng Lê Chân đang bị 2 bồn cây làm che mất tầm nhìn, vỉa hè 2 bên tượng đài (đường Nguyễn Đức Cảnh và đường Quang Trung) đang bị chia cắt, rất cần được nối thông tạo cảnh quan liên thông với khu vực tượng đài.

UBND thành phố có kế hoạch tuyên truyền cho nhân dân được biết rõ hơn về ý nghĩa, giá trị của lễ hội trên các phương tiện truyền thông của thành phố như báo hình, báo tiếng, báo điện tử, báo giấy... Hình thức tuyên truyền cần phong phú, đa dạng và đáp ứng được nhu cầu tìm hiểu thông tin của người dân.

3.3.3.2. Tăng cường các hoạt động tuyên truyền, giáo dục nhằm nâng cao nhận thức của nhân dân về giá trị văn hóa lễ hội Nữ tướng Lê Chân

Công tác tuyên truyền, giáo dục về giá trị văn hóa, ý nghĩa của lễ hội Nữ tướng Lê Chân cần thực hiện một cách đồng bộ, thực chất với nhiều phương thức khác nhau, tránh làm ô ạt trong một thời điểm theo phong trào trong thời điểm trước và trong lễ hội. Bên cạnh đa dạng hóa hơn nữa các nội dung chương trình, hình thức tuyên truyền, cần đưa vào nội dung chương trình những thông tin cụ thể, sát thực và gần gũi với đời sống sinh hoạt của người dân nhằm mang lại hiệu quả cao. Cùng với đó cần đẩy mạnh công tác thông tin, giáo dục, truyền thông về những quy định của pháp luật liên quan đến lễ hội truyền thống nói chung và lễ hội Nữ tướng Lê Chân nói riêng.

Giải pháp này nhằm giúp người dân có tâm thức phù hợp khi tham gia lễ hội, tránh việc bị lợi dụng hay có hành vi sai lệch khi tham dự lễ hội (kể cả trong hành vi ứng xử cũng như trang phục). Để làm tốt giải pháp này rất cần việc đổi mới công tác tuyên truyền sao cho phong phú về nội dung, đa dạng về hình thức, đặc biệt là lồng ghép nội dung này trong các hoạt động trải nghiệm, giáo dục lối sống trong nhà trường. Nội dung cần tuyên truyền phổ biến chính là nhằm nâng cao nhận thức của người dân về giá trị lịch sử, văn hoá của lễ hội Nữ tướng Lê Chân trong đời sống văn hoá tinh thần, từ đó có ý thức đề cao việc thực hiện pháp luật và tự giác thực hiện nếp sống văn minh trong lễ hội. Việc giáo dục tuyên truyền hiệu quả sẽ góp phần không nhỏ vào việc chấn chỉnh, kịp thời uốn nắn các biểu hiện lệch lạc (nếu có), làm cho lễ hội Nữ tướng Lê Chân ngày càng văn minh, thật sự trở thành ngày hội văn hóa của nhân dân, góp phần tích cực vào sự phát triển kinh tế - văn hóa của quận Lê Chân. Kết quả của giải pháp này cần hướng đến:

Thông qua lễ hội Nữ tướng Lê Chân và các di sản văn hóa khác trên địa bàn quận Lê Chân để giới thiệu và trao truyền những giá trị của di sản văn hóa của dân tộc cho thế hệ trẻ.

Nâng cao năng lực và trình độ của cán bộ, giáo viên trong việc nghiên cứu, giáo dục, quản lý và truyền dạy di sản văn hóa phi vật thể tại môi trường giáo dục học đường.

Thông qua giải pháp này giúp cho nhận thức của thế hệ trẻ hiểu biết đúng về những giá trị văn hóa qua giới thiệu những di sản văn hóa tiêu biểu của đất nước cũng như chính địa phương.

Tạo ra một số ấn phẩm, sản phẩm giới thiệu về di sản văn hóa phi vật thể trên địa bàn quận Lê Chân nói chung và lễ hội Nữ tướng Lê Chân nói riêng một cách có hệ thống, phục vụ cho mục đích giáo dục, bảo tồn và phát huy di sản văn hóa phi vật thể của địa phương.

Các trường học trên địa bàn chủ động mời các nhà nghiên cứu văn hóa đến nói chuyện chuyên đề với học sinh trên địa bàn về ý nghĩa, giá trị của lễ hội nói chung và lễ hội Nữ tướng Lê Chân nói riêng. Những buổi nói chuyện này có thể lồng ghép vào các tiết học ngoại khóa, ở tại di tích, hay khu vực tượng đài Nữ tướng Lê Chân.

3.3.4. Đẩy mạnh hoạt động nghiên cứu, sưu tầm, phục dựng các giá trị văn hóa trong lễ hội

Sau khi lễ hội Nữ tướng Lê Chân được công nhận là di sản văn hóa phi vật thể quốc gia, UBND thành phố Hải Phòng cần bổ sung công tác tổ chức, quản lý lễ hội này vào chương trình, kế hoạch tổ chức hàng năm của thành phố và tham gia công tác tổ chức vào những năm chẵn theo Quy chế tổ chức lễ hội, trong đó chú trọng hơn nữa để hoạt động nghiên cứu, sưu tầm, phục dựng các giá trị văn hóa trong lễ hội. Theo đó, một số hoạt động trọng tâm, cụ thể cần triển khai trong thời gian tới là:

UBND thành phố nên bàn giao cho Bảo tàng Hải Phòng thực hiện đề tài nghiên cứu phục dựng các tích cổ, diễn xướng, trò diễn dân gian có liên quan đến lễ hội Nữ tướng Lê Chân như lễ rước bộ, đọc chúc văn theo nghi lễ cổ. Trên cơ sở những dữ liệu thu thập được tiến hành phục dựng các nghi lễ, trò chơi trong lễ hội để tạo nên bản sắc riêng trong công tác tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân.

UBND thành phố bàn giao cho Sở Văn hóa Thể thao chủ trì các hoạt động liên quan đến công tác xây dựng kịch bản, chuẩn bị và tổ chức lễ hội đúng quy định. Sở Văn hóa Thể thao cần mở thêm các lớp tập huấn về công tác bảo tồn, phát huy các giá trị di sản văn hóa nói chung và tổ chức, quản lý lễ hội nói riêng để nâng cao nhận thức, cung cấp kịp thời các kiến thức cho cán bộ văn hóa cơ sở, đặc biệt là những thành viên trong Ban tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân, có sự tham gia của đại diện cộng đồng, chủ thể văn hóa của các lễ hội.

UBND thành phố chỉ đạo các cơ quan hữu quan phối kết hợp chặt chẽ với quận Lê Chân trong tổ chức lễ hội hàng năm, theo hướng phục dựng lại những giá trị văn hóa trong lễ hội.

UBND thành phố cần đặt hàng các đoàn nghệ thuật của thành phố trong việc xây dựng những tiết mục có liên quan đến Nữ tướng Lê Chân, từ huyền tích cho đến những ghi chép trong sử sách. Những tiết mục này cần được công diễn trước, trong lễ hội để tạo thêm các sản phẩm văn hóa hấp dẫn du khách, người dân trên địa bàn.

Giải pháp này rất có ý nghĩa bởi việc khôi phục tích trò, trò chơi dân gian trước đây của lễ hội Nữ tướng Lê Chân tạo nên sự hấp dẫn, đặc sắc và tạo nên đặc trưng của lễ hội. Sở Văn hóa và Thể thao Hải Phòng cần giao cho Bảo tàng Hải Phòng là đầu mối kết hợp với cộng đồng để tiếp tục tìm hiểu, nghiên cứu qua các tài liệu, thư tịch cổ để có cơ sở cho việc phục dựng lại những màn tế lễ, tích cổ, trò chơi dân gian liên quan đến lễ hội.

3.3.5. Tổ chức các hoạt động trong lễ hội

3.3.5.1. Bảo đảm việc tổ chức các hoạt động trong lễ hội Nữ tướng Lê Chân

Thực hiện về chủ trương chung trong việc tổ chức lễ hội truyền thống trên địa bàn thành phố Hải Phòng, lễ hội Nữ tướng Lê Chân sẽ được xây dựng kịch bản sao cho phù hợp với truyền thống văn hóa, có đặc trưng riêng là một lễ hội tưởng nhớ đến một vị nữ tướng, một người có công mở mang vùng đất giúp người dân an cư lạc nghiệp. Tinh thần chung là những hoạt động được tổ chức đi vào thực chất, có ý nghĩa. Tuyệt đối không tổ chức những hoạt động mà việc tổ chức có cũng được mà không có cũng được, gây tốn kém không cần thiết.

Trong thời gian tới, Ban Tổ Chức lễ hội cần cân nhắc sử dụng các tiết mục có ý nghĩa gắn liền với chiến công của Nữ tướng Lê Chân của cộng đồng trên địa bàn quận Lê Chân và các quận, huyện trên địa bàn thành phố Hải Phòng. Tiến tới giảm dần các tiết mục không liên quan đến lễ hội, phải trả tiền cho các đoàn nghệ thuật chuyên nghiệp ngoài tỉnh đến biểu diễn. Điều này góp phần tổ chức các hoạt động theo đúng bản chất của lễ hội là của người dân, dành cho người dân mà còn cắt giảm kinh phí cho việc tổ chức lễ hội. Ví dụ như những tiết mục quan họ của đoàn Quan họ Bắc Ninh không ăn nhập với nội dung và ý nghĩa của lễ hội một võ tướng ở một vùng ven biển, hay những tiết mục tấu hài của đoàn Chèo Hà Nội do NSUT Xuân Hinh và Thanh Thanh Hiền cũng chỉ làm cho không khí ngày Xuân được vui vẻ mà không gắn liền với ý nghĩa cần tôn vinh của lễ hội. Do đó, cần nhiều hơn nữa những hoạt cảnh Chèo như “Bài ca mở đất” của đoàn Chèo Hải Phòng bởi nó nhắc nhở cho chúng ta những công trạng mà Nữ tướng Lê Chân đã đóng góp cho sự phồn vinh của Hải Phòng ngày hôm nay. Bên cạnh đó, cần giảm các môn thể thao hiện đại để tăng cường

trò diễn, trò chơi dân gian... sẽ nhận được sự đồng thuận của cộng đồng người dân nơi đây cũng như cộng đồng khách thể tham quan và nghiên cứu.

3.3.5.2. Tổ chức các hoạt động hướng đến cộng đồng và gắn với việc tưởng nhớ đến Nữ tướng Lê Chân

Ngày 10/3/2016, lễ hội truyền thống Nữ tướng Lê Chân chính thức được công nhận là di sản văn hóa phi vật thể Quốc gia. Để lễ hội Nữ tướng Lê Chân phát huy được những giá trị văn hóa, lịch sử, gắn kết cộng đồng và trao truyền cho thế hệ sau những giá trị tốt đẹp, về tinh thần dũng cảm, lòng tự hào, tự tôn dân tộc, trong thời gian tới, những hoạt động trong lễ hội Nữ tướng Lê Chân sẽ được tổ chức một lần trong năm vào mùa Xuân và lấy ngày sinh của Nữ tướng là ngày lễ hội chính. Thời gian diễn ra lễ hội là 03 ngày, từ ngày 7 đến ngày 9 tháng 2 (âm lịch) hàng năm. Trên tinh thần những hoạt động hiệu quả, tránh phô trương và hướng đến cộng đồng nên trong những lần tổ chức tới, Ban Tổ Chức lễ hội cần nghiên cứu trong việc xây dựng kịch bản sao cho có nhiều hơn nữa các hoạt động gắn kết cộng đồng, người dân được trực tiếp tham gia chứ không phải đi dự hội với tâm thế là khán giả (tiếp nhận những giá trị văn hóa một cách thụ động).

Các nhà xây dựng kịch bản cần đưa nhiều hơn nữa những phần lễ, chương trình trong phần hội sao cho tạo nên đặc trưng của lễ hội một Nữ tướng bởi chỉ có điều này mới tạo nên được sự khác biệt với rất nhiều lễ hội được tổ chức trong dịp Xuân về. Qua khảo sát, chúng tôi được biết những chương trình như cắm tia hoa, biểu diễn dưỡng sinh, ngâm thơ hay một số đề xuất như tổ chức giải bóng đá, cầu lông, bóng bàn... trong dịp này là chưa phù hợp, làm mất đi những nét đặc sắc trong lễ hội Nữ tướng Lê Chân. Có lẽ, chúng ta cần nhiều hơn nữa những màn diễn võ dân tộc, cờ người, pháo đất hay tổ chức những màn tái hiện lại chiến công của Nữ tướng Lê Chân, có thể là một trận đánh hay việc khai hoang lập ấp giúp người dân an cư lạc nghiệp.

Ban Tổ Chức cần nắm vững và tuyên truyền để mọi người có sự phân biệt giữa nghi thức khai mạc và nghi thức tế lễ truyền thống. Trong đó, các nghi thức tế lễ truyền thống của lễ hội vẫn do cộng đồng thực hiện theo đúng quy trình, đại diện cơ quan nhà nước không nên làm thay dân, ngay cả với nghi lễ thiêng liêng (dâng hương) trong ngày khai hội. Sau nghi thức tế lễ truyền thống, đại diện cơ quan nhà nước và du khách có thể thực hiện các nghi thức khai mạc mà không làm ảnh hưởng đến quy trình và “tính thiêng” của lễ hội. Bên cạnh đó, việc tổ chức các hoạt động cần xuất phát từ ý tưởng sáng tạo của cộng đồng mà không làm ảnh hưởng tới cấu trúc và giá trị của lễ hội.

3.3.6. Tăng cường kiểm tra giám sát thi đua khen thưởng và sự phối hợp giữa các đơn vị có liên quan

Qua phân tích, chúng ta thống nhất rằng chủ thể văn hóa trong lễ hội Nữ tướng Lê Chân phải là cộng đồng cư dân sinh sống ở quận Lê Chân và các quận, huyện lân cận. Nhóm cộng đồng này cần có đại diện trực tiếp tham gia tổ chức, điều hành lễ hội. Cơ quan quản lý nhà nước trong lĩnh vực văn hóa, an ninh, tài chính trên địa bàn quận Lê Chân chỉ lo công tác bảo vệ an ninh, trật tự, kiểm tra và xử lý vi phạm. Thực tiễn trong 8 lần phục dựng lễ hội Nữ tướng Lê Chân cho thấy khi nào mô hình quản lý có

sự kết hợp chặt chẽ giữa cơ quan quản lý nhà nước (các ban, ngành liên quan của quận Lê Chân) với cộng đồng cư dân địa phương, để cộng đồng phát huy vai trò là chủ thể văn hóa thực sự trong hoạt động lễ hội, chính quyền quản lý các dịch vụ, an ninh trật tự, an toàn cháy nổ và vệ sinh môi trường... sẽ hạn chế được nhiều mặt tiêu cực, yếu kém đang tồn tại trong lễ hội. Trên tinh thần này, nhóm giải pháp này cần chú ý đến một số vấn đề:

Ban Tổ Chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân cần hướng dẫn nhân dân đặt tiền lễ đúng nơi quy định, có thể bằng hình thức cử người đứng trực trong các dịp lễ hội hay có bảng hướng dẫn ở địa điểm dễ nhìn.

Tại Đền Nghè, Đình An Biên, Ban quản lý di tích cần bố trí, sắp xếp các hàng quán, dịch vụ, nơi trông giữ phương tiện giao thông gọn gàng, thuận tiện cho nhân dân, tránh gây ùn tắc, mất an ninh trật tự; đảm bảo vệ sinh môi trường, phòng chống cháy nổ. Công an quận Lê Chân, phối hợp với các đơn vị chức năng khác có kế hoạch đảm bảo an toàn tuyệt đối cho nhân dân tham gia lễ hội.

Cơ quan quản lý văn hóa nghiêm cấm các hoạt động thương mại hóa lễ hội, lợi dụng lễ hội để kinh doanh những dịch vụ không phù hợp; loại bỏ các hoạt động mê tín dị đoan, cờ bạc trá hình, đổi tiền lẻ trong lễ hội.

UBND thành phố Hải Phòng quán triệt chung đến cán bộ công chức, viên chức phải gương mẫu trong thực hiện nghiêm các quy định của Đảng và Nhà nước về quản lý, tổ chức lễ hội: không sử dụng thời gian làm việc, phương tiện xe công đi lễ hội (trừ trường hợp được phân công thực thi nhiệm vụ).

Khi xây dựng đề án tổ chức lễ hội cần hạn chế sử dụng ngân sách nhà nước để tổ chức lễ hội; thực hiện nghiêm các quy định về quản lý, sử dụng nguồn tiền xã hội hóa trong việc tổ chức lễ hội.

Sở Tài chính tăng cường hướng dẫn, kiểm tra chấn chỉnh việc thu, quản lý sử dụng tiền công đức, phí các dịch vụ phục vụ tại các lễ hội và các di tích lịch sử văn hóa đảm bảo đúng quy định.

Về phía UBND quận Lê Chân: Quán triệt và triển khai đúng theo các văn bản hướng dẫn, chỉ đạo trong công tác tổ chức, quản lý lễ hội nói chung và lễ hội Nữ tướng Lê Chân nói riêng. Chủ động đề xuất và phối hợp với các đơn vị có liên quan, không để bị động trước các tình huống phát sinh trong công tác tổ chức lễ hội.

Như vậy, trong và sau quá trình tổ chức lễ hội thì tổ công tác cần phối hợp với các cơ quan quản lý văn hóa tổ chức thanh tra, kiểm tra việc chấp hành các quy định trong công tác quản lý, tổ chức hoạt động lễ hội và các hoạt động dịch vụ, văn hóa trong lễ hội. Xử lý nghiêm các hành vi vi phạm quy định, quy chế, trong tổ chức các hoạt động lễ hội. Đồng thời tuyên dương, khen thưởng kịp thời với đơn vị, tổ chức, cá nhân nào thực hiện nghiêm túc các quy định liên quan đến công tác quản lý lễ hội, đem lại hiệu quả cao, đạt được mục tiêu đề ra trong việc tổ chức lễ hội.

Tiểu kết

Hải Phòng là mảnh đất địa linh nhân kiệt, nơi hội tụ các giá trị văn hóa lịch sử, nơi ghi dấu ấn một thời hào hùng của Lê Chân - vị nữ tướng anh hùng, công thần khai quốc triều Trung. Do đó những di tích thờ nữ tướng như Đền Nghè, Đình An Biên,

Đền Hang đều là những điểm du lịch tiềm năng phục vụ khai thác loại hình du lịch văn hóa tâm linh. Phát triển du lịch văn hóa tâm linh không chỉ đáp ứng được nhu cầu của du khách mà còn góp phần gìn giữ những dấu tích, giá trị văn hóa lịch sử đã được bảo lưu từ ngàn đời nay, đồng thời phát triển cộng đồng địa phương thông qua doanh lợi từ du lịch mang lại.

Hiện nay mỗi quan tâm hàng đầu của thành phố với các điểm di tích này là mở rộng và phát triển loại hình du lịch văn hóa tâm linh, đồng thời tăng cường kết hợp với các loại hình du lịch khác tạo nên những tour du lịch mới hấp dẫn gây ấn tượng đối với du khách. Để phát triển du lịch trong tương lai Ban quản lý các điểm di tích trên cần phải kết hợp với các ban ngành liên quan khắc phục các hạn chế về cơ sở hạ tầng, cơ sở vật chất kỹ thuật, xem lại các yếu kém trong công tác quản lý, chú trọng công tác bảo tồn, tôn tạo các di tích, phải có các kế hoạch cụ thể dài hạn cho việc tu bổ các di tích...

Trên cơ sở của thực trạng công tác quản lý lễ hội Nữ tướng Lê Chân trong thời gian qua, kết quả nghiên cứu của luận văn đã đề ra một số nhóm giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả quản lý lễ hội trong thời gian tới, đó là các nhóm giải pháp về: cơ chế chính sách; nâng cao nhận thức, tuyên truyền giáo dục; tổ chức các hoạt động trong lễ hội; tăng cường kiểm tra giám sát, thi đua khen thưởng và sự phối hợp giữa các cơ quan đơn vị có liên quan. Những giải pháp nhằm quản lý hiệu quả cũng như phát huy những giá trị văn hóa của lễ hội Nữ tướng Lê Chân tựu chung cần xoay quanh chủ nhân đích thực của những di sản văn hóa, đó chính là cộng đồng. Mọi hoạt động quản lý văn hóa của nhà nước chỉ là những định hướng, góp phần giúp công tác tổ chức lễ hội được tốt hơn, người dân tham gia được an toàn, thoải mái, tiết kiệm,...

Những giải pháp đã đề cập chỉ hiệu quả khi có được những nhận thức đúng đắn của chính quyền quận Lê Chân, cũng như của cộng đồng người dân. Khi đó việc tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân mới diễn ra theo đúng bản chất của nó, đó là đề cao những giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp của ông cha ta trong quá trình dựng nước cũng như những khát vọng muôn đời của người dân về một cuộc sống ấm no, hạnh phúc.

Kết luận

Ngày nay, cùng với sự phát triển về kinh tế, xã hội, du lịch trở thành một nhu cầu không thể thiếu trong đời sống và hoạt động du lịch đang phát triển mạnh mẽ trở thành ngành kinh tế mũi nhọn của nhiều nước trên thế giới cũng như ở Việt Nam. Hải Phòng với vị trí thuận lợi là cửa ngõ giao thông của miền Bắc Việt Nam, là một trong 3 đỉnh của tam giác tăng trưởng kinh tế: Hà Nội - Hải Phòng - Quảng Ninh. Cùng với lợi thế về vị trí trong phát triển kinh tế nói chung, với tài nguyên du lịch phong phú cả về tự nhiên lẫn nhân văn như Đồ Sơn, quần đảo Cát Bà, các di tích lịch sử văn hóa như Đền Nghè, chùa Hàng, Đình Hàng Kênh, chùa Trà Phương, chùa Vẽ... đã tạo nên những nét đặc sắc cho Hải Phòng. Tuy nhiên hiện nay du lịch của thành phố Hải Phòng phát triển chưa tương xứng với tiềm năng ấy. Nguồn tài nguyên du lịch nhân văn, đặc biệt là hệ thống các công trình tưởng niệm Nữ tướng Lê Chân mới chỉ dừng ở mức đáp ứng nhu cầu hành hương của cộng đồng địa phương. Đền Nghè, Đình An Biên, Tượng đài Nữ tướng Lê Chân đều là những điểm đến tiềm năng chứa đựng những yếu tố mang giá trị về văn hóa, lịch sử, tín ngưỡng. Nhìn chung, các tiềm năng này đã được đánh thức, song mới chỉ khai thác và phát huy bước đầu. Để tiềm năng trở thành nguồn lực quan trọng phát triển kinh tế, đáp ứng nhu cầu tìm hiểu và khám phá về lịch sử, văn hóa, danh thắng, thúc đẩy công cuộc hội nhập cần đẩy mạnh xã hội hóa đối với hoạt động văn hóa du lịch, xây dựng quy hoạch lại các di tích, khôi phục các lễ hội truyền thống, hoạt động văn nghệ dân gian, sản xuất các mặt hàng quà lưu niệm mang dấu ấn vùng miền... phục vụ du khách và tăng nguồn thu nhập cho người dân.

Để du lịch gặt hái được nhiều thành công và làm được điều này cần có sự quan tâm của các cấp chính quyền và ngành Văn hóa du lịch trong việc bảo tồn tôn tạo, phát triển các giá trị văn hóa của di tích và nhất là ý thức tham gia trong việc bảo vệ cũng như sử dụng các tài nguyên du lịch của người dân địa phương. Từ đó, có những định hướng lâu dài và kế hoạch khai thác hợp lý tiềm năng của khu di tích về quy mô nội dung phù hợp với điều kiện, giai đoạn cụ thể nhằm đảm bảo mục tiêu phát triển bền vững đồng thời bảo tồn những giá trị văn hóa, giữ gìn kho tàng văn hóa dân tộc cho thế hệ mai sau.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bảo tàng Hải Phòng (2011), Nữ tướng Lê Chân trong tâm thức người dân Hải Phòng, Nxb Hải Phòng, Hải Phòng
2. Nguyễn Đình Chính, Nữ tướng Lê Chân và việc phụng thờ Ngai tại Đền Nghè, Báo cáo tại Hội thảo khoa học về Nữ tướng Lê Chân, 2011.
3. Trịnh Minh Hiền, Lễ hội truyền thống tiêu biểu Hải Phòng, NXB Hải Phòng, 2006.
4. Mai Khánh, Nữ tướng Lê Chân - cuộc đời hành trạng và nơi thờ phụng
5. Ngô Đăng Lợi, Nữ tướng Lê Chân - Tiên công nội đô Hải Phòng, công thần khai quốc triều Trung, Báo cáo tại Hội thảo khoa học về Nữ tướng Lê Chân, 2011.
6. Trần Phương, Nữ tướng Lê Chân - Anh thư giải phóng dân tộc hóa thân thành Thánh mẫu: Vai trò của huyền tích lịch sử và điển xưng dân gian, Báo cáo tại Hội thảo khoa học về Nữ tướng Lê Chân, 2011.
7. Trần Phương, Nữ tướng Lê Chân - huyền tích và tâm linh, Hội Văn nghệ dân gian Hải Phòng, 2010.
8. Trần Phương, Du lịch văn hóa Hải Phòng, NXB Hải Phòng, 2006.
9. Nguyễn Khắc Thuần, Lê Chân - một nữ tướng dũng cảm của Hai Bà Trưng, trích trong tác phẩm Danh tướng Việt Nam, tập 4, NXB Giáo dục, 2005.
10. Đỗ Xuân Trung, Hệ thống các di tích thờ Nữ tướng Lê Chân, Báo cáo tại Hội thảo khoa học về Nữ tướng Lê Chân, 2011.
11. Trần Phương, Du lịch văn hóa Hải Phòng, NXB Hải Phòng, 2006.
12. Hoàng Nam (2005), Một số giải pháp quản lý lễ hội truyền thống, Nxb VHDT, Hà Nội.
13. Nguyễn Thu Linh, Phan Văn Tú (2004), Quản lý lễ hội truyền thống cổ truyền thực trạng và giải pháp, đề tài khoa học cấp Bộ VHNT, Hà Nội.
14. Phạm Thị Thanh Quy (2008), Quản lý lễ hội cổ truyền trên địa bàn tỉnh Hà Tây, Luận văn thạc sĩ chuyên ngành quản lý văn hóa, Trường Đại học Văn hóa Hà Nội, Hà Nội.
15. Hoàng Đạo Kính (2002), Di sản văn hóa bảo tồn và trùng tu, Nxb VHNT, Hà Nội.

TÀI LIỆU WEBSITE

16. <http://baotanghaiphong.com>
17. www.dulichhaiphong.gov.vn
18. <http://hanam.gov.vn>
18. <http://www.hoaphuongdo.vn>
20. <http://www.haiphong.gov.vn>
21. <http://lehoi.cinet.vn>
22. www.rtd.gov.vn
23. www.vi.wikipedia.org
24. <http://www.thuvienhaiphong.vn>

25. www.wikimapia.org
26. <http://www.haiphongcity.vn>
27. <http://www.haiphonghoc.vnweblogs.com>
28. <http://www.baohaiphong.com.vn>
29. <http://thuvienphapluat.vn>

PHỤ LỤC

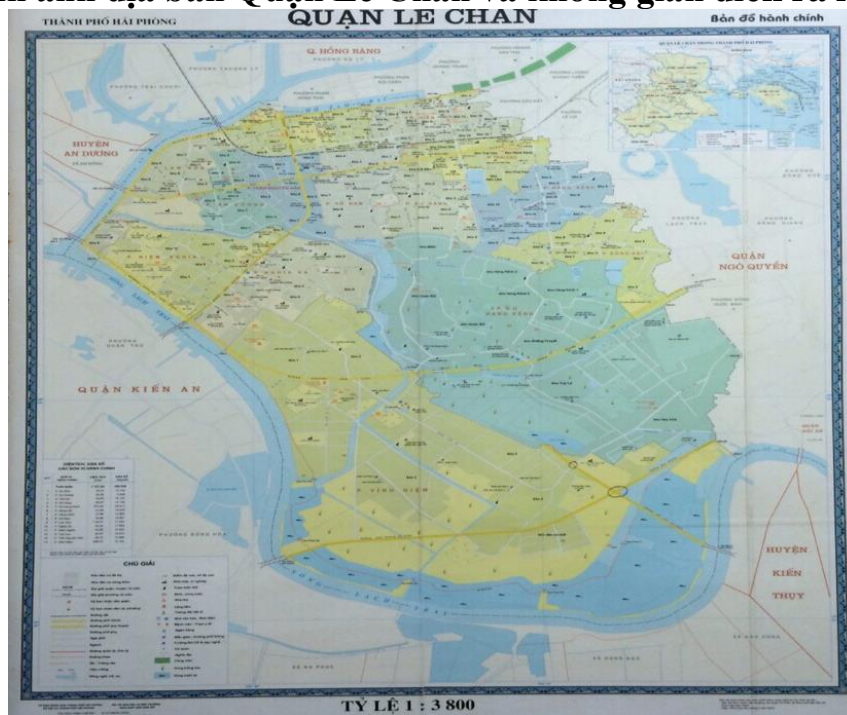
Tổng hợp số liệu liên quan đến công tác tổ chức lễ hội Nữ tướng Lê Chân, từ năm 2016 đến năm 2018.

Năm	Nội dung	Lực lượng tham gia	Nguồn vốn xã hội hóa
2016	Phần Lễ: Cáo yết, dâng hương, rước, lễ nữ quan, lễ tạ. Phần Hội: Chương trình Chợ quê, cờ người, võ dân tộc và các trò chơi dân gian, dâng hoa Thủy tiên, biểu diễn múa lân, trồng hội, các tiết mục văn nghệ: ca cảnh Chèo, hợp ca.	Gần 3.000 người tham gia	Khoảng 3 tỷ đồng
2017	Phần Lễ: Cáo yết, dâng hương, rước, lễ nữ quan, lễ tạ. Phần Hội: Thi biểu diễn các màn thể dục dưỡng sinh, cờ người, thi cắm hoa, diễn xướng châu văn, chèo cổ, biểu diễn nhạc cụ dân tộc, múa Lân, trồng hội, ca cảnh chèo, hợp ca, chương trình Chợ quê...	Gần 3.000 người tham gia	Khoảng 4 tỉ đồng
2018	Phần Lễ: Cáo yết, dâng hương, rước, lễ nữ quan, lễ tạ. Phần Hội: Thi biểu diễn các màn thể dục dưỡng sinh, cờ người, thi cắm hoa, diễn xướng châu	Gần 4 nghìn người tham gia	Khoảng 5 tỉ đồng

	văn, chèo cổ, biểu diễn nhạc cụ dân tộc, múa Lân, trống hội, ca cảnh chèo, hợp ca, chương trình Chợ quê...		
--	--	--	--

Ghi chú: Số liệu trong bảng được tổng hợp từ Báo cáo Tổng kết lễ hội Nữ tướng Lê Chân, từ năm 2016 đến 2018 của UBND quận Lê Chân.

Hình ảnh địa bàn Quận Lê Chân và không gian diễn ra lễ hội

Hình ảnh: Bản đồ hành chính Quận Lê Chân.

Hình ảnh: Quảng trường tượng đài Nữ tướng Lê Chân.

Hình ảnh: Di tích văn hóa - lịch sử Quốc gia Đền Nghè.

Hình ảnh: Di tích kiến trúc nghệ thuật Quốc gia Đình An Biên.

Hình ảnh một số hoạt động diễn ra trong lễ hội

Hình ảnh: Nghi thức dâng hương trong lễ cáo yết tại đền Nghè.

Hình ảnh: Nghi thức mùa sinh tiền trong lễ tế tại đền Nghè.

Hình ảnh: Nghi thức rước tại đình An Biên trong lễ hội.

Hình ảnh: Đoàn rước từ Đền Nghè về tượng đài Nữ tướng Lê Chân.

Hình ảnh: Lễ đọc Chúc văn trong Lễ hội

Phần Hội

Ảnh: Biểu diễn khí công trong lễ hội

Ảnh: Biểu diễn thi pháp trong lễ hội

Ảnh: Biểu diễn thi pháo đất trong lễ hội

Ảnh: Sản phẩm thủ công mỹ nghệ trong Chợ quê của lễ hội

Ảnh: Biểu diễn hát xẩm trong lễ hội

Ảnh: Thiếu nhi biểu diễn võ dân tộc trong lễ hội

Ảnh: Biểu diễn võ dân tộc trong lễ hội

Ảnh: Hình ảnh du khách tham dự Chợ quê của lễ hội